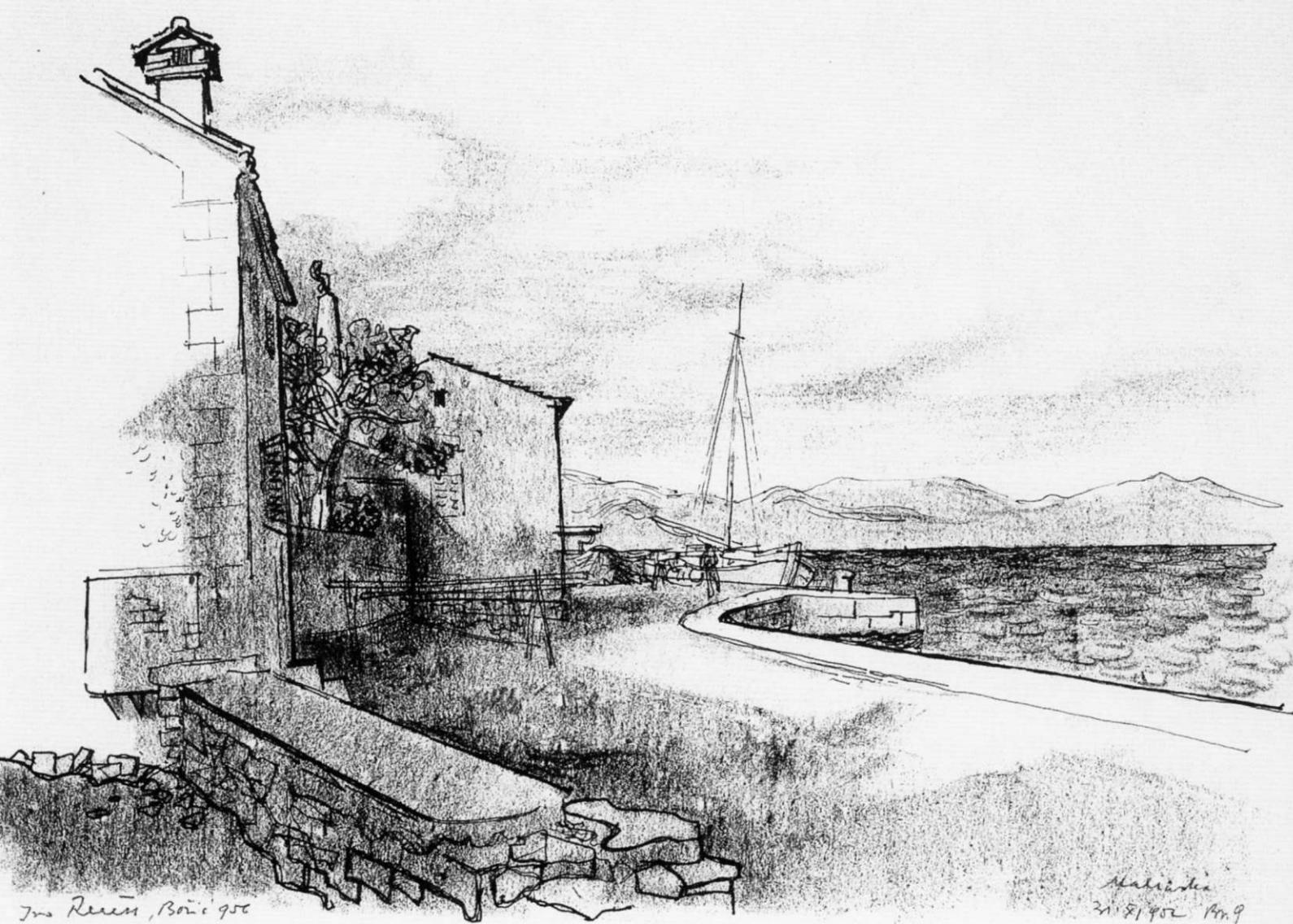

politic'
ZATVORENIK

GODINA XXIII. - SRPANJ/KOLOVOZ 2013.

BROJ **253**

Makarska
31.8.92. Png

Hrvatska u Europi ili još dublje na Balkanu? *
Nastavak patologije: Deklaracija tzv. Međunarodne komisije za istinu o Jasenovcu * **Pobijeni pjesnici: Vinko Kos *** **Dr. Ivo i Vjera Korsky: prilog za životopise**

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Alfred Obranić, Ljubomir Brdar,
Vladimir Mrkoci, Višnja Sever

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Masarykova 22/IV
tel: 01/ 487 2433
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

Godišnja preplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti
***

Žiro račun: 2503007-1100009317
kad Volksbank d.d. Zagreb

Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb
***

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

***

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

***

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/ 48 72 433
srijedom od 9.00 do 13.00 sati.

***

ISSN 1331-4688

***

Cijena oglasnog prostora:

posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

***

<http://www.hdpz.t-com.hr>

*Slika na naslovnici:
Ivo Režek, Malinska uz obalu, 1952.*

PRVA ZEMLJA PARADOKSA POSTALA ČLANICOM EUROPSKE UNIJE

Ovih dana smo se dogovorili, da ćemo IX. Sabor naše udruge održati u listopadu ove godine. Prisjećajući se položaja naše zemlje prije četiri godine, kad smo održali VIII. Sabor i danas, možemo reći da se zemlja pužući dokopala članstva u EU, žrtvujući pritom znatni dio nacionalnog bogatstva, ponosa, dostojanstva i dobar dio suvereniteta. U ideološkom pak smislu nije napravljen pomak na bolje, već smo učinili korak unazad. Umjesto da se približimo europskoj demokraciji, mi kao da se vraćamo u komunističku prošlost.

Zašto tako mislim?

Tada, prije četiri godine, u Zaključcima VIII. Sabora tražili smo od državnog vodstva jedini mogući popravak, budući da lustracija nije provedena kad je to trebalo učiniti. Da ne prepričavam, citirat ću taj dio Zaključaka:

“Osmi sabor HDPZ-a poziva Hrvatski sabor, Predsjednika Republike i Predsjednika Vlade Republike Hrvatske, da napokon izraze političku volju i spremnost da se razbremeni prošlost hrvatskoga narodnog bića od teških zločina počinjenih nakon Drugoga svjetskog rata, zločina koji su po okrutnosti, mržnji i osveti bez premca u povijesti. Krivci i realizatori zločina su poznati: to su Josip Broz Tito i njegovi egzekutori, koji su se lažno preimenovali u antifašiste. Kosti koje trasom Križnog puta svakodnevno izviru iz stotina masovnih grobnica, svjedoče o nedjelima zločinaca, a ne antifašista i vape za konačnim mirom. A konačni mir je – istina. U ime te istine, zahtijevamo od hrvatskih vlasti da konačno i zauvijek provedu proces dekomunizacije, da Josipa Broza i njegove ubojice proglaše onim što oni jesu – zločincima, i da se na tom temelju sve označke ulica i trgova koje predstavljaju simbole zla ukinu, a skupove gdje se oni veličaju zabrane ili im bezuvjetno uskrate potporu.

Takva odluka omogućiće nama i naraštajima koji dolaze, civilizirani suživot bez lažnih povijesnih dvojbi, koje trajno traumatiziraju hrvatski narod. Završimo konačno taj tragični povijesni krug zla. Neka istina bude konačni sudac.“

Primili su to na znanje tadašnji predsjednik Stipe Mesić, premijer Ivo Sanader i predsjednik Hrvatskoga sabora Luka Bebić, kao što znamo - sve bivši komunisti, ali i domoljubi u tragovima, beznačajnim, ali ipak. Danas, četiri godine poslije, na istim pozicijama vrhovne vlasti imamo osvijedočene komuniste, koji na štetu domovine uzimaju u zaštitu udbaša, organizatora ubojstava hrvatskih nacionalista diljem Europe, riskirajući da država kojom upravljaju, novopečena članica EU na prvom koraku dobije sankcije.

Zato premijer Milanović nije svojedobno u Berlinu slučajno lanuo kako je Hrvatska zemlja paradoksa. Stvarno je tako: zar nije paradoks nad paradoksim činjenica da nas u EU uvodi politička elita od koje nitko nije ni želio nezavisnu Hrvatsku, niti je ikada prežalio bivšu Jugoslaviju, od kojih nas nitko nikada ne zove Hrvatima - oni se groze te riječi - mi smo za njih građani Hrvatske.

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

RAZGOVOR KOGA NIJE BILO

Uđosmo mi, dakle, u Europsku uniju. Na sve strane poteče med i mljeko, razdraganim puku vlada preporuči uzimanje sredstava za smirenje (kako zbog euforije ne bi izgubio mjeru, pa ogrezao u društvu blagostanja što nas je iznenada zapljušnulo!), čak bi i sunce počelo izlaziti iz Bruxellesa, da istočno od nas nije Srbija (a Hrvati o suncu ne znaju puno, ali znaju da uvijek dolazi iz bratske Srbije!). I sekticu što se roti oko Hrvatskog društva političkih zatvorenika obhrvala je razdraganost, pa je, puna iskrenoga ganguća, pomislila kako će sada biti bolje sreće s predsjednikom Hrvatske demokratske zajednice, Tomislavom Karamarkom. Tražili smo razgovor još davno, u vrijeme kad je došao na čelo te stranke, ali – ni potvrde primitka molbe nismo dobili. Zato smo sada – kad je dovršena povijest našega naroda i dosanjan san što ga sanjali još Domagojevi strijelci – našli načina doći do stranačkih odaja, čak dobiti obećanje da će gospodin predsjednik na sva pitanja odgovoriti.

Našoj sreći nije bilo kraja. Nije ju uspjela pomutiti ni vijest o predsmrtnoj borbi Željka Malnara, za kim, evo, već danima plače čitava napredna, demokratska, humanistički orientirana i, dakako, rodoljubna javnost. No, naš časopis, kao što službe zadužene za financiranje i nadzor znaju, od ove godine izlazi dvomjesečno. Ta je stvar dosta nezgodna. Ipak, da i nije tako, ne bi nas zanimale teme kojima se bave piljarice i kojekakvi kvaziknjževnici u novinskim kolumnama, jer se uvijek nastojimo baviti idejama i načelima, a nikad efemernostima, tračevima, pa ni pojedincima (osim kad ti pojedinci personificiraju ideje). Zato nas uopće nije zanimalo što bi gospodin predsjednik Hrvatske demokratske zajednice izvolio misliti o nekakvom Peđi Grbinu, Mandi Birimiša ili tipovima koji su, da su živjeli u Lombrosovo vrijeme, vjerojatno – naravno, kao objekti – dali stanovit doprinos znanstvenim istraživanjima. No, zanimalo nas je, koje ideje, motivi i ciljevi pokreću čovjeka koji bi, po svim proračunima i unatoč svim hrvatskim logikama, u dogledno vrijeme mogao biti na čelu vlade čije je sjedište obično na zagrebačkome Markovu trgu.

Zato smo pitali, kako je to bilo osamdesetih godina u katoličkim krugovima i oko njih: što se mislilo i što se je radilo? Zanimalo nas je, je li mladi političar pukim slučajem postao šef Manolićeva i Gregurićeva kabineta, i je li s njima ostao u dobrim odnosima i nakon što je to mjesto napustio, a oni sišli s vlasti. Morila nas je i znatiželja oko toga, što je mladoga povjesničara ponukalo da se posveti obavještajno-policajskome poslu, je li to imalo kakvoga utjecaja na kasnije njegovo posvećivanje privatnome biznisu, ali i zanimljiva činjenica da se taj biznis u javnosti propituje puno manje nego što bi se smjelo očekivati kad je posrijedi prvak najveće oprbene stranke. Pitali smo, dakako, i za predsjednikove veze s univerzalnim predsjednikom, Stipom Mesićem, ali i za Hrvatski auto klub u kojem je predsjednik Hrvatske demokratske zajednice ostavio mjesecu, možda i godine svoga teškog rada, na radost domovine i zadovoljstvo puka. Mučile su nas i neke teme oko suradnje s Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju (pa i neka naša osobna iskustva s prikrivanjem arhivskoga gradiva u vrijeme trećečanjskog termidora), a i sad nas ljuto mori što znademo kako Hrvatska demokratska zajednica gleda na problem uređenja Afganistana ili na položaj srpske manjine na Kosovu, ali nemamo pojma o tome, kako gleda na Bosnu i Hercegovinu i Hrvate u toj zemlji. Pitali smo (onako, reda radi, jer su nam sve te fraze dobro poznate), kako stoje stvari s Jožom Boljkovcem i uopće s problemima prikrivanja jugoslavenskih komunističkih zločina.

Pitali smo, dakle, ono što nam je savjest nalagala i ono što smo morali pitati, jer nemamo običaj kaditi i – zar nemamo pravo znati? Pogotovo kad je posrijedi javna osoba na takvome položaju? Možda malo staromodno shvaćamo odnose s javnošću, ali smo pitali ono što bi – po našem sudu – sam predsjednik Hrvatske demokratske zajednice morao odgovoriti i bez naših pitanja, i što bi mu dobrohotan savjetnik za odnose s javnošću sugerirao da odgovori i bez poticaja sa strane. Jer, onaj tko sluša kako narod diše, zna da ga odgovori na ta pitanja zanimaju. Uostalom, naša su pitanja bila tako brojna i široka, da se i bez prevelike vještine puno toga moglo zaviti u celofan ispraznih fraza i tako apsolvirati. Bili smo spremni čekati do unedogled. Ali, umjesto odgovora, dobili smo komentar gospođe glasnogovornice, da su predsjednika naša pitanja „neugodno iznenadila“. Time je stvar završila. Jesmo li nakon toga nešto informiranjii i nešto pametniji? Ja, ne ustežem se reći, jesam: ja sam sasvim zadovoljan razgovorom koga nije bilo...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

REPUBLIKA HRVATSKA U EU RUKU POD RUKU S UDBOM	2
<i>Josip Ljubomir BRDAR</i>	
ORGIJE S ONU STRANU GROBA	4
<i>Hrvoje ČUTUK</i>	
VUKOVIĆ (DOBRETIĆI) - 21. OBLJETNICA POGIBIJE HRVATSKIH BRANITELJA: NISU ZABORAVLJENI....	11
<i>Ivo AŠČIĆ</i>	
CRKVA HRVATSKIH MUČENIKA – UDBINA 2013.	12
<i>Alfred OBRANIĆ</i>	
SUMANUTI I BOLESNI NAVODI I TVRDNJE „MEĐUNARODNE KOMISIJE ZA UTVRDJIVANJE ISTINE O JASENOVCU“.....	13
<i>Dr. sc. Vladimir GEIGER</i>	
PLEHAN: POSJET BOSANSKOJ POSAVINI NEKADA I SADA (IV.)	18
<i>Dr. Vjeko Božo JARAK</i>	
NAŠ NUTARNJI SVIJET (14)	22
<i>Maja RUNJE, prof.</i>	
SAVJET LIJEČNIKA	22
<i>Dr. med. Drina BLAŽEKOVIĆ-SOJČIĆ</i>	
O LJUDIMA I ŽIVOTU PREMA KNJIŽEVNOM DJELU MILE BUDAKA (4.)	24
<i>Maja PAVELIĆ RUNJE</i>	
DR. IVO I VJERA KORSKY – PRILOZI ZA BIOGRAFIJE	32
<i>Dr. sc. Nikica BARIĆ</i>	
PRINOSI DR. NIKOLE MANDIĆA (1869.-1945.) HRVATSKOJ POLITICI (III.)	39
<i>Dr. sc. Stjepan MATKOVIĆ</i>	
KAKO JE SPALJIVANA UDBAŠKA PISMOHRANA U GOŠPIĆU.....	47
<i>Ivan VUKIĆ</i>	
IN THIS ISSUE	51
IN DIESER AUSGABE	52

REPUBLIKA HRVATSKA U EU RUKU POD RUKU S UDBOM

Hrvatska televizija je dan uoči ulaska Hrvatske u Europsku uniju u glavnome večernjem terminu počastila hrvatski narod uprizorenjem državnog vrha u osobama predsjednika države **Ive Josipovića**, predsjednika Hrvatskog sabora **Josipa Leke** i predsjednika vlade **Zorana Milanovića**. Oni su, u skladu sa svojim funkcijama i protokolom, naciji predstavili dugo iščekivani „povijesni trenutak“ ulaska Hrvatske u EU.

*Umjesto da idemo na Zapad, Josipović nas, po običaju, vraća na istok:
lidi država "regionala" na doručku kod predsjednika*

Izglancanim rečenicama izrečenima u obliku fraza, ako ne želimo cjeplidačiti, nema zamjerke. Ne može se prigovoriti ni osobama koje promoviraju taj povijesni događaj. Pa, oni su sam državni vrh. Jedini prigovor koji tamni sliku toga svečanog trenutka je jedna „sitnica“ vezana uz blisku prošlost, koja nije izčezla iz narodne memorije. Naime, sva tri gore spomenuta aktualna predsjednika potječu iz političkog korpusa koji se zdušno zalagao za Jugoslaviju i komunistički poredak, a ne za europske integracije. Navedena gospoda su iz političkog „kontingenta“, koji je iz prosvjeda napustio Hrvatski sabor pri izglasavanju odluke o razdruživanju Hrvatske od Jugoslavije 25. lipnja 1991. Ako je povijest „magistra vitae“, onda bi narod morao nešto naučiti, a ta ista povijest bi ga mogla poučiti i podsjetiti na narodnu izreku, da „vuk dlaku mijenja, ali ne i čud“.

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

Nacionalne traume ne liječe se zaboravom, nego isključivo promjenama. A promjene nisu zamjena kaputa ili promjena retorike. Teško je povjerovati u istinski preobražaj osobe koja s lakoćom mijenja totalitarni sustav demokratskim standardom.

na vlast nije iskoristila zaista povijesnu prigodu da afirmira vlastitu zemlju. Oni su u svakome svom prigodnom istupu isticali prvenstvenu „regiju“, odnosno „region“, kojemu bi Hrvatska kao most trebala poslužiti. To je, po njima, prioritetni hrvatski politički cilj. Nekoliko dana prije „povijesnog“ trenutka ministrica vanjskih poslova i europskih integracija **Vesna Pusić** u Beogradu, u okružju četničke „elite“ **Nikolić, Vučić & Dačić**, izjavljuje: „Moj posjet Beogradu je nedvojbena i direktna podrška Republići Srbiji za početak pregovora za primanje Srbije u EU. Razmatramo također mogućnost za međusobno odustajanje od tužbi za genocid“.

Eto to je tek sitnica od „Europejke“ Vesne Pusić.

Ta ista Vesna Pusić na svečanosti u Zagrebu kliče: „Ljudi, uspjeli smo. Hrvatska je postala sukreatorica Europe.“

Zar zaista?

Zamislite tu drskost. Ona bi „sukreirala“ Europu valjda sa svojim bratom **Zoranom**, njegovim prijateljem **Savom Štrbcem** i beogradskom „elitom“ kojoj je dala „nedvojbenu i direktnu podršku“. Ona bi „sukreirala“ Europu „sjevernokorejskim zakonom“, koji je u medijima zadobio naziv „Lex Perković“. A taj „Lex“ nije ništa drugo doli snažna pljuska EU, a hrvatskom narodu dokaz koliko je Udba još živa i živila, kao i krunski dokaz tko nas to vodi.

Podlost, odnosno himbenost prema vlastitom narodu iskazuje se primitivnom floskulom kako je zakon u funkciji zaštite hrvatskih branitelja od mogućih uhidbenih europskih naloga. To je namjerno obezvrijedivanje ljudske pameti, jer taj vladin „argument“ korespondira s mogućom činjenicom da su hrvatski branitelji

Prema tome, ti ljudi i uz osobno maksimalno zalaganje nisu uspjeli na narod prenijeti strast i optimizam u pogledu puta u EU. Zašto? Jednostavno zato što su oni iz onoga „drugog“, neeuropskoga korpusa. Da su zaista iz njega, pokazali su na nizu primjera tih „europskih dana“. Aktual-

*Prekaljeni kadrovi u ugodnom druženju: udbaški šefovi,
sudci Ustavnog suda, predsjednik vlade...*

Toma Grobar s Josipovićem i Milanovićem

ratovali po Belgiji, Nizozemskoj, Austriji, Njemačkoj itd. i pri tome činili zločine. No, čemu trošiti riječi. Zakon je u funkciji ne samo zaštite mogućeg nalogodavca monstruoznog zločina, nego i u funkciji zaštite **Perkovićeve** udabaške „obitelji“ koja se integrirala u sve pore aktualne hrvatske stvarnosti.

Sada je i najvećim naivcima jasno da slučaj „Perković“ nije slučaj. To je sustav.

Perković je metafora teškog vremena koja opterećuje našu zemlju. Dramatični pad standarda, galupirajuća nezaposlenost, dezorijentiranost i besperspektivnost mladih, svakodnevne pobune i štrajkovi izbezumljenih radnika bez plaće, sve to se može strpati u metaforu „Lex Perković“, što bi u prijevodu značilo: svi smo mi taoci Udbe, odnosno komunističke infrastrukture na vlasti koja zbog vlastitog održanja glumi europeizam i demokraciju, a u stvarnosti je emocionalno i politički ušančena u „region“ koji se nekada zvao Jugoslavija.

„Regionalni doručak“ kod predsjednika Josipovića nakon slavljeničke noći bio je prigoda za predsjednikovu isprike Nikoliću i društvu, što smo mi „ušli“ bez njih, a pri tom je dana obveza i utjeha kako ćemo dati sve od sebe da bi i oni što prije ušli i da opet budemo svi zajedno.

Doručak kod predsjednika je bio šlag na tortu bljutavog dodvoravanja liderima „regije“ tijekom svećane ceremonije. Gorak okus navedene činjenice vapi za pitanjem: Gdje su pravi ljudi? Gdje su časni ljudi domoljubi koji će, poštujući druge, prvenstveno artikulirati suverenitet vlastite zemlje i ponos koji smo kao narod baštinili od onih koji su umrli za domovinu? Kakvi mostovi, kakvo regionalno liderstvo? Narod treba lidere koji će afirmirati nacionalni ponos i

vjeru u vlastitu sposobnost. Nama ne trebaju EU lakeji koji su spremni prodati i vlastitu mater za vlast, a još manje su nam potrebni kao vazali nekakvog „regiona“.

Etabliranje „regiona“ je proces koji se odvija suprotno od volje hrvatskog naroda. To nije legitiman politički projekt. On je baština i poslanje partijsko-političkog vrha Hrvatske. Otpor tom „projektu“ pruža tek nekolicina novinara domoljubne orientacije.

Oporba ne postoji.

Nikada suverena Hrvatska nije imala katrastofalniju političku scenu i nikada tišu oporbu nego danas. Oporba šuti. Svi šute.

Katastrofa! Ta nevjerojatna hrvatska šutnja daje vjetar u leđa tobžnjoj hrvatskoj ministrici vanjskih poslova da u centru „regiona“, u Beogradu, kao gošća sa mogu četničkog vrha, svoj posjet artikulira kao „nedvojbenu i direktnu podršku...“

Za tu podršku su joj vjerojatno obećani protokoli o likvidacijama Hrvata od strane Nikolićeve i Vučićeve subraće. Uz galantnu ponudu od međusobnog odustajanja od tužbe za genocid (čiji?) nije bilo mjesto ni u primisli za eventualni zahtjev za ratnu odštetu i povrat hrvatskog teritorija na Dunavu.

I na koncu, pitanje: gdje je Hrvatska danas? U Europi? Tko bi rekao?

U današnjoj Hrvatskoj Perković ima razloga za veselje...

RIBAR

Ribice lude
Hodite amo,
Ribice kuda
Bježite tamo!
Meka je sladka,
Udica tanka,
A živjet krasno
Na zemlji vanka.
Ribicam ovdje
Ljuska se snima,
Bojnog oklopa
Ne treba njima;
Jer svatko živi
Šnjimi u miru,
Bogci i bogati
Stol im prostiru.
Svatko im gleda
Pribavit slasti,
Mjesto u vodi
Plove u masti.
Ribice lude
Kušajte samo
Kako je ovdje
Bolje neg' tamo -
Kušajte jednoć,
Tako mi sreće,
Znam, da nijedna
Vratit se ne će!

Petar PRERADOVIĆ

(Zora Dalmatinska,
br. 45/1846.,

Djela Petra Preradovića, I.,
Zagreb, 1918., str. 6.)

ORGIJE S ONU STRANU GROBA

Za dugom kolonom svojih mrtvih divizija ode Tito preko - preko Romanije. Ode on na daleke nedogledne poljane narodne pjesme odakle kao da je i stigao - zapisao je to svojim bolećivo tronutim tonom hrvatski književnik **Miroslav K.** povodom smrti **Josipa Broza**. Označeni autor ovdje je nimalo slučajno spomenut, s obzirom na to da ovaj tekst nastaje na dan kada se obilježava 120. obljetnica piščeva rođenja.

U cilju otklanjanja eventualnih dvojbji valja skrušeno priznati kako ovaj potpisnik prema rečenom autoru gaji prilično ambivalentan odnos. Naime, isti mu je kao pisac ne samo mio i drag, već je hrvatski književnik Miroslav K. na njega izvršio golem utjecaj, kako svojim romanom *Na rubu pameti*, tako i brilljantnom eseistikom i to u onim formativnim godinama kada se tankočutnost ukazuje naročito podatnom za oblikovanje, a posljedice ostaju trajno.

S druge strane kao ideolog - i kao nevinom čeljadetu ukazivao mi se gordi bard - odurnim i prezira vrijednim stvorom. Među inim i zbog uvodno naznačenoga intelektualnog valjanja u blatu koje je blagoizvolio demonstrirati na odru preminulog vođe. Rijedak je to primjer kapitulacije razuma i temeljite likvidacije pametljudske, što se ne da pravdati autorovom poznom dobi kao ni intimnom bliskošću s pokojnikom.

Ipak, ako se hrvatskom književniku Miroslavu K. i dade (a dade) štогод spočitnuti, promašenim se čini dvojiti u njegovu iskrenost.

Nije međutim, hrvatski književnik Miroslav K., *omanuo* samo u pogledu karaktera i sadržine životnog opusa svojeg prijatelja kojeg nježno oplakuje. Dvojbena je, naime, i sama činjenica da *Tito*odekako je to gorko zavatio sin austrijskog žandara, inače hrvatski književnik Miroslav K. Ozbiljnu sumnju u tom smjeru, dakle, činjenicu Titova odlaska, baca video-uradak koji mi je pred koji dan proslijeden e-mailom, znakovitog naslova - Europe is a gang of thieves.

U šestominutnom su filmu prikazani isječici s proslave povodom preuzimanja vlasti od strane tzv. ljevice u Republici Sloveniji. U ovoj notornoj ideološkoj perverziji, sve vrvi od povampirenih petokraka, gromoglasno se slavi komunizam i sloboda (!?), obećaje se dičnom Brozu da ćemo pobijediti i sl.

Piše:

Hrvoje ĆUTUK

Rečene su, naime, prigode pripadnici slovenske političke oligarhije odlučno odbacili svoje uljedeno ruho i na očigled cijele nacije upustili se u ostrašeno *upražnjavanje* titoističke orgije. Nije nedostajalo ni nadražajnih pomagala (kako je već spomenuto - petokrake, barjadi i sl.), a prema pouzdanom izvoru druženje je potrajalo punih nekoliko sati uz izravan prijenos nacionalne televizije. Upućeni tvrde kako se zamamno uzdisanje iz Ljubljane začulo sve do beogradskog Dedinja, te se je ljubljeni Vrhovni komandant i sam, nakon što se nekoliko puta okrenuo u grobu, s neskrivenom radošću priključio spomenutom grupnjaku, ovog puta ipak samo kao pasivan promatrač.

Poznato je naime, da je Stari za života rado sudjelovao u sličnim vrstama besramnog druženja. Nazočio je, doduše ovom zgodom, u izvantjelesnom obličju koje mu je jedino preostalo uslijed biološke razgradnje lika i tijela, ali zato ni ovaj put nije izostala poznata maršalska odora u kojoj je šutke promatrao što se događa, povremeno otresajući pepeo sa zapaljene cigare i zadovoljno otpuhujući guste kolutove dima, koji bi se ubrzo ras-

plinuli pod stropovima dvorane ispunjene nagim tjelesima i sočnim uzdasima.

Ovu vrstu jedre estradne eskadape, što potpiruje najniže strasti, pogrešno je čitati kao paradu kiča i puku manifestaciju folklora slavljenja bolje (totalitarne) prošlosti. Vrlo je izvjesno kako je zapravo riječ o dobro smisljenoj akciji s jasnim pragmatičnim ciljem u pozadini. Eksploatirajući, naime, simboliku jugokomunizma, slovenska politička oligarhija, u vremenu kada država blagostanja umire, ili je ista barem u fazi raspadanja, dakle u onoj fazi u kojoj je bio i hrvatski književnik Miroslav K. u vrijeme nastanka uvodno označenog zapisa, potkopava pozicije za koje drži da bi je moglo ugroziti. Pri tome pogrešno vjeruje kako bi opasnost socijalnog bunda koja prijeti s ulice trebala biti pacificirana mahanjem zastavama titoizma, čiji je uostalom komunizam bio formalan (totalitaran), ali sadržajno lažan i to iz razloga od kojih će barem jedan ovdje kušan biti naveden.

Naime, u vrijeme dok je još titoističkim žilama kolala vrela revolucionarna krv (a ne kao u ljubljanskom slučaju razrijedena lošim ali preskupim šampanjcem, zacijelo plaćenim sredstvima poreznih obveznika), stvar je funkcionalala na obmani o zaštiti radničkih prava, pa je, primjerice, komunistička Jugoslavija pitanje nezaposlenosti

RITAM JAVNOSTI

22%

Komunizam doživljavam kao nešto veoma negativno.

**gradana BiH
doživljjava komunizam
kao negativan!**

	ne slažem se	niti se slažem niti se ne slažem	slažem se
Srbija	20.2	44.5	35.3
Hrvatska	22.0	46.2	31.9
Slovenija	26.2	44.4	29.4
BiH	30.1	47.8	22.1
Makedonija	41.8	38.1	20.1

■ ne slažem se   □ niti se slažem niti se ne slažem   ■ slažem se

Izvor: VALICON

PGM je zaštićena marka kompanije VALICON

Jedna od anketa koja pokazuje koliko je "u regionu" komunizam na dobru glasu

rješavala tako što je slala *radne ljudе i građane* u sužanstvo mрskom kapitalističkom poslodavcu na njemačku bauštelu.

Dakle, osim što je, ne budimo lijeni spomenuti i to, masovno likvidirala, zatvarala, zatirala nacionalne slobode i uopće najbrutalnije krшила ljudska prava gdje god je stigla, sve po boljim navadama totalitarnih režima, na rečenji je način titoistička tvorevina veleizdala svoje tobožnje temeljno poslanje - zaštitu radničkih prava - upravo onaj presveti cilj u ime kojega je, navodno, netom spomenute represivne opačine i provodila!

U svjetlu te činjenice mahanje titoističkim barjacima i orgijanje nad jednim poraženim, propalim i temeljito pogrešnim političkim konceptom, ukazuje se kao vid najodvratnije ideološke pverzije, pri čemu nije uputno sumnjati da će ulica odgovoriti na svoj autentičan, dakle - nepredvidiv način, i ne samo u europskoj provinciji, makar je ovdje riječ upravo o njoj.

Ruku na srce, degulantno je gledati sve te liberalne-demokrate kako slave poraženu vojnu huntu i dragog vođu, s ciljem da zapravo osnaže stupove birokratskog totalitarizma koji se iza brda valja i kojemu i sami pripadaju. Pri punoj svijesti o riziku da bude prokazan kao heretik i boljevički provokator, ovaj autor drži kako su marxistički teorijski principi, iako kontaminiрani totalitarnom komunističkom praksom gdje god da je ta zaživjela, vrijedan instrument u tumačenju aktualnih društvenih, poglavito nagomilanih socijalnih antagonizama, izazvanim raslojavanjem i nepravednom raspodjelom dobara na globalnoj sceni. Takozvana ljevica tu vrstu istine zamagljuje, štiteći pozicije korporativnog kapitala kojima faktično i sama pripada ili mu u najboljem slučaju služi, pa se može reći da je kod ljubljanske terevenke riječ o dvostrukoj prijevari.

U tom je smislu patetični titoizam hrvatskog književnika Miroslava K. istinit i iskren, što čini popudbinu njegove tragike većom, te se ista ne da svesti na patologiju ideološke aberacije, već je riječ o nepriznavanju poraza koji znači duboku osobnu traumu posrnulog barda, ali njegovu idejnu poziciju čini posve benignom.

S druge pak strane slovenska politička oligarhija igra na kartu jeftinog sentimenta i obmane te titoizam koristi kao zgodan marketinški trik za zamagljivanje i prevladavanje stvarnih društvenih prijepora, a sve kako bi se očuvali interesi primarno financijskih institucija i uopće, kako bi se politika financijskog inženjeringu (u ko-

Najveći književnik Miroslav K. u razdrganom razgovoru s Najvećim Sinom

rist oligarhije, a na štetu puka što je globalan trend) nesmetano provodila.

Patologija titoizma ukazuje se prilično žilavom, u Hrvatskoj možda i više nego u Sloveniji, pa se zgražanje nad niskošću do koje su pali sjeverozapadni susjadi iz hrvatske perspektive čini licemjernim, s obzirom na to da je i ovdje na vlasti dobro umrežena finansijsko-političko-medjinska oligarhija iznikla pod skutama titoizma, no ova je hrvatska za razliku od slovenske stasala na zasadama dvostrukе pobjede (1941. i 1945.), kako je to primijetio mudar državnik s prijelaza milenija.

U prilog gornjoj tezi ide i svježi slučaj bivšeg šefa jugoslavenske (*hrvatske*) UDB-e **Josipa Perkovića**. Aktualna se vlast nevidenim marom upinje zaštititi državni suverenitet i „interese svojih državljanja“, pa bi se dalo zaključiti da Perkovića traži država dvojbenih demokratskoh standarda i suspektne juridičke prakse, a ne Njemačka, koja je, ako je vjerovati na riječ političkoj eliti, kako bivšoj tako i sadašnjoj, država uzoritoga demokratskog uređenja i stamene vladavine prava.

Navedeni slučaj, ne samo da ukazuje na invalidnu protočnost demokratske krvi kroz sustav hrvatskih institucija, što uopće ne čudi, s obzirom na to da su tipovi poput Pekovića i tvorci tog sustava, već jednoznačno ukazuju na stvarni razmjer upravljačke moći, u titoističkim torovima uzgojene islјedničke stoke, i upravo to je ono što najviše plaši.

(Vrijedilo bi ovdje spomenuti i za hrvatske prilike indikativan slučaj onog drugog Perkovića, njegovo estradno orgijanje, kao i navodno ugrabljenih 515.000 razloga za smijeh, no to bi imalo spadati u rubriku glazbene kritike, kojoj ovaj autor ne samo da nije vičan nego istu već godinama niti ne čita, pa tu vrstu analize prepušta pozvanijima).

Ne čudi utoliko što *epehaziska* novinska izdanja, ovih dana među građanstvom nesmiljeno siju paniku, kako je u slučaju prvostupanjske odluke Trgovačkog suda u Zagrebu u predmetu udruge „Franak“ protiv nekolicine banaka, zapravo riječ o – presudi bombi!, koja svojim razornim potencijalom prijeti da uništi inače stabilan bankarski sustav i njegove novčane tokove, s nesagledivim posljedicama za gospodarstvo, čime se ponovno očituje vjernost krupnom kapitalu i njegovim interesima, sve to pod brižnim okom državnog poglavara, inače „sina Titova partizana“.

Valja se tim povodom, nasuprot *epehaskim* dobermanima, sa simpatijom prisjetiti stare komunjare **Bertolda Brechta**, koji je u *Operi za tri groša* primijetio kako je „veći zločin banku osnovati, nego istu opljačkati“.

Pravi je razlog gore spomenute žilavosti titoizma što, po skromnom mnijenju ovog autora, s rečenim fenomenom nitko nikada nije obračunao s jasnih građanskih pozicija i upravo je ta činjenica - nedostatak literature s dubljim uvidom u fenomenologiju titoizma - uz neprovođenje lustracije, ishodište mnogih nevolja.

*

Pitanje je, na koncu, što može očekivati i čemu se ima pravo nadati hrvatski građanin obični, nakon što se, poučen slovenskim iskustvom, eurološka frazeologija do kraja iscijedi od, već sada, bljutavog sadržaja?

Možda, u slučaju da je lišen moralnih inhibicija postupi po Brechtovu naputku i osnuje banku? Ili da čeka mitsku figuru iz *narodne pjesme*, kako je zavatio hrvatski književnik Miroslav K.?

Hrvatski su građani, i sami vični sličnoj vrsti orgijanja kakvu su demonstrirali susjedi Slovenci, putem svojih elita u posljednjih petnaestak godina jasno očitovali vruću žudnju za penetracijom u nadnacionalne državne tvorevine. S obzirom na to da im je to pred oko tjedan dana i pošlo za rukom, dragi čitatelj ne će odveć zamjeriti ovom autoru što se neuljudo gura, ne ostavljući mu vremena da sam razmisli, e kako bi ponudio tek jedan od mogućih odgovora, na prije postavljeno pitanje.

Naime, očekivati je i nadati se upravo onoj vrsti neugodnog mirisa koji dugo traje nakon svake orgije. Uz smjernu ispriku onima koji drže da im iste pripadaju, valja biti smion i pojasniti stvar do kraja; očekivati je – *pičkin dim!*•

PROPOVIJED SISAČKOGA BISKUPA MONS. VLADE KOŠIĆA NA ZADUŠNICI ZA POBIJENE U JAZOVKI (22. LIPNJA 2013.)

Draga braćo i sestre, dragi poštovatelji istine i žrtava ubijenih na ovom mjestu!

Mi smo se danas nadvili nad beskrajnu patnju i stradanje hrvatskih vojnika i civila – koji su ovdje pogubljeni bez ikakvog suda i po diktatu jedne revolucije – te ovdje leže njihove kosti koje najbolje svjedoče kakvo je to bilo zlo, taj komunizam koji je u našu Domovinu došao na krilima Drugoga svjetskog rata i ustoličio se nasiljem u njemu i poslije njega.

Zato smo Bogu zahvalni što je to zlo propalo, što je komunizam nestao. Ali po svuda vidimo i znamo, nisu nestali njegovi tvorci i nositelji, nisu se promijenili oni koji su ubijali, koji su sijali strah i zatirali u ime svoje ideologije sve hrvatsko, kataličko i domoljubno.

Na žalost oni ne žive samo nekim skrovitim životom u Hrvatskoj, daleko od javnosti, okajavajući svoje grijeha i zločine, nego oni su upravo u današnjoj Hrvatskoj na prvim mjestima, oni vode našu zemlju, oni su gospodari medija – a to znači: oni

kroje istinu, oni zavode naš jedni narod i danas, kao što su ga vodili u propast tolikih prošlih desetljeća.

Lašci i zavodnici. Ali naš skup danas ne treba nikoga prozivati, oni koji su na strani zločina sami sebe razotkrivaju. Mi smo ovdje kao oni koji se mole Bogu. Naše je uputiti danas molitvu za sve koji su stradali od mržnje, kako u Drugom svjetskom ratu i poraću, tako i u Domovinskom ratu. Dapaće, uputimo Bogu molitvu i za sve koji stradavaju i danas, jer su trovani lažima i mržnjom. I ne samo za žrtve, mi molimo danas i za ubojice, molimo Boga da i nasilnicima otvorí srce, da i njih obrati i daruje im svoje svjetlo i svoju milost. Mi ne znamo kako je to moguće, ali vjerujemo da je Bogu sve moguće.

Mi vjerujemo da i naša Domovina Hrvatska može biti slobodna, ne samo od uza tamnica i samica, ne samo od logora i zatvora, nego i od laži, od zavodenja nevinih, od promidžbe i zagovaranja zločina.

Tko smije štititi zločine i zločince – i to još i posljednji tjedan pred ulaskom Hrvatske u Europsku uniju? Nije li to i ovaj pokušaj da se odbace uhidbeni nalozi za počinitelje ubojstava nad Hrvatima u Njemačkoj u doba komunizma, izvršena nad nevinim ljudima samo zato što su voljeli svoju domovinu i željeli joj slobodu? Ali na žalost to se danas nama događa: štite se zločinci, dapaće oni se čak i veličaju, pa štoviše od sviju se traži da im se poklone.

Pogledajte, nije li to jasno iz sljedećih činjenica:

Hrvatski sabor ukinuo je pokroviteljstvo nad komemoracijom najveće tragedije nad našim narodom u Bleiburgu, pokoljem koji su počinili komunisti-partizani; hrvatska vlada ukinula je Ured za istraživanje i obilježavanje grobova žrtava komunističkih zločina; najviši predstavnici Republike Hrvatske otvoreno slave komunizam i vole „lijepu kapu partizansku“, dive se crvenoj zvijezdi petokraki; obnavljaju spomenike četniku – kasnijem partizanu u Banskom Grabovcu, u mojoj Biskupiji; obnavljaju spomenik četničkog pokolja nad Hrvatima u Srbu i Borićevu. U Hrvatskome saboru rade oni koji su abolirani za zločine nad Hrvatima; u mojoj pak županiji dožupan je upravo postao čovjek koji je od 1991. do 1995. na okupiranom području poticao na rat protiv Hrvatske.

Na 6. Hrvatskom žrtvoslovnom kongresu održanom prošle subote u Sisku gosp. Mario Filipi, stopostotni invalid Domovinskog rata, rekao je – citiram: „Nitko ne zna koliko ima samoubojstava branitelja. Do kraja 2006. bilo je 1.751... Da je negdje uginulo 2.000 medvjeda, jelena ili divljih svinja, odmah bi se cijela država digla na noge. A za sudbinu stvaratelja države nikoga nije briga.“ Dodao bih tome samo ovo: naši branitelji su zavrijedili najveće poštovanje, a ne ovakav prijezir. Očito oni koji bi trebali biti najdovorniji u našoj zemlji ne dijele ono što je sveto onima koji su živote dali i koji i danas pate radi svoje Domovine.

U jamu Jazovke, kako svjedoči Mijo Samac - jedan od rijetkih koji je preživio ubojstvo premda je stajao u redu, gledao kako ubijaju zarobljenike prije njega i čeka, ali hvala Bogu nije dočekao da i njega ubiju - partizani zadojeni komunističkom ideologijom početkom siječnja 1943., bacali uokolo jame zaklane i ubijene ratne stradalnike, uglavnom zarobljene domobbrane koje su partizani zarobili poslije pada Krašića u partizanske ruke. To su bile, dakle, žrtve ubijene od strane partizana koje su u tu jamu bačene tijekom Drugog svjetskog rata. Njima su pridružene i druge žrtve. Nakon završetka rata stradali su ovdje i bili bačeni u ovu jamu uglavnom ranjenici, medicinsko osoblje i

Hodočasničko mnoštvo na putu prema jami

Biskup Košić propovijeda

časne sestre koje su komunistički zločinci prisilno odvozili iz bolnica krajem svibnja 1945. godine. Povjesničar Josip Jurčević iznio je podatak da je do danas tu pronađeno 476 kostura.

Na međunarodnoj mrežnoj stranici YouTube (www.youtube.com/watch?v=QR-UTVZxkt5M) svatko može pogledati svjedočanstvo bivšeg partizana Branka Mulića, koji je 25. ožujka 2007. ispričao u kamionu svoje svjedočanstvo, kako je po naredbi komunista vozio autobus u drugoj polovici svibnja 1945. iz Zagreba do Sosice /Jazovke – a u taj su autobus, kao i u kamione, prema njegovu kazivanju, i to danima, ukrcavali bolesnike i ranjenike iz bolnice Sveti Duh u Zagrebu, te ih dovezili na Jazovku i tu ih bez suda ubijali i bacali u tu jamu. On to nakon nekoliko vožnji više nije mogao, pa je tražio zamjenu. Ali nastavili su drugi.

Kad sada slušamo to svjedočanstvo, ne možemo ne uvidjeti jasnou sličnost između ovog izvlačenja ranjenika iz bolnice Sveti Duh u Zagrebu s izvlačenjem ranjenika iz bolnice u Vukovaru u studenome 1991. I kad slušam što ovaj svjedok govori o partizanskim oficirima, kao da vidim one srpske oficire koji se svađaju s predstavnicima Međunarodnoga crvenoga križa, te odvode kriomicice zarobljene i ranjene, da ih potom pogube i bace u jamu Ovčaru. Samo tada nije bilo toliko svjedoka, ali isti je to scenarij, ista zločinačka ruka. Nema razlike.

Tim tužnije je što se danas u Brezovici kod moga Siska slavi ove ubojice kao neke velike antifašiste, donositelje napretka i bolje budućnosti. Kako je samo bi-

lo znakovito i žalosno gledati našeg predsjednika koji je prije par godina doveo svoga bivšeg kolegu iz susjedne države na Ovčaru, a kad su došli na stratište, majke poginulih čiji ostaci leže u tom grobištu okrenule su im leđa. Ima li jače simbolike od ove? A zašto na ovo stratište nitko od naših vlasti još nije došao? Odgovor je više negoli jasan.

Meni se čini da je naša aktualna vlast posve odnarođena, protiv svoga vlastitoga naroda. Ali nisu to samo pojedinci. Stvorila se, putem najutjecajnijih a izopćenih medija u RH, slika kako tako svi misle i kako se svi tako trebaju ponašati: odvratiti pogled, zatisnuti uši da se ne čuju vapaji, ne vide suze, ne dijele stvarne muke ni patnje naših ljudi. U čije ime danas govore oni koji se ne mogu sagnuti nad ovom jamom i čuti smrtnе krike nevinih ljudi koji su ovdje skončali – pobijeni kao životinje, što bi Mato Marčinko rekao „kao psi“- i to, kako oni kažu, od „najvećih boraca za slobodu Hrvatske“? Koji paradoks: reći da su „upravo partizani u Drugom svjetskom ratu započeli ono što

su kasnije branitelji u Domovinskom ratu nastavili“ – stvarajući državu Hrvatsku?! To može reći samo onaj koji ne zna ili ne želi znati istinu. A upravo ovdje treba saznati tu istinu, ovdje, na Jazovki.

Gospodin nam jasno govori danas u pročitanoj Riječi Božjoj da je On veći od svakoga zla: „Ako je Bog za nas, tko će protiv nas?“ (Rim 8,31) Pomišljam kako su se ti ljudi koje su ovamo dovodili „kao janjad na klanje“ (Ps 42,22), koje su bez suđenja ubijali, molili Bogu. U prvoj fazi ubijanja i bacanja u ovu jamu – pred dakle 70 godina, u siječnju 1943. Mijo Samac, jedan je od rijetkih partizanskih zarobljenika koji se živ vratio s Jazovke, svjedoči o tome kako se molio i uzdisao Bogu da mu se smiluje. Vjerljivo si je postavljao ovo pitanje, koje je sv. Pavao napisao, ali s dodatkom: Je li to istina, je li istina da si Ti, Bože, za nas, kad su ovi ubojice protiv nas? Možeš li nas Ti izbaviti iz njihove ruke?

Teško mu je bilo to vjerovati, ali Bog je htio da on ostane, da on o tome svjedoči. No, kad čitamo ovaj svetopisamski tekst, vidimo da je i sveti Pavao mora uvjeravati Rimljane kojima piše, a koji očito to nisu razumjeli, kao što to u taj čas nisu mogli razumjeti ni oni koji su padali u jamu na Jazovki. Padali su kao što pada klas koji se u otkosu žanje. Padali su i – pitamo se: gdje je njihov plod, je li njihova žrtva urodila nekim dobrom? Jesu li te smrti imale smisla?

Sva nam ta pitanja, s pravom dolaze nam i u našim srcima bude bol i ostavile bi nas u nedoumici, kada ne bismo imali vjere. Sveti Pavao sugestivno pita: „Tko će nas rastaviti od ljubavi Kristove?“ (Rim 8,35) I nabraja zamke, moguće prepreke koje bi nas željele odvesti od Krista: nevolja, tjeskoba, progonstvo, glad, golotinja, pogibao, mač. Ali njegov je odgovor jasan: „U svemu tome nadmoćno pobijđujemo po onome koji nas uzljubi.“ (ib., 37) S koliko optimizma on to govori i nastavlja: „Uvjeren sam doista:

ni smrt, ni život, ni anđeli ni vlasti, ni sadašnjost ni budućnost, ni sile, ni dubina ni visina, ni ikoji drugi stvor neće nas moći rastaviti od ljubavi Božje u Kristu Isusu, Gospodinu našemu.“ (ib., 38-39)

Mi bismo danas mogli nastaviti ovo nabrajanje pa dodati: ni komunizam, ni neokomunizam, ni liberalizam, ni tzv. antifašizam, ni zaštita zločina, ni lašci ni provokatori, ni ikoji drugi stvor ne može nas odvojiti od ljubavi Božje u Kristu Isusu. Nitko! Jer mi – koji smo Kristovi – nadmoćno pobjeđujemo. Ali pobjeda Božja nije pobjeda ljudska. Kraljevstvo nebesko silu trpi. Ne može se reći: ovdje je ili ondje je. Gospodin ne daje da se stvari događaju kako bismo mi htjeli. On je strpljiv i želi da i mi budemo strpljivi. I kad nas kuša, s nama je. I kad moramo trpjeti, mi se nadamo, mi vjerujemo u pobjedu – i kad smo poraženi. Jer upravo s Kristom možemo pobijediti, i to upravo onda – kad svi kažu da smo poraženi. Da, tada će on preokrenuti tijek zbivanja, jer tada, kad sam slab, onda sam jak. Jer „onaj koji vjeruje, i kad umre, živjet će“ (Iv 11,25). To je Kristova poruka. Mi njemu vjerujemo. I to je naša snaga, niti oružje, niti novac, niti mediji, niti govor mržnje niti šutnja o istini. Naša je snaga u Bogu. Samo u Bogu, draga braćo.

A On uvijek pobjeđuje. Vjerujmo to.

I mi bismo mogli samo plakati na ovom mjestu smrti i zločinačkoga zatora. Poput Marije i Marte koje su plakale na grobu svoga brata Lazara. A Isus? Što on čini? I on plače. Time je pokazao „koliko ga je

ljubio“ (Iv 11,36), naime svoga prijatelja Lazara. Krist plače i nad pobijenima u ovoj jami na Jazovki. No, odmah se ljudi pitaju: „Zar on nije mogao učiniti da ovaj, da ovi ne umru, da ne budu ubijeni?“ (usp. ib., 37) Međutim, Isus želi dati pouku Marti i Mariji, i svima nama. On dopušta smrt, da bi pokazao veličinu svoje ljubavi i snage da i mrtvi mogu oživjeti: „Oče, hvala Ti što si me uslišao. Ja sam znao da me svagda uslišavaš; no rekoh to zbog načognog mnoštva: da vjeruju da si me ti poslao.“ (ib., 42)

Sve je radi naše vjere. I smrt, i nasilje, i nepravde, ali – sve to ne može pobijediti

Kristovu ljubav prema nama, niti našu ljubav prema Kristu. I zato znamo: s njime nadmoćno pobjeđujemo!

To neka bude i poruka za naš današnji susret. Bog je s nama, on nije ostavio ni ovu našu pobijenu braću i sestre koji su ovdje završili svoj život od zločinačke ruke. Bog je kadar i nas podići iz naših klonulosti, on može i našu Domovinu ponovno uskrisiti.

Ali treba našu vjeru. Vjerujemo li mi nju? Vjerujemo li mi u pobjedu istine i pravde? Jesmo li mi na njegovoj strani do kraja, žećeći da nas njegova ljubav preobrazи da nas ništa i nitko od njega ne može rasztaviti?

To nam upravo poručuju mrtvi, oni koji su ovdje nasilno ubijeni, ali koji žive u Bogu. Oni želete da se mi ne umorimo u životu vjere, da nas vjera nadahnjuje da i mi prihvataćemo trpljenje i križeve života, da nas vjera jača da svoje križeve nosimo strpljivo i s nadom, da će doći pobjeda Božja, da nitko i ništa ne može njega zaustaviti.

Molimo Te, Gospodine, podari svoj mir i blaženstvo našim poginulima, i u Drugom svjetskom ratu, u Jazovki i u tolikim jamama i skrivenim grobištima diljem Lijepe naše! Podari svoj mir i svima poginulima u Domovinskom ratu! Pomozi i nama da vjerujemo da s Tobom i mi pobjeđujemo, da se obrate zločincima, da se uspostavi pravednost i učvrsti mir! Molimo Te, neka nas sve ispunи Tvoja sveta milost hrabre i jake vjere, da naše zalaganje bude za budućnost i za vječnost naše Domovine i našega naroda!

Amen. •

Nad zlokobnim ždrijelom Jazovke

CRNI POTOK – SVETO MJESTO MOLITVE ZA MIR I USKRSNUĆE ŽIVOTA

(Jao pobjednicima, jer životi pobijednih, pročišćeni patnjom i smrću, uskrsavaju i svjedoče o pobjedi nad zlom...)

Na spomen-području Crni potok, u šumovitom krajoliku nedaleko Našica, održana je komemoracija s euharistijom u znak sjećanja na žrtve jugoslavenskoga komunističkog zločina na spomendan ustavnovljen 2007. odlukom Gradskog vijeća Našica i našičke župe sv. Antuna Padovanskog godine 2007. na inicijativu četiri našičkih udruga: URV Hrvatski domobran, Ogranka Matice hrvatske, Udruge za hrvatsku povjesnicu i Udruge hrvatskih branitelja Hrvatski sokol.

Ovogodišnju misu predslavio je **fra Ilija Vrdoljak**, uz susavlje našičkog župnika i gvardijana **fra Dragutina Bedeničića** i umirovljenog vč. **Josipa Kresića**, pred više stotina okupljenih domoljuba i vjernika-hodočasnika iz dvadesetak gradova. Komemorativni skup započeo je *Mirozovom* trubača **Krešimira Štima** iz Slatine, uz minutu šutnje u počast svim poginulim i ubijenim hrvatskim mučenicima u Drugome svjetskom ratu i poraču te u Domovinskom ratu. U ime suorganizatora skup je pozdravio gradonačelnik Našica **mr. Krešimir Žagar**, koji je izrazio zahvalnost svima koji su došli na ovo sveto mjesto sjećanja: predstavnicima Županije, gradskim vijećnicima, članovima ogranka Hrvatskog domobrana te planinarkama štovateljima sv. Bernarda, koji su s fra Dragutinom Bedeničićem i hodočasnima iz Kaštela moleći pješice prošli križni put mučenika Crnog potoka:

Piše:

Marija PEPELKO

Snimio:

Ivan SPORINSKI

„...Lipanj je najlepši mjesec za naš grad, ali to je i mjesec sjećanja na žrtve komunizma. Naša je dužnost pohoditi ovo tih i sveto mjesto, sjetiti se hrvatskih očeva koji nisu imali sreću gledati svoju djecu kako rastu i ostvaruju želju koja je i nama u srcu, a to je slobodna i neovisna domovina Hrvatska... Prije 68 godina ovdje su baš u ovo vrijeme odjekivali kričci, čula se molitva i vapaj, a tlo se natapalo hrvatskom krvlju. Ubijani su ljudi kojima je jedini grijeh bio što su voljeli svoj narod i svoju domovinu. Crni potok i stabla oko nas nijemi su svjedoci njihove boli... Ovaj komadić plavoga neba i ova stable bila su posljednje što su vidjeli nedužni stradalnici na ovome mjestu. Hvala vam svima za svaki kilometer koji ste prošli da biste sada bili ovdje i poklonili se nevinim žrtvama rata i poraća...“ — rekao je, između ostalog, u prigodnoj riječi gradonačelnik Grada Našica.

Predsjednik ogranka Hrvatskog domobrana **Željko Tomic** izrazio je riječi dobrodošlice i zahvale svim hodočasnicima, suorganizatorima i suradnicima te pozdravio predstavnike Županije, gradova i općina, među kojima su bili i **mr. Dragan**

Vulina — dožupan Osječko-baranjske županije te **Nikola Matićić** — predsjednik središnjice URV Hrvatski domobran, predstavnici ogranka HRV iz Rijeke, Osijeka, Zaprešića, Dubrovnika, Slatine, Orahovice, Valpova, Požege, Zadra, Petrinje, Zagreba, Donje Bistre, Bjelovara, Varaždina, Čakovca, Daruvara, Širokoga Brijega, predstavnici HDPZ Osječko-baranjske županije, Udruga žrtve za Hrvatsku — Osijek, UHDDR Belišće, HIDRA Našice, Belišće i Orahovica, Lučonoše Hrvatske iz Kaštela Lukšića, Udruga žena Seona i mnogi drugi.

U svom je govoru istaknuo potrebu službene osude zločina i zločinaca, podsjetio je na imena znanih žrtava te prozvao odgovorne za ovaj zločin: „...Prošlo je 68 godina od tragičnih lipanskih noći godine 1945. kada je ovdje, nakon strašnoga križnoga puta od Bleiburga, svoju golgotu i smrt mržnjom osvetnika našlo mnoštvo hrvatskih mladića i muževa. Bili su nenaoružani, nikome više opasni, po međunarodnom pravu zaštićeni. Njih je pratila vojska zvana narodnooslobodilačka, koja nije poštivala međunarodne norme, nije poštivala ljudsko dostojanstvo niti pravo na život... Sastavljena od bivših pripadnika četničkih postrojbi dovodila je na ovo stratište u nekoliko navrata po više stotina zarobljenika koje su okrutno masakrirali. Zločin je sustavno zataškavan. Sve se odvijalo pred očima zapovjednika

Predsjednik HDPZ-a Alfred Obranić sudjelovao je na komemoraciji

ondašnje našičke kotarske oblasti... Prolazile su godine i desetljeća, ali o ovom se zlodjelu nije smjelo javno govoriti. Šutnja je u Hrvatskoj trajala gotovo pola stoljeća, ali istinu o tom zličinu svjedočili su hrvatski emigranti u inozemnim publikacijama. Uspostavom Republike Hrvatske o crnopotočkoj tragediji i kalvariji Hrvata u doba komunizma pisali su Antun Čulić, Đuro Mikašek i Branko Kranjčev... Naše državne i sudske institucije ne poduzimaju ništa od istražnih radnji u otkrivanju istine o pokoljima od Bleiburga do drugih stratišta diljem Slovenije, Hrvatske te Bosne i Hercegovine... Ne težimo za osvetom ni suđenjima, već želimo istinu i osudu onih koji su ova zlodjela počinili. Bez istine o prošlosti nema ni pravde ni mira u budućnosti. Ne dopustimo da povijesne komunističke laži budu naš putokaz u budućnost! Ćuvajmo i poštujmo dostojanstveno ovo mjesto mučeništva i smrti kao svjedočanstvo zla koje se dogodilo u lipnju 1945. godine...“

Nadahnut Riječju Božjom i romanom Jozu Laušiću Samostan (iz pentalogije ili petoknjižja koje na moderan način ispreda arhaičnu fresku tužnih ljudskih sudbina i zanimljivih osobnosti čija pleća nose biljeg i križ oskudna života na kršu, ali i svoje istine, proturječja i dileme, duboku moralnu vertikalnu i postojanu vjeru u samoodržanje u uvjetima ratnih, nacionalnih, ideoloških i vjerskih rasjeda), napisanom u „olovnim godinama hrvatske šutnje“, fra Ilija je, između ostalog rekao:

„...Pobjednici si pripisuju pobjedu i pravo na pisanje povijesti, bez obzira na moralnost i način na koji su tu pobjedu ostvarili... Opjeni i zasljepljeni pobjedom vjerovali su da im je sve dozvoljeno i da su oni gospodari života i smrti, oslobođeni morala i pravne odgovornosti. Njihovo nasilje i krvoločno postupanje bilo je znak da je nastupilo vrijeme terora i

šutnje. Opasnost i strah za vlastiti život pretvorio se u šutnju i zatvorenost, ne-povjerenje i bijeg u sebe ili iz Hrvatske. U tim danima nuda je bila obavijena gustim mrakom beznađa. Pobjednici su izgledali nepobjedivi i vjera u promjenu izgledala je nemogućom. Nastupilo je vrijem patnje i šutnje, vrijeme zatvaranja i nepovjerenja, vrijeme gradnje Laušićeva Samostana bez prozora... Trebale su proći sve ove godine patnje i šutnje, trebala je žrtva koju je Hrvatska platila krvlju svojih mučenika sazreti da se iz nje rodi novi život i sloboda. Istina koja je bila zabranjivana i koja se krila, morala je doći na vidjelo. Ona je trebala reći što se to dogodilo, prokazati režim koji je planirano izveo te zločine i njihove izvršitelje. Mi znamo da se veliki dio te istine i danas planirano sakriva, onemoguće i smišljeno krivo iznosi. Znamo jednako tako i da će za potpuniju istinu doći vrijeme jer istina se ne može sakriti. Ovo mjesto stradanja svjedoči nam o tome... Mi se danas spominjemo i komemorimo njihova stradanja

i žrtve na ovome mjestu gdje su oni pali, gdje njihovi životi, pročišćeni patnjom i smrću, uskrsvaju i svjedoče o pobjedi nad zlom. Njihovo stradanje i žrtvu ugrađujemo u naše kršćansko slavljenje Kristove žrtve, Njegove nepravedne osude i smrti. Njihovu prolivenu krv neka On otkupi svojom ljubavlju i krvlju. Njegovo žrtvovanje i umiranje iz ljubavi neka i naše žrtve čuva od mržnje i osvete. Isus je simbol svih nevino stradalih, On je Žrtva koja tumači, brani i iskupljuje svaku žrtvu. On je svjedok koji čuva istinu i ne dozvoljava da se ona zlorabi. Njemu danas želimo preporučiti sve one koji su ubijeni na ovome mjestu. Želimo moliti za mir onih koji su pali i počivaju u ovoj dolini i u Domovini koja je nikla iz žrtve svih onih koji su stradali da bi ona uskrsnula i živjela u slobodi... Pobjeđeni su pobjedili i postali slobodni...“ - naglasio je fra Ilija Vrdoljak tijekom homilije i euharistijskog slavlja u spomen žrtvama crnopotocke tragedije.

Misno slavlje pjesmom je upotpunio crkveni zbor "Snaga Duha" pod vodstvom Eme Resler. Hrvatskom himnom, polaganjem vijenaca i paljenjem svjeća završena je komemoracija na Crnom potoku, ostvarena pod pokroviteljstvom Radija Našice uz voditelja Roberta Rigu i tehničara Ivica Martinovića. Prigodan domjenak pripremljen je u pastoralnoj dvorani Emaus i u dvorištu franjevačkog samostana u Našicama, a suorganizacijski doprinos dali su: Šumarija Našice, Našički vodovod, Udruga starih športova "Slavonac", medicinsko osoblje OŽB Našice, Nexe grupa, Ugostiteljska radnja "Braca" iz Seone, Autoprijevoznik Filip Krolo, PD Krndija i DVD Našice..

VUKOVIĆI (DOBRETIĆI) - 21. OBLJETNICA POGIBIJE HRVATSKIH BRANITELJA: NISU ZABORAVLJENI...

Piše:

Ivo AŠČIĆ

U pougarskom selu Vukovići (općina Dobretići, BiH), pred petstotinjak hrvatskih domoljuba, izaslanstvima Hrvatskog sabora, veleposlanstva Republike Hrvatske u BiH, Ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Grada Zagreba, Grada Pakraca, Udruga gardijskih brigada iz RH (Tigrovi, Pume, Vukovi, Kune ...), HVIDR-e, Udruge specijalne policije Herceg-Bosne te drugih udruga proizšlih iz Domovinskog rata i KUD-ova (Rodna Gruda, Pougarje ...) 22. lipnja 2013. godine, pod motom „Godine ponosa i slave“, obilježena je 21. obljetnica pogibije hrvatskih branitelja. Također, Oružane snage BiH svojom nazočnošću i logističkom potporom su uveličale svečanost.

Program je započeo misom zadušnicom u 11 sati koju je predvodio pougarski **sin fra Ivanko Vuk**, uz koncelebraciju župnika **fra Krešimira Vukadina** i župnika u Đakovačkim Selcima **vlč. Davora Vukovića**. Misno slavlje je uveličao crkveni zbor iz župe Gospe Snježne iz Đakovačkih Selaca.

Nakon pozdravnih govora i polaganja vijenaca, organiziran je ručak za sve nazočne, koji su došli iz različitih krajeva BiH, Hrvatske, Slovenije i drugih zapadnoeuropejskih zemalja.

Loši makadamski putevi i srušene kuće su jedino što su loše vidjeli brojni prijatelji pougarskih Hrvata, koji su po prvi put bili u prelijepom i siromašnom Pougarju, smještenom na 1.200 metara nadmorske visine, u kojem povratak ide vrlo teško i sporo. Glavni razlog tome je nerazvijeno gospodarstvo i obnova. Nažalost, dan poslije obljetnice u Vukovićima je ostalo samo devet povratnika od prijeratnih 450 Hrvata. Ipak: „Vidimo se i dogodine u većem broju“, poručili su organizatori. •

CRKVA HRVATSKIH MUČENIKA – UDBINA 2013.

Nehotičnim propustom u prošlom broju našega časopisa izostavljena je reportaža o ovogodišnjem obilježavanju Dana hrvatskih političkih uznika na Udbini. Nakon svete mise preuzvišeni biskup dr. Mile Bogović primio je od predsjednika Hrvatskoga društva političkih zatvorenika skulpturu blaženoga Alojzija Stepinca, izrađenu u bronci 1998. god., rad akademskog kipara Željka Karaule. Skulptura je do ove godine krasila prostorije Središnjice HDPZ-a, a od sada će biti u Crkvi hrvatskih mučenika, mjestu trajnog hodočašće hrvatskih političkih uznika.

Crkva hrvatskih mučenika na Udbini

Drago mi je da smo se i ove godine skupili pod krovom ove crkve. Prema mjestu gdje živi i stanuje, svatko od nas ima svoju crkvu, svoju župu gdje idemo na nedjeljne misle, gdje krstimo naše unuke, ali jedan dio našega života – onaj robijaški – usmjerio nas je pod krov ove crkve, i po tome je Crkva hrvatskih mučenika naša zajednička župa.

Preuzvišeni gosp. biskup je još u vrijeme kada je ova crkva bila tek zamisao, mislio pod jednim krovom odavati poštovanje svim bezimenim mučenicima našega naroda koji su poginuli na bojnom polju u podnožju ove crkve prije 520 godina, kroz čitavu povijest sve do naših dana. *U beskrajnoj širini kršćanske ljubavi i ljudske dobrote zamislio je ovu crkvu kao spomenik svima na našim hrvatskim prostorima koji su svoj život izložili i založili za dobro drugih.*

Kad je riječ o mučeništvu dva desetog stoljeća, prva pomisao naše generacije jest stradanje našega naroda u Drugom svjetskom ratu i napose u poraču i to iz dva razloga. To je doista po broju žrtava najveće stradanje hrvatskog naroda u povijesti uopće i drugi razlog je što su tijekom komunizma te žrtve bile prešućivane. Da su kojim slučajem žrtve partizansko-komunističkog nasilja utvrđene brojem, imenom i prezimenom, obilježenim grobom i priznanjem zločinaca i njihovih sljedbenika, mi se danas vjerojatno ne

Piše:

Alfred OBRANIĆ

bismo neprekidno vraćali na tu tragediju iz naše novije povijesti. Normalnije bi danas bilo spominjati i baviti se žrtvama Domovinskog rata, a ne žrtvama od prije sedamdeset godina.

Ovo je prilika da članovi naše udruge saznaju da istraživanje i utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava Drugoga svjetskog rata nije zaustavljen niti ukinućem pozname Komisije, niti Ureda Vlade Republike Hrvatske za žrtve komunističkih zločina prošle godine. Svima je znano da je biskup dr. Mile Bogović potaknuo osnivanje Komisije za hrvatski martirologij HBK i Biskupske konferencije BiH i da je na čelu te institucije.

No, kako hrvatske vlasti ne kane sustavno raditi na utvrđivanju žrtava rata i poraća, već ga sustavno opstruirati, biskup Bogović preuzeo je početkom ove godine materijale bivše Komisije, kao i obvezu, da će dovršiti posao koji bi inače trebala obaviti država. Vijest je objavljena u *Hrvatskom tjedniku* i na nekoliko portala, no kako svi ne pratite ta glasila, ovo je prilika da vas se o tom informira i nakon što smo o tome javili u prethodnom broju.

Mi, bivši politički zatvorenici ponosni smo što je naš /počasni/ član preuzeo tu neizmjerno veliku obvezu utvrđivanja povijesne istine. Dr. Mile Bogović kao biskup s Krbave, mjeseta i najsnažnijeg simbola svih naših stradanja od 9. rujna 1493. do kolovoza 1995., i kao povjesničar i znanstvenik svjestan je odgovornosti pred čitavom nacijom, ali isto tako i spremnosti da se suoči s jurišnicima nove generacije, potomcima bivših komunističkih dužnosnika. Oni će nastojati upotrijebiti sva sredstva, da se nikad ne bi doznao kako su njihovi očevi došli na vlast, a posebno kako su obračunali sa zarobljenom hrvatskom vojskom i političkim protivnicima.

Skulptura bl. Alojzija Stepinca na oltaru Crkve hrvatskih mučenika

SRCE ME VEŽE

danas se ne mogu ničeg dosjetiti
nijedne misli
nešto me muči
progoni
steže

za ovu grudu
srce me veže
i ja kao izgubljen netko
lutam
vrludam
još uvijek sam
samo dječak
čudan
neki kažu luđak
a ja bih htio upiti svu tu ljepotu

Bruno ZORIĆ

Mi bivši politički uznici robijali smo, ali smo uspjeli sačuvati živu glavu. Isto tako treba naglasiti, da nije ni svaka robija bila jednako okrutna, tako da bi bilo pretenciozno naše robijanje nazvati mučeništvom, niti nas žive proglašiti mučenicima. Mučenici su tisuće onih koji su ubijeni u ratu i poraču, mučenici su oni koji su skončali u mukama jugoslavenskih kaznionica, mučenici su poginuli hrvatski branitelji koji su izborili i ostvarili neovisnu hrvatsku državu, za koju smo mi svojim uzništvom trasirali put.

Već dvadeset godina na današnji dan sjećamo se naših umrlih članova i naših robijaških dana. Svima vam je poznato da smo Petra Zrinskog i Franu Krstu Frankopanu, sinove slavnih hrvatskih obitelji, proglašili prvim hrvatskim političkim uznicima i na dan njihove pogibije 30. travnja okupljamo se kako bismo odali poštovanje njima i svim žrtvama koje su slijedile do današnjih dana. Počeli smo u Čakovcu, mjestu gdje se nakon njihova smaknuća ugasila slavna loza Zrinskih. Bili smo u Šibeniku na početci ma te slavne obitelji, kad su još bili Šubići, da bi tek kasnije po gradu Zrinu postali Zrinski. Obišli smo gradove i gradine Zrinskih i Frankopana od katedrala do malih crkvica kao što je ona Modruška, da bi nas pri kraju našega životnog puta prihvatile ova velebna Crkva hrvatskih mučenika na Udbini. Tako je prostrana i veličanstvena, da poželim da nas ima barem nešto više.

Hrvatski uznici, tu u Crkvi hrvatskih mučenika mjesto je našeg hodočašća dok nas bude!•

SUMANUTI I BOLESNI NAVODI I TVRDNJE „MEĐUNARODNE KOMISIJE ZA UTVRĐIVANJE ISTINE O JASENOVCU“ (The International Commision for the Truth on Jasenovac)

Deklaracija o genocidu Nezavisne Države Hrvatske nad Srbima, Jevrejima i Romima tokom Drugog svjetskog rata. Peta međunarodna konferencija o Jasenovcu, 24-25. maj 2011. Banja Luka / Declaration on the genocide committed against the Serbs, Jews and Roma by the Independent State of Croatia during the Second World War. The Fifth International Conference on Jasenovac, May 24-25, 2011 Banja Luka (glavni urednici/editors in chief Kosta Čavoški, Smilja Avramov, Vasilije Krestić), Banja Luka, 2011.

U Jugoslaviji je poslije Drugoga svjetskog rata namjerno preuveličavan broj i prešućivano i zamagljivanje porijeklo i struktura žrtava i stradalih, što je olakšavalo manipulaciju ljudskim gubitcima. Najveća i najnečasnija mistifikacija jugoslavenske politike i znanosti, naročito historiografije i demografije, bila je mistifikacija o ljudskim gubitcima Jugoslavije u Drugome svjetskom ratu, ponajprije u Hrvatskoj, odnosno na području Nezavisne Države Hrvatske, s posebnim naglaskom na logor Jasenovac.

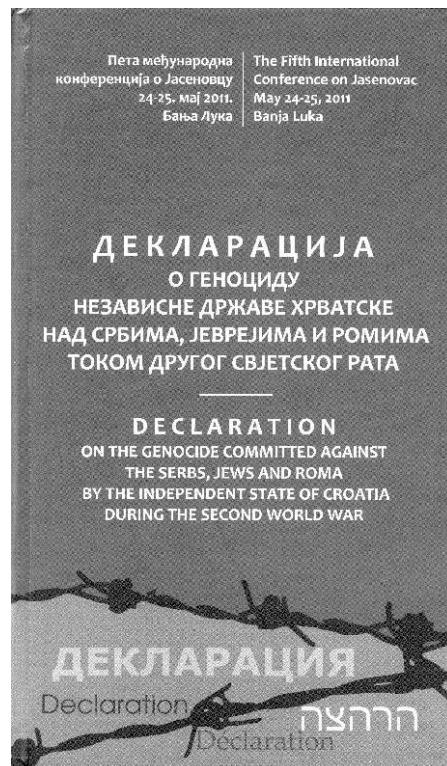
Pobornici mistifikacija i zamagljivanja činjenica o ljudskim gubitcima Jugoslavije, i Hrvatske, u Drugom svjetskom ratu nisu posustali niti poslije raspada SFR Jugoslavije.

Državna komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije dostavila je potkraj 1945. Međunarodnom vojnom судu u Nürnbergu tvrdnju da je u logoru Jasenovac do potkraj 1943. ubijeno najmanje 600.000 osoba, najviše Srba, zatim Židova, Roma i Hrvata.^[1] Federativna Narodna Republika Jugoslavija službeno je prijavila Međunarodnoj reparacionoj komisiji u Parizu 1946. brojku od 1,706.000 ljudskih gubitaka u Drugom svjetskom ratu.^[2] Tako je neutemeljena procjena ušla i u međunarodni optjecaj te postala odrednicom za sva kasnija preuveličavanja žrtava logora Jasenovac.^[3]

Piše:

Dr. sc. Vladimir GEIGER
Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Izvješće Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača, naslovljeno *Zločini u logoru Jasenovac 1946.* ustvrđuje da je u logoru Ja-

senovac život izgubilo 500.000 do 600.000 osoba.^[4] Izvješće Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača NR Hrvatske iz 1946., načinjeno bez dokumenata, na temelju iz-

java svjedoka i zapisnika triju komisija koje su obišle logor Jasenovac 11. i 18. svibnja i 18. lipnja 1945., prepuno pretjeranih, nevjerojatnih pa i absurdnih navoda i tvrdnji, ishodište je na kojem se zasniva mit o logoru Jasenovac.^[5]

Jugoslavenski popisi ljudskih gubitaka Drugoga svjetskog rata, iz 1944./1947., 1950. i 1964., kao ni kasniji dopunjavani i revidirani popisi ljudskih gubitaka Jugoslavije, i Hrvatske, u Drugom svjetskom ratu ne potvrđuju da je u logorima NDH život izgubilo stotine tisuća ili, kako su neki uporno navodili, ili još uvijek navode, više od milijun ljudi.^[6]

Unatoč svemu, *Enciklopedija Leksikografskog zavoda* 1958. odnosno 1959. navodi različito, najprije da je u logoru Jasenovac život izgubilo 500.00 do 600.000 [7] te da je brojka jasenovačkih žrtava oko 350.000 [8]. Zatim *Vojna enciklopedija* 1967. i *Enciklopedija Jugoslavije* 1971. donose navode o oko 600.000 žrtava logora Jasenovac i oko 75.000 žrtava logora Stara Gradiška.^[9]

U licitiranju žrtavama logora Jasenovac srpska se strana tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća *zabarikadirala* brojkom od 700.000. No brojka žrtava logora Jasenovac, navođena tada u jugoslavenskoj historiografiji i publicistici, iskazivala je, posebno kod srpskih autora, i tendenciju rasta. Povjesničari u Jugoslaviji koji su, pak, procjenama i izračunima utemeljenim na mnogobrojnim

relevantnim pokazateljima nastojali ukazati na znanstvenu neodrživost *službenih* navoda o brojkama žrtava u logorima NDH, ponajprije žrtvama logora Jasenovac, imali su znatnih neugodnosti, pa i žestoke društvene optužbe i osude.[10]

Unatoč evidentnim pokazateljima svih popisa ljudskih gubitaka Jugoslavije u Drugome svjetskom ratu, dugotrajnog i upornom kampanjom dokazivanja o stotinama tisuća ubijenih u logorima NDH, u kojoj su određeni znanstveni, ponajprije povjesničarski krugovi poslužili kao transmisija, brojka žrtava logora Jasenovac postupno je eskalirala, i poslije Memoranduma Srpske akademije nauka i umetnosti 1986. dosegnula više od milijun ubijenih Srba samo u Jasenovcu.[11]

Prema *preciznom*, pak, izračunu **Rado-mira Bulatovića** iz 1990. u logoru Jasenovac je umoreno 1,110.929 osoba, pretežito Srba.[12] Temelj Bulatovićevom *genijalnom* izračunu antropološka su istraživanja na području logora Jasenovac. No, svi provedeni terenski uvidi, zračna snimanja i antropološka istraživanja na području logora Jasenovac, na Gradini i na Ciglani, rezultirala su prona-laženjem ukupno oko 1.000 do najviše 1.500 ljudskih posmrtnih ostataka.[13]

Posebnu, pak, ulogu u očuvanju, nadogradnji i širenju "jasenovačkog mita" imao je 1992. osnovani srbjanski Muzej žrtava genocida[14] pod ravnateljstvom **Milana Bulajića**, jednog od najupornijih zagovornika teze o protusrpskoj usmjerenosti Katoličke Crkve, genocidnosti Hrvata i stotinama tisuća žrtava logora Jasenovac, uglavnom Srba.[15]

Podršku ovakvim nastojanjima iskazao je pobornik mistifikacija i zamagljivanja činjenica o ljudskim gubicima Jugoslavije, i Hrvatske, u Drugom svjetskom ratu, virtualni *Jasenovac Research Institute* (Brooklyn, New York, USA), koji podatke Komisije za popis žrtava rata Saveznog izvršnog vijeća SFR Jugoslavije iz 1964., ukupno poimenično utvrđenih 597.323 stradalih i žrtava tijekom Drugoga svjetskog rata na području Jugoslavije, na svojim internet stranicama uporno

predstavlja popisom žrtava (*Victims List*) logora Jasenovac.[16]

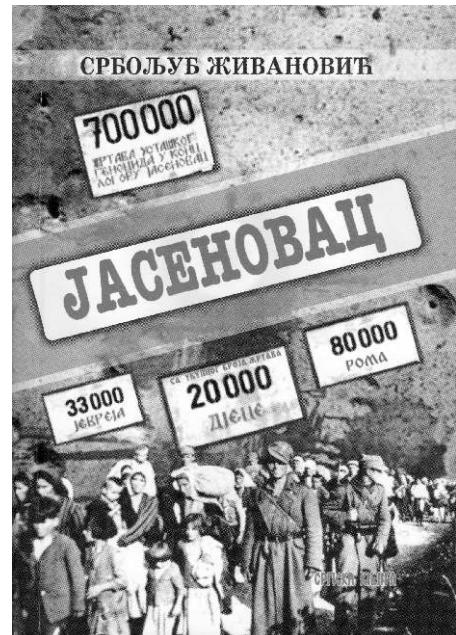
Zagovornici teze o genocidnosti Hrvata rado zanemaruju činjenicu da je tijekom Drugoga svjetskog rata na području NDH izrazito velik broj Srba poginuo kao pri-padnici partizanskog i četničkog pokreta, a i da su za smrt velikog broja Srba odgovorne njemačke i talijanske okupacijske snage, kao i da je znatan broj Srba život izgubio kao kolateralne žrtve, u epidemijama zaraznih bolesti, ponajprije tifusa pjegavca te proizlazi da su Srbi samo ili uglavnom žrtve ustaša, s posebnim naglaskom na logor Jasenovac.[17]

U istraživanju i broja i imena i etničke/nacionalne pripadnosti i vjerske i socijalne i zavičajne i rodne i starosne strukture logorskih žrtava u NDH problem je ponajprije pomanjkanje izvornoga arhivskog gradiva. No, u istraživanju ljudskih gubitaka i Hrvatske, i Jugoslavije, u Drugom svjetskom ratu, pa i broja žrtava logor Jasenovac, problem je najčešće, ne samo pomanjkanje izvornih dokumenata i vjerodostojnih pokazatelja, nego i "dobre volje", pa i "zdravog razuma" da se određena pitanja valjano obrade.

Megalomska brojka od 700.000 žrtava logora Jasenovac ostala je, unatoč sve му, sveprisutna i jedino prihvatljiva u određenim srbjanskim krugovima do danas.

Ni najnoviji srbjanski udžbenici povijesti nisu se udaljili od uporno promicane "pogibeljomanije" i *mitskih* brojki jasenovačkih žrtava, pa i dalje navode, uz živopisne opise logora Jasenovac, pozivajući se na procjenu Državne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača NKOJ-a, da je u Jasenovcu život izgubilo 600.000 osoba[18], ili, pak, na procjenu Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača NR Hrvatske, da je u Jasenovcu život izgubilo 500.000 do 600.000 osoba, a da se u historiografskoj literaturi najčešće spominje podatak o 700.000 ubijenih[19]. Tek izuzetno srbjanski udžbenici povijesti, spominju uz navedene i najčešće spominjane procjene, da je poimenično "do sada evidentirano" oko 73.000 žrtava logora Jasenovac.[20]

Dugogodišnji zagovornici "istine o Jasenovcu" po Srbiji, Republici Srpskoj, Europi, Sjedinjenim Američkim Državama i drugdje po svijetu, Međunarodna komisija za utvrđivanje istine o Jasenovcu (*The International Commission for the Truth on Jasenovac*), osnovana 2000. i sa sjedištem u Banjaluci [dosadašnji stalni

članovi: **Dragoljub Acković** i **Milan Bulačić** (Republika Srbija), **Saša Ačić** (Republika Srpska), **Jevgenij Vasiljevič Černosvitov**, **Ana Filimonova**, **Jelena Guskova**, **Ekatarina A. Samoylova** i **Pavel Vjačeslavovič Tihomirov** (Ruska Federacija), **Rajko Določek** (Češka Republika), **Marco Aurelio Rivelli** i **Jean Toschi Marazzani Visconti** (Republika Italija), **Alexis Troude** (Francuska Republika), **Tim Fenton** (Velika Britanija), **Vanita Singh** (Indija), **George Bogdanich (Bogdanić)**, **Michael Berenbaum**, **William Dorich (Dorić)**, **Ian Hancock**, **Jared Israel**, **Bernard Klein**, **John Peter Maher**, **Paul B. Mojzes**, **Walter R. Roberts** i **Wanda Schindley** (USA), **Vladimir Umeljić** (Savezna Republika Njemačka) i **Efraim Zuroff** (Država Izrael)[21] i njezin predsjednik srbjanski akademik **Srboljub Živanović**, najuporniji su u promicanju sumanutih navoda o logoru Jasenovac.[22]

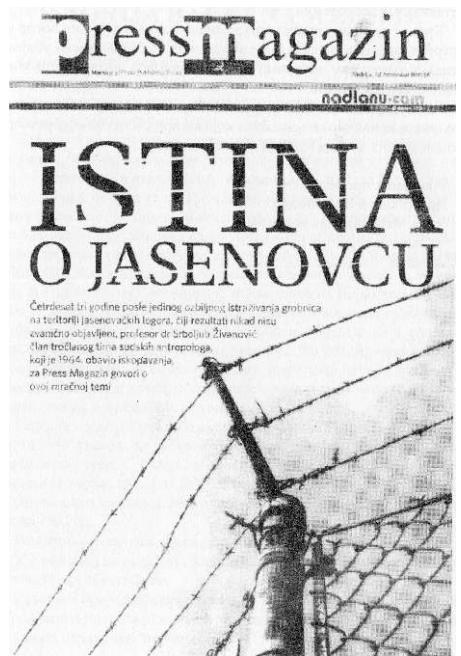
"Istina o Jasenovcu" Međunarodne komisije za utvrđivanje istine o Jasenovcu, "potvrđena" je 25. svibnja 2011. na Petoj

međunarodnoj konferenciji o Jasenovcu Deklaracijom o genocidu Nezavisne Države Hrvatske nad Srbima, Jevrejima i Romima tokom Drugog svjetskog rata, objavljenoj na osam jezika (srpskom, engleskom, ruskom, hebrejskom, francuskom, talijanskom, njemačkom i španjolskom):[23]

"Peta međunarodna konferencija o Jasenovcu,

- polazeći od činjenice da se u današnjoj Republici Hrvatskoj namjerno i sistematski zatire sjećanje na genocid koji su vlasti Nezavisne Države Hrvatske, koja je uključivala i područje današnje Bosne i Hercegovine, posebno muslimane prozvane 'cvijećem hrvatskog naroda', te dio Srema koji je danas u sastavu Republike Srbije, tokom Drugog svjetskog rata počinile nad Srbima, Jevrejima i Romima;

- imajući u vidu da se u hrvatskim javnim glasilima i kvazi istoriografskim radovima ne samo prečutkuju nego i radicalno umanjuju žrtve ovog genocida, naročito u Jasenovcu, i njihov broj svodi na

samo 40.000 ubijenih Srba, Jevreja i Roma, kao što je to, u svojstvu istoričara, činio i prvi predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđman;

- imajući na umu da se ustaše kao počinoci genocida u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, uključujući i Antu Pavelića, danas u Hrvatskoj od strane veoma uticaj-

nih i veoma pristrasnih faktora predstavljaju kao borci za nacionalno oslobođenje i nezavisnu Hrvatsku na temelju takozvanog istorijskog i državnog prava hrvatskog naroda;

- budući da istorijski dokazan genocid nad srpskim, jevrejskim i romskim narodom nikada nije bio predmet primjene političke osude ni u Titovoj komunističkoj Jugoslaviji ni u današnjoj Republici Hrvatskoj i da hrvatski narod nikada nije prihvatio odgovornost za genocid koji je u njegovo ime počinjen, kako je to inače učinio njemački narod za holokaust koji su u njegovo ime izvršili nacisti, a da ni Rimokatolička crkva nije osudila zločine genocida u NDH kao što je osudila zločine na drugim evropskim stratištima u Drugom svjetskom ratu i izvinila se zbog učešća nekih njenih predstavnika u njima;

- budući da vlasti Narodne odnosno Socijalističke Republike Hrvatske, kao federalne jedinice u okviru FNRJ odnosno SFRJ, i današnje Republike Hrvatske, kao nezavisne države, nikada nisu ponudile obećanje žrtvama genocida i njihovim potomcima;

- budući da stratišta na kojima su žrtve ovog genocida bile mučene, masakrirane i ubijane i masovne grobnice u koje su bacane i bez dužnog poštovanja i primjerenog obreda pokopane, do danas nisu na valjan način obilježeni i zaštićeni;

- budući da su Ante Pavelić i mnogi njegovi doglavnici po okončanju rata pobijegli iz Nezavisne Države Hrvatske, koristeći tzv. pacovske kanale, uključujući i pomoći pojedinih vatikanskih klerika i prelati, te da mnogima od njih nije suđeno u zemlji, što bi hrvatski narod dovelo do priznanja nepojmljivih zločina počinjenih u njegovo ime i moralnog prosvjetljenja i pročišćenja;

Imajući sve to na umu, Peta međunarodna konferencija o Jasenovcu zaključuje:

- da su zločini ustaša nad Srbima, Jevrejima i Romima tokom Drugog svjetskog rata u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj smisleni i planirani genocid, onakav kakav je definisan Konvencijom o sprečavanju i

kažnjavanju genocida, usvojenom od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 9. decembra 1948. godine;

- da je prilikom provođenja ovog genocida samo u jasenovačkom sistemu hrvatskih koncentracionih logora za istrebljenje Srba, Jevreja i Roma i neistomišljenika mučeno, pljačkano, silovano i potom ubijeno od strane Nezavisne Države Hrvatske: 700.000 Srba, 23.000 Jevreja i 80.000 Roma, jedino zbog toga što su pripadali drugom narodu, vjeri ili rasi;

- da je Nezavisna Država Hrvatska bila jedina zemlja tokom Drugog svjetskog rata u kojoj su postojali koncentracioni logori za istrebljenje djece u Staroj Gradišci, Jasenovcu, Uštici, Jablancu, Jastrebarskom, Rijeci kod Jastrebarskog, Gornjoj Rijeci kod Križevaca i Loborgradu i da je u njima prema nepotpunim istraživanjima stradal 42.791 srpsko dijete, 5.737 romske djece i 3.710 jevrejske djece;

- da je zločin genocida u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj po svojim razmjerama ravan holokaustu koji je nacistička Njemačka izvršila nad Jevrejima;

- da je tokom provođenja ovog genocida velik broj Srba bio prinuđen da, zarad spasa golog života, promijeni svoj nacionalni i duhovno-istorijski identitet i da se odrekne svoje pravoslavne vjere i pod prisilom i smrtnom prijetnjom prihvati katolicizam;

polazeći od ovih zaključaka, Konferencija zahtijeva:

- da Republika Hrvatska, kao država hrvatskog naroda, odlukom svojih najviših organa, prihvati istorijsku i svaku drugu odgovornost za genocid Nezavisne Države Hrvatske nad Srbima, Jevrejima i Romima tokom Drugog svjetskog rata;

- da se na dostojan način obilježe i obezbijede sva mesta zločina i čuva uspomena na njegove mnogobrojne žrtve;

- da se u cjelini sačuva i održava, kao spomenik žrtvama, jasenovački kompleks koncentracionih logora za istrebljenje Srba, Jevreja i Roma;

- da se utvrdi i sproveđe program zaštite i uređenja Spomen-područja Donja Gradina;

- da se u Republici Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Republici Srbiji odredi dan u znak sjećanja na žrtve genocida u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj – Srbe, Jevreje i Rome;

- da se utvrdi i u razumnom roku isplati pravična odšteta žrtvama ovog genocida i njihovim potomcima od strane Republike Hrvatske.

Konferencija očekuje da međunarodna javnost, posebno države antifašističke kalicije Drugog svjetskog rata, podrže ovu Deklaraciju o genocidu Nezavisne Države Hrvatske, kako bi ona, nakon sedamdeset godina čekanja, ugledala svjetlost dana.”[24]

Navodi i tvrdnje Srboljuba Živanovića, predsjednika Međunarodne komisije za utvrđivanje istine o Jasenovcu, najblaže rečeno su bolesni:

“Međunarodna komisija za istinu o Jasenovcu (u kojoj nema članova sa teritorije bivše Jugoslavije) [sic!] utvrdila je da je Hrvatska država, zajedno sa Rimokatoličkom crkvom izvršila genocid nad pravoslavnim Srbima, Jevrejima i Romima u periodu od 1941. do 1945. godine. Posle strašnog i užasnog mučenja, ubili su preko 700 000 Srba, 23 000 Jevreja i 80 000 Roma. Među žrtvama je bilo 110 000 male dece. Žrtve su ubijane maljem, klane, bacane u užareno grotlo Pacilijeve peći, kuvan je sapun od žrtava, vađena su nerođena deca iz utroba majki, nabijana su deca na bajonete, odsecane su dojke ženama, silovane su devojčice, devojke i žene, Hrvati su prodavali 'srpsko meso – 1 dinar kilogram' itd. Daleko bi nas odvelo nabranjanje svih načina mučenja i ubijanja žrtava. Prema američkim izvorima preko 1400 rimokatoličkih sveštenika u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini vršilo je lično mučenje, ubijanje, silovanje, pljačkanje i nasilno pokrštavanje. Zločine su činili obični građani Hrvati, domobrani, križari, prosvetni radnici, seljaci, službenici, intelektualci i svi drugi.”[25]

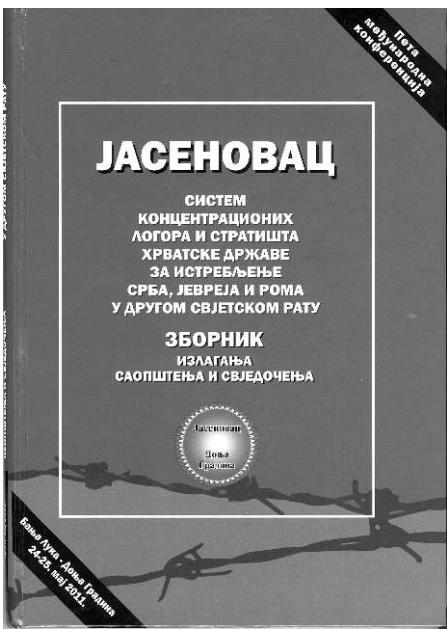
Da bi brojka od najmanje 700.000 žrtava logora Jasenovac bila uvjerljiva, a i opis logora Jasenovac bio potpun, u Srbiji je ponovno uskrsnula i u optjecaj puštena izmišljotina o postojanju Pićilijevih peći.[26]

Deklaracija o genocidu Nezavisne Države Hrvatske nad Srbima, Jevrejima i Romima tokom Drugog svjetskog rata Međunarodne komisije za utvrđivanje istine o Jasenovcu naišla je na “plodno tlo”. Na komemoraciji u Memorijalnom centru Gradina 2012. predstavnik Jevrejske opštine Banja Luka **Jakob Danon**, sažeto je ustvrdio: “[...] sve međunarodne komisije svjetskog glasa su doslovno rekле da je u najvećem kompleksu logora smrti Jasenovac, pobijeno preko 700000 ljudi, žena i djece, mahom Srba, Jevreja, Roma i neistomišljenika.”[27]

Srpskim nacionalistima, i njihovim istomišljenicima iz inozemstva, okupljenima mahom u Međunarodnoj komisiji za utvrđivanje istine o Jasenovcu, i dalje su revisionisti svi oni koji ne podržavaju brojku od 700.000 ili barem 600.000, ako već ne 1.000.000 i više žrtava logora Jasenovac[28], kao i njihove osebujne opise logora Jasenovac, kojima je uporno i neprekinuto do danas u javnim istupima uglavnom sklona srpska politika, napose u Republici Srpskoj, većina srpskih medija i znatan dio srpskih povjesničarskih i znanstvenih krugova.

Bilješke:

- [1] Izveštaj Jugoslovenske Državne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Međunarodnom vojnog sudu u Nürnbergu, Beograd, 1947., 35. Usp. Josip JURČEVIĆ, *Nastanak jasenovačkog mita. Problemi proučavanja žrtava Drugog svjetskog rata na području Hrvatske*, 34.-42.; Vladimir GEIGER, “Ljudski gubici Hrvatske u Drugom svjetskom ratu koje su prouzročili 'okupatori i njihovi pomagači'. Brojibeni pokazatelji (procjene, izračuni, popisi)”, 717.-718. Usp. Gunnar HEINSOHN, *Lexikon der Völkermorde*, Reinbeck bei Hamburg, 1999., 193.-194., 227.-228. I tamo navedena literatura.
- [2] Zločini u logoru Jasenovac, Zagreb, 1946., Jasenovac, 1977., Jasenovac, 1980., Banja Luka, 2000., 38. Usp. J. JURČEVIĆ, *Nastanak jasenovačkog mita. Problemi proučavanja žrtava Drugog svjetskog rata na području Hrvatske*, 34.-42.; Vladimir MRKOĆI, Vladimir HORVAT, *Ogoljela laž logora Jasenovac*, Zagreb, 2008., 19.-23.; V. GEIGER, “Ljudski gubici Hrvatske u Drugom svjetskom ratu koje su prouzročili 'okupatori i njihovi pomagači'. Brojibeni pokazatelji (procjene, izračuni, popisi)”, 718.; V. GEIGER, “Brojibeni pokazatelji o ljudskim gubicima Hrvatske u Drugom svjetskom ratu i poraću”, 64.
- [3] J. JURČEVIĆ, *Nastanak jasenovačkog mita. Problemi proučavanja žrtava Drugog svjetskog rata na području Hrvatske*, 34.-42.; Mladen IVEZIĆ, *Jasenovac. Brojke*, Zagreb, 2003., 29.-36.; V. MRKOĆI, V. HORVAT, *Ogoljela laž logora Jasenovac*, 19.; V. GEIGER, “Ljudski gubici Hrvatske u Drugom svjetskom ratu koje su prouzročili 'okupatori i njihovi pomagači'. Brojibeni pokazatelji (procjene, izračuni, popisi)”, 718.
- [4] Usp. V. GEIGER, “Ljudski gubici Hrvatske u Drugom svjetskom ratu koje su prouzročili 'okupatori i njihovi pomagači'. Brojibeni pokazatelji (procjene, izračuni, popisi)”, 717.-725., 729.; V. GEIGER, “Brojibeni pokazatelji o ljudskim gubicima Hrvatske u Drugom svjetskom ratu i poraću”, 64. I tamo navedeni izvori i literatura.
- [5] “Jasenovac”, u: *Enciklopedija Leksikografskog zavoda* 3, Zagreb, 1958., 648.-649.
- [6] “Koncentracioni logori”, u: *Enciklopedija Leksikografskog zavoda* 4, Zagreb, 1959., 322.
- [7] N.[ikola] SL.[AVICA], “Ustaše”, u: *Vojna enciklopedija* 10, Beograd, 1967., 321.; Lj.[ubo] BN.[BOBAN], “Ustaše”, u: *Enciklopedija Jugoslavije* 8, Zagreb, 1971., 444.
- [8] Usp. primjerice: Bruno BUŠIĆ, “Žrtve rata”, *Hrvatski književni list*, br. 15, Zagreb, 1969., 2.-3. ili Bruno BUŠIĆ, “Žrtve rata”, *Hrvatska revija* XIX (1969.) sv. 4, 491.-495.; [Ivan JELIĆ], “Koncentracioni logori”, u: *Enciklopedija hrvatske povijesti i kulture*, Zagreb, 1980., 304.-305.; Franjo TUĐMAN, *Nacionalno pitanje u suvremenoj Europi. Dodatak: Pisac knjige pred sudom*, München - Barcelona, 1982.; Franjo TUĐMAN, *Bespuća povijesne zbilnosti. Rasprava o povijesti i filozofiji zlosilja*, Zagreb, 1989.; Zagreb, 1990.; Ljubo BOBAN, *Kontroverze iz povijesti Jugoslavije*, 2, Zagreb, 1989.; James J. SADKOVICH, *Tuđman. Prva politička biografija*, Zagreb, 2010., 341.-348.; V. GEIGER, “Ljudski gubici Hrvatske u Drugom svjetskom ratu koje su prouzročili 'okupatori i njihovi pomagači'. Brojibeni pokazatelji (procjene, izračuni, popisi)”, 720.; V. GEIGER, “Brojibeni pokazatelji o ljudskim gubicima Hrvatske u Drugom svjetskom ratu i poraću”, 67.

[11] Usp. V. GEIGER, "Ljudski gubici Hrvatske u Drugom svjetskom ratu koje su prouzročili 'okupatori i njihovi pomagači'. Brojidbeni pokazatelji (procjene, izračuni, popisi)", 726.; V. GEIGER, "Brojidbeni pokazatelji o ljudskim gubicima Hrvatske u Drugom svjetskom ratu i poraću", 68.

[12] Usp. Radomir BULATOVIĆ, *Koncentracioni logor Jasenovac, s posebnim osvrtom na Donju Gradinu. Istorijско-sociološka i antropološka studija*, Sarajevo, 1990.

[13] Usp. Zločini u logoru Jasenovac, 39.-42.; Mirko PERŠEN, *Ustaški logori*, Zagreb, 1966., 151.-153., 155.-161., Zagreb, 1990., 221.-228.; Dušan MISIRČA, "Koncentracioni logor Jasenovac", *Naše starine*, XII, Sarajevo, 1969., 119.-125.; Lj. BOBAN, *Istorijsko-sociološka studija*, Sarajevo, 1990., br. 1-2, 46.-47.; Vladimir ŽERJAVIĆ, *Opsesije i megalomanije oko Jasenovca i Bleiburga. Gubici stanovništva Jugoslavije u drugom svjetskom ratu*, Zagreb, 1992., 53.-57.; Vladimir ŽERJAVIĆ, *Yugoslavia - manipulations with the numbers of Second World War victims/Yugoslavie - manipulations sur le nombre des victimes de la Seconde guerre mondiale/Jugoslawien - Manipulationen mit Kriegsopfern des zweiten Weltkriegs/Jugoslavija - manipulacije žrtvama Drugog svjetskog rata*, Zagreb, 1993., 21.-22., 53.-54., 85.-86., 113.-114.; Vladimir ŽERJAVIĆ, *Population losses in Yugoslavia 1941-1945*, Zagreb, 1997., 79.-82.; Vladimir ŽERJAVIĆ, *Pertes de la population en Yougoslavie 1941-1945*, Zagreb, 1997., 87.-90.; Antun MILETIĆ, "O bilansu smrti u koncentracionom logoru Jasenovac (1941-1945)", u: *Genocid nad Srbima u II svjetskom ratu*, (urednik: Radovan Samardžić), Beograd, 1995., 213.-214.; J. JURČEVIĆ, *Nastanak jasenovačkog mita. Problemi proučavanja žrtava Drugog svjetskog rata na području Hrvatske*, 58.-70.; Jovan MIRKOVIĆ, *Objavljeni izvori i literatura o jasenovačkim logorima*, Banja Luka - Beograd, 2000., 238.-240.; M. IVEZIĆ, *Jasenovac. Brojke*, 57.-60.; Antun MILETIĆ, *Koncentracioni logor Jasenovac 1941-1945. Dokumenta*, IV, Jagodina, 2007., 350.-412.; V. MRKOCI, V. HORVAT, *Ogoljela laž logora Jasenovac*,

23.-26.; Filip ŠKILJAN, "Logorski sustav Jasenovac - kontroverze", u: *Nezavisna Država Hrvatska 1941.-1945.*, (urednica: Sabrina P. Ramet), Zagreb, 2009., 124.; V. GEIGER, "Ljudski gubici Hrvatske u Drugom svjetskom ratu koje su prouzročili 'okupatori i njihovi pomagači'. Brojidbeni pokazatelji (procjene, izračuni, popisi)", 727.; V. GEIGER, "Brojidbeni pokazatelji o ljudskim gubicima Hrvatske u Drugom svjetskom ratu i poraću", 68.; Igor VUKIĆ, "Zanemarene činjenice o jasenovačkom logoru", *Glas Končila*, Zagreb, br. 11 (2021), 17. ožujka 2013., 21., br. 12 (2022), 24. ožujka 2013., 25., br. 13 (2023), 31. ožujka 2013., 31., br. 14 (2024), 7. travnja 2013., 21. I tamo navedeni izvori i literatura.

[14] Usp. Jovan MIRKOVIĆ, *Objavljeni izvori i literatura o jasenovačkim logorima*, Banja Luka - Beograd, 2000.; Jovan MIRKOVIĆ, "Izdjana Muzeja žrtava genocida i građa o ljudskim gubicima u tim izdanjima", *Dijalog povjesničara - istoričara*, 7, Zagreb, 2003., 573.-591.

[15] Usp. primjerice: Milan BULAJIĆ, *Ustaški zločini genocida i sudjenje Andriji Artukoviću 1986. godine*, I-IV, Beograd, 1988.-1989.; Milan BULAJIĆ, "Jasenovački mit" *Franje Tuđmana - Genocid nad Srbima, Jevrejima i Ciganima*, Beograd, 1994. ili Milan BULAJIĆ, *Tuđman's "Jasenovac Myth". Genocide against Serbs, Jews and Gypsies*, Beograd, 1994.; Milan BULAJIĆ, *Jasenovac. Ustaški logor smrti. "Srpski mit?"* Hrvatski ustaški logori genocida nad Srbima, Jevrejima i Ciganima, Beograd, 1999.; Milan BULAJIĆ, *Jasenovac na sudu. Sudjenje D. Šakiću (Jasenovac - sistem ustaških logora genocida, balkanski Aušvic)*, Beograd, 2001. ili Milan BULAJIĆ, *Jasenovac. Balkan Auschwitz. System of Croatian Nazi-Ustasha Genocide Camps for Serbs, Jews and Gypsies*, Beograd, 2001.

[16] V. GEIGER, "Ljudski gubici Hrvatske u Drugom svjetskom ratu koje su prouzročili 'okupatori i njihovi pomagači'. Brojidbeni pokazatelji (procjene, izračuni, popisi)", 724. Usp. www.jasenovac.org.

[17] Dragan CVETKOVIĆ, "Stradanje civila Nezavisne Države Hrvatske u logoru Jasenovac", *Tokovi istorije*, br. 4/2007., 154.; V. GEIGER, "Ljudski gubici Hrvatske u Drugom svjetskom ratu koje su prouzročili 'okupatori i njihovi pomagači'. Brojidbeni pokazatelji (procjene, izračuni, popisi)", 726.; V. GEIGER, "Brojidbeni pokazatelji o ljudskim gubicima Hrvatske u Drugom svjetskom ratu i poraću", 72.-73.

[18] Predrag M. VAJAGIĆ, Nenad STOŠIĆ, *Istorijska 8. Učebnik za osmi razred osnovne škole*, Beograd, 2010., 159.

[19] Radoš LJUŠIĆ, Ljubodrag DIMITIĆ, *Istorijska za osmi razred osnovne škole*, Beograd, 2010., 179.

[20] Đorđe ĐURIĆ, Momčilo PAVLOVIĆ, *Istorijska za osmi razred osnovne škole*, Beograd, 2010., 153.; Đorđe ĐURIĆ, Momčilo PAVLOVIĆ, *Istorijska za treći razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i četvrti razred gimnazije opštег i društveno-jezičkog smera*, Beograd, 2010., 206.

[21] Usp. [http://sr.wikipedia.org/sr-el/Medunarodna komisija za utvrđivanje istine o Jasenovcu](http://sr.wikipedia.org/sr-el/Medunarodna_komisija_za_utvrđivanje_istine_o_Jasenovcu).

[22] Usp. Srboljub ŽIVANOVIĆ, *Jasenovac. Odabrani radovi, članci, intervjuji, govor i diskusije*, Beograd - London, 2008., Beograd, 2012.

[23] 5. međunarodna konferencija o Jasenovcu, Banja Luka, 24. i 25. 05. 2011. godine [zapis

zvučnog snimka], 73.-74. [“Usvajanje Deklaracije o genocidu nad Srbima, Jevrejima i Romima u Drugom svjetskom ratu”].

[24] *Deklaracija o genocidu Nezavisne Države Hrvatske nad Srbima, Jevrejima i Romima tokom Drugog svjetskog rata. Peta međunarodna konferencija o Jasenovcu, 24-25. maj 2011. Banja Luka / Declaration on the genocide committed against the Serbs, Jews and Roma by the Independent State of Croatia during the Second World War. The Fifth International Conference on Jasenovac, May 24-25, 2011 Banja Luka*, (glavni urednici/editors in chief Kosta Čavoški, Smilja Avramov, Vasilije Krestić), Banja Luka, 2011.

[25] Usp. <http://www.objektivno1.rs/region-gradovi/cacak/3070/tribina-dveri-u-cacku-istina-o-jasenovcu.html>.

[26] Usp. primjerice: Srboljub ŽIVANOVIĆ, *Jasenovac. Odabrani radovi, članci, intervjuji, govor i diskusije*, Beograd - London, 2008., Beograd, 2012.; Jaša ALMULI, *Jevreji i Srbi u Jasenovcu*, Beograd, 2009.

[27] Jakob DANON, "Gradina 2012. Da se nikad ne zaboravi i oprosti, a kamoli desi", *Jevrejski glas. Glasilo Jevrejska zajednice Bosne i Hercegovine*, br. 53, Sarajevo, juli 2012., 9.

[28] Usp. primjerice: *Jasenovac. Zbornik radova Prve međunarodne konferencije i izložbe o jasenovačkim koncentracionim logorima*, 29-31. oktobra 1997. godine, u Njujorku, (gl. ur. Zdravko Antonić), Banja Luka, 2007.; *Druga međunarodna konferencija Jasenovac - sistem hrvatskih ustaških logora genocida (1941-1945)*, 8-10. maj 2000. godine, Banja Luka - Donja Gradina, (gl. ur. Žana Ateljević), Banja Luka, 2002.; *Jasenovac. Zbornik XI međunarodna konferencija o holokaustu Holokaust iz perspektive 21. veka / Treća međunarodna konferencija o Jasenovcu Jasenovac - anatomija zapostavljenih koncentracionih logora, Jerusalem, Izrael 29-30. decembar 2002.* (gl. ur. Zdravko Antonić), Banja Luka, 2007.; *Jasenovac. Zbornik radova Četvrte međunarodne konferencije o Jasenovcu, Banja Luka - Donja Gradina, 30-31. maj 2007.* (gl. ur. Zdravko Antonić), Banja Luka, 2007.; *Jasenovac. Zbornik radova, Banja Luka, 24. i 25. maj 2011. godine / Peta Međunarodna konferencija o sistemu koncentracionih logora i stratišta hrvatske države za istrebljenje Srba, Jevreja i Roma u Drugom svjetskom ratu*, (gl. ur. Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : The Proceedings, Banja Luka, 24th & 25th May 2011. / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011.; *Jasenovac. Zbornik izlaganja, saopštenja i svjedočenja, Banja Luka, 24. i 25. maj 2011. godine / Peta Međunarodna konferencija o sistemu koncentracionih logora i stratišta hrvatske države za istrebljenje Srba, Jevreja i Roma u Drugom svjetskom ratu*, (gl. ur. Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011* (editor in chief Smilja Avramov), Kozarska Dubica - Banja Luka, 2011. ili *Jasenovac : the speeches, proceedings and memories / Fifth International Conference on the Systems of Concentration Camps & Execution Sites of the Croatian State for the Extermination of Serbs, Jews & Gypsies in WWII, Banja Luka, 24th & 25th May 2011</*

PLEHAN: POSJET BOSANSKOJ POSAVINI NEKADA I SADA (IV.)

Dok je u Europi cyjetala civilizacija a njezini stanovnici doživljavali vrhunce uljudbe u najljepšem izdanju, i sve to u razmjerima svjetske povijesti, starosjedoci Bosne, koji bijahu imali sreću preživjeti osmanlijsku najezdu, jedva mogahu, povlačeći se pred premoćnim osvajačima u zabitne predjele nijemo promatrati ruševine svojih domova i svojih crkava te smisljati kako bi i u tim zabitnim i često nepristupačnim predjelima mogli opstati zahvaljujući zaštitu koju im upravo ta nepristupačnost pruža.

Stanovnici Bosanske Posavine nisu 1992. imali ni te zaštite, a na njih se sručio neprijatelj okrutniji od Osmanlija u 1536. Njihov posvemašni bijeg bijaše neizbjegjan. Njih su u njihovim zbjegovima pristizale vijesti o opljenjenjem i porušenim domovima i crkvama. Od 41 katoličke župne crkve u Posavini, 37 su potpuno uništene, četiri su ostale na slobodnom tlu, ali su i one bile oštećene. S tim je uništeno i veoma veliko umjetničko blago, posebno u crkvama u Foči, Koraču, Svilaju, Dubici i Plehanu. Bijahu u tim crkvama umjetničke vrijednosti najvišeg dometa u našem narodu nakon 1945. Kako je to izgledalo, može nam približno zorno prikazati i uvjerljivo posvjedočiti Franjevačka crkva u Ovčarevu kod Travnika.

Ta istina nije dosta poznata. Ne znaju je dobro ni oni koji bi je mogli i trebali znati. Njima ni onim neprobuđena zanimanja za činjenice ne bi bilo teško upitati i saznati istinu, ali im je lakše neodređeno primjetiti: „Pa, zar je to moguće?“ Još im je lakše odgovoriti na pitanje kako se tako nešto moglo dogoditi? Na to pitanje često se čuju odlučni i bezuvjetni odgovori. Učestalost takvih „sigurnih“ odgovora pobuđuje na oprez i rađa opravdanom sumnjom. Brzopletost naših prosudbi i bezuvjetnost naših osuda upućuje na pitanje što stoji iza često ponavljanih takvih odgovora? Razvijaju li se tako ili se u nama prikriva svijest osobne odgovornosti za ono što se dogodilo, i još više, za ono što bi se sada moralno događati. Bjelodano je naša zbilja zlokobna, pa je nemoguće izbjegći pitanje osobne ozbiljnosti što nam je ona nameće i obraća u novo pitanje: „Naprežemo li se što nam je činiti?“

Pitamo li se i razmatramo li u zajedničkom razgovoru i dogovoru što nam je sada činiti? Jesu li u nama probuđene sve snage

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

kako bismo sva ta kobna zbivanja nadvladali. Izuzetno s lažnom zauzetošću, požrtvovnu naprezanju, neumornu radu kako bi u nama i u našem narodu proradile pojačanom snagom one životne sile koje rađaju puninom života. Riječ je o tom da se nadvlada ne samo svaka potištenost i malodrušnost nego da se nadvisi svaka osrednjost u svim našim nastojanjima oko sveukupna probitka našeg naroda. Morala bi se snažno potisnuti naša mrzvolja i

nižim vrijednostima, a potom i s nevrijednostima te se u tim ljudima nerijetko javlja mržnja prema istinskim vrijednostima i njihovim promicateljima.

Za dugo razdoblje osmanlijske vladavine, ovdje se može reći samo jedno: kršćanska je zajednica opstala. Usporedimo li Bosansku Posavinu s drugim predjelima koje je osmanlijska, uistinu povijesno gledano, velika sila, osvajala i bila osvajana, ne će biti teško uočiti kako je kršćanstvo u BiH preživjelo, kršćanska se vjera nije ugasila. To je povijesna istina i kada se govori o Bosanskoj Posavini. I ona je preživjela dugo mračno razdoblje, ali su ljudi ipak sačuvali zdrav duh, spo-

Razorena crkva i samostan na Plehanu

sklonost osudi drugih! Za istinske promicatelje kršćanstva postoji samo jedno ključno pitanje: „Što ja ovdje i sada mogu učiniti?“ I odmah se to pitanje pretvara u odluku: To ću ovdje i sada činiti!

Kada se pak postavi to sudbonosno pitanje za svakoga vjernika osobno i jednako tako i za kršćansku zajednicu, onda je moguće, i to može biti poželjno, pokušati doprijeti do spoznaje onih dubljih uzroka, uzroka kojih se korijeni kriju i teško spoznaju, a oni ne pristaju umnožavati svoje razorno djelovanje. Pozabaviti se raščlambom i steći svestran uvid u to prijeporno pitanje, nije nimalo lako, ali se to da svesti na zajednički nazivnik: ako u ljudima zamru zdrave snage, ako se one ne njeguju i razvijaju, onda one neizbjješno gube dah, smalaksaju i sahnu, a ljudi, njihovi nositelji, ubrzo se smiruju, privikavaju se na svoje duhovno-uljudbeno siromaštvo, sviknu se na suživot s

soban prihvaćati i njegovati istinske vrijednosti istine i pravde, ljubavi i mira, te radosti u svim vidovima uljudbene djelatnosti.

O tom svjedoče njihovi istaknuti pojedinci kao i istaknute tvorevine kao što su prelijepo narodne nošnje, igre i pjesme, pa lijepi običaji, kao npr. kako se pomaže sirotinji pri najvažnijim poljodjelskim poslovima: oranju i sijanju, žetvi i kosidbi, ili kako se brine za djecu bez jednog ili oba roditelja - što to znači „dječinja kuća“. Možda ipak treba spomenuti što se na poseban način ističe, a što može biti i danas sudbonosno! To je pojava odvažnih i za obitelj i društvo mudrih i požrtvovnih žena.

Dugo vremena činilo se piscu ovih redaka kako je to izuzetna pojava na poseban način za Plehan, ali će se nakon rata 1941. do 1945. pokazati kako to vrijedi i za druge krajeve Posavine, npr. za župu

Svilaj. Nju treba spomenuti, ali samo kao ogledalo i drugih župa. Što se događalo nakon rata 1945. u toj i susjednim župama, treba pogledati na grobljima. Nemoćne je prošetati se grobljem u Svilaju, a ne zastati zapanjen nad križevima s oznakom 1945. godine! Tu se dogodio pravi „po-kolj“ stanovništva, posebice muškaraca. No, na povjesnoj pozornici naroda tog kraja istupale su udovice – one su doživjele svoje-vrsno uskrsnuće! Podigle su svoju djecu, ostalu bez očeva i životnih sredstava, neshvatljivom su snagom nadvisile sebe i podnijele neopisivu grozotu što se jednom narodu može dogoditi, te su nakon nekoliko godina počele doživljavati radost njihova i svoga života. Kao zoran znak njihova preporoda bila je njihova nanovo uređena crkva, prepuna najljepših umjetnina koje su u hrvatskom narodu nakon 1945. stvorili nje-govi najveći umjetnici. Ako su za stradanja 1945. mogli postojati barem povodi, za uništenje 1992. nije bilo nikakva opravdana ni uzroka ni povoda. Uništenje je bilo smišljeno i namerno provedeno.

Za cijelu Bosnu, može se reći, kako je slabljenjem osmanlijske moći, posebice u 19. stoljeću započelo njezino buđenje, što se jače očitovalo dolaskom Austrije i nje-zine vlasti. Ovdje treba spomenuti dvije stvari: građene su ceste i željeznice, škole i crkve; uspostavljena je redovna vlast i državna i crkvena.

U Sarajevu su otvorene dvije teologije – za ono doba velika i važna učilišta, franjevačka i biskupijska; otvorene su dvije klasične gimnazije u Visokom, u Travniku biskupijska. Obje izuzetno dobre. Za hrvatski puk, posebice za onaj s rubova Bosne obje su ostale suviše zatvorene; ona u Travniku imala je veoma stručan nastavni kadar, posebice je imala „kabinete“, zbirke školskih pomagala neprocjenjive vrijednosti (što je nakon zatvaranja biskupijske gimnazije 1945. zane-mareno i upropastišeno, i što je ravno zločinu nad kulturom jednoga naroda!). Slabost je pak te ustanove bila u činjenici da je većina njezinih profesora bila iz inozemstva i u kratko razdoblju nije bilo moguće razviti njezino blagotvorno djelovanje u narodu. Za franjevačku gimnaziju može se reći: i ona je visoko iznad

RASPETA CRKVA U BOSNI I HERCEGOVINI

UNIŠTAVANJE KATOLIČKIH SAKRALNIH OBJEKATA U BOSNI I HERCEGOVINI
(1991. - 1996.)

Banja Luka, Mostar, Sarajevo, Zagreb, 1997.

projekta školskih ustanova, ali je bila u sredini u kojoj je bilo premalo hrvatskih obitelji te se njezino djelovanje nije moglo uspješno odraziti na kulturni razvitak hrvatskog naroda. To, dakako ne umanjuje objektivnu vrijednost plodna djelovanja obiju vjerskih ustanova. U tom smislu treba spomenuti i franjevačku klasičnu gimnaziju na Širokome Brijegu. I ona je imala izvrstan kadar, možda ponajbolji među Hrvatima opće, a bila ju u središtu u kojem je mogla biti na usluzi ljudima širokog kruga svojih vjernika kojima bi srednjoškolska izobrazba u to doba bila nemoguća.

Općenito pak gledano, nova državna i nova crkvena vlast u Bosni suviše se u svome djelovanju oslanjala na uporabu „sile“ – moći koja nije čisto kršćanska, neovisno o imenu kojim ćemo je nazvati: vlast i društveni položaj, novac i zakon, a pri tom se premalo obaziralo na sveobuhvatnost i stvaralačku moć kršćanskog čovjekoljublja. I to se stanje više-manje održalo do dana današnjeg na svoju štetu i na štetu kršćanstva.

Kad se pak posebice ističe Bosanska Posavina, onda treba reći kako je cijela Bosna, a pogotovo njezini posavski predjeli, bili i ostali zapušteni poljoprivredni krajevi – bez prometnica i tvornica, s premalo pučkih škola i zdravstvenih ustanova. Budući da je zemlja uglavnom bi-

la dobra i plodna, a ljudi sposobni i marljivi, stvarao se višak radne snage; pomislimo na zimske dane i duge večeri. Pravih poticaja niti prigoda za pametnu uporabu viška snage, posebice kad je riječ o mla-dim ljudima, nije bilo, a niti napo-ra oko isticanja poželjnih i mogućih ciljeva, pa se taj višak snage pretakao u nezdrave pojave međusobnih razmirica i obračuna, što je dovodilo do sukoba koji su nerijetko završavani ubojstvima. I to se učestalo događalo. Državne vlasti bijahu spram takvih nasilnika veoma blage, činilo se kao da su potiho govorile: „Samo se vi međusobno istrebljujte!“

Što je bilo obvezatno i što se pod pritiskom provodilo, bijahu dadžbine Njih se moralno državi dava-ti. Zato su se brinuli njezini službenici – žandari i financi. Bi-jahu grubi i nasilni, a istodobno i podmitljivi. To se očitavalo na samom početku države Srba, Hrvata i Slovenaca, i to je tako ostalo do njezina sloma, međuvremene promjene nisu ništa bitna promijenile u smjeru dobra, ali jesu u istom smjeru pojačale međusobne napetosti i nasilja nad onima koji inače bijahu ugroženi.

Na samom početku nove države odjek-nuo je nemili događaj u Zagrebu. Onde se zbio prosvjedni skup 5. prosinca 1918. Po-lacija je ubila i ranila veliki broj prosvjednika. Glas o tom nemilom događaju brzo se širio po svoj zemlji, ali prije nego se bilo stišalo, stigli su ga novi izvještaji, jedan gori od drugoga. Ovdje se dostatno prisjetiti ubojstva Stjepana Radića u skup-štini u Beogradu, Milana Šufflaya u Zag-rebu, pokušaja ubojstva i teškog ranja-vanja književnika Mile Budaka također u Zagrebu. Pri prosudbi tih i sličnih zlodjela, treba se prisjetiti kako je tim nevoljama prethodio svjetski rat u kojem su stradali mnogi Hrvati, a pobjednici u tom ratu smatrali su Hrvate sukrivcima, premda oni nisu ni izazvali taj rat niti dragovoljno u njemu sudjelovali. Dragovoljaca je bilo među Hrvatima, ali su oni bili na strani pobjednika, samo im se to nije uračunava-lo u zaslugu. Poslije pak rata slijedile su nove nevolje koje su mnogo naštetele Hrvatima. Spomenimo zamjenu novaca: namjesto austrijske krune došli su jugosla-venski dinari; vrijednost krune i dinara bi-jaše izjednačena, ali se novac mijenjao ta-ko da je jedan dinar koštao četiri krune.

Posebnu teškoću za naše ljudi predstavljalo je odsluženje vojnog roka. U toj službi Hrvati bijahu izloženi zapostavljanju, a nerijetki i zlostavljanju. Sam po sebi sastav vojnog kadra ulijevao je nepovjerenje: u vojsci se nalazio 161 general iz redova srpskog naroda, a 2 iz redova hrvatskog naroda. U državnoj visokoj službi bilo je 224 državna službenika srpske narodnosti, a 16 hrvatske narodnosti.

To bijaše više-manje činjenično stanje na svim područjima društvenog života, a najvećima u školama i u vojsci. U Bosanskoj Posavini teško je tko od Hrvata mogao i sanjati da bi se domogao kakvoga visokog položaja u državi; to bi uistinu morao biti rijedak izuzetak ili bi posrijedi bila izdajnička uloga. Jedan od djelotvornih i nadasve jasnih učinaka bijaše i ovaj podatak: u razdoblju od 1919. do 1939. iselilo se iz prve jugoslavenske države 100.000 Hrvata.

Imajući u vidu iznesene činjenice, nije teško zaključiti što su se Hrvati u Bosanskoj Posavini – barem velikim dijelom – obradovali uspostavi hrvatske države 1941. Ljudi su uistinu živjeli u nepovoljnu položaju i mogli su se poradovati procvatu novih neda. Međutim, odmah treba reći: ta je radost bila pomućena rasplamsanim ratom; a rat bijaše na sve strane – unutra i izvan, svuda unaokolo. Nade bijahu iskrene, ali bremenite; pratila ih je otvorena dvojba, u kojoj je barem na početku, prevladavala vedrina.

Pri tom se sve više očitovala velika pogibelj: ljudi ne raspolažahu pravim spoznajama – ni onim kod kuće a pogotovo onima u širokom svijetu. Djeca su odlazila na nedjeljnu misu u crkvu s preporukom svojih roditelja: „Raširite se među narod, idite odvojeno među skupine ljudi i slušajte što se govori!“ I to se tako i činilo. A ljudi su govorili kako je opće stanje pogibeljno i kako je teško predvidjeti kakav će ishod biti, ali je sigurno samo jedno: ne smije se nikome činiti zlo! U jednoj skupini u središtu bijahu dva starca, unaokolo stajaše dvadesetak mlađih osoba, među njima i nekoliko dječaka. Jedan je starac spominjao prisjelu vijest o ubojstvu nekog Srbina, što su obojica smatrali zlom koje se ne smije činiti. Netko je na to rekao: „I oni (četnici – partizani) ubijaju naše ljudi!“ Na to je uslijedio oštar odgovor: „Oni su banda, a mi smo država!“

Kako se rat rasplamsavao, bivalo je jasnije da se zlodjela množe na sve strane. Pomisao da bi Hitler mogao izgubiti rat,

mogla se čuti, ali se teško moglo čuti da bi partizani postali pobjednici te da bi obnovili Jugoslaviju! No u crkvama se od početka rata pojačano govorilo kako se zlo ne smije činiti. I taj je govor poprimio različite izražajne oblike. Na Plehanu je fra Bono Švabić u svakoj svojoj propovijedi u više oblika isticao biblijsku misao „Ne čini drugom što ne bi želio da tebi drugi učini!“ Na kraju bi svoje propovijedi ponavljao: „Eto, ističe se pozdrav: 'Za dom spremni' ! A ja vas pitam: za što smo mi spremni? Jesmo li spremni stati pred Boga i položiti račun o sebi i o svojim djelima!? Tko nije za to spremjan, nikada neće biti ni za što spremjan!“ I to je ponavljao i onda kad su mu pristizale ozbiljne prijetnje!

I drugi su svećenici slično govorili. Na Plehanu se u tom isticao i tadašnji gvardijan fra Anto Tolić. On je veoma dobro odigrao svoju ulogu na koncu rata. Uverjavao je ljudje da ne bježe nego da ostanu kod svojih kuća. Sretni bijahu oni koji su ga poslušali. Mnogi ga nisu poslušali, i oni su ostali kod na križnom putu kod Bleiburga. Pronosili su se glasovi kako je u Jajcu i oko njega bilo jednodušno upiranje svećenika da ne bude nikakvih progona ljudi drugačije vjere u mišljenja. Među njima spominjao se fra Željko Džaja, koji je bio nadaren pjesnik i književnik te se u svojim propovijedima služio slikama iz svakodnevnog života, a iznosio ih je u zaoštrenu proročkom ruhu. Govorio je: „Tko povrijedi drugoga ili mu nanese bilo kakvo zlo, dao Bog da on bude pšenica sijao a ona nikad ne iznikla i nikad ne rađala!“

Kraj rata doživljen je u Bosanskoj Posavini veoma bolno. Najprije su stizale vijesti i jedna drugu su sustizale i pretjecale, a bijahu jedna gora od druge. Potom su uslijedili nemili događaji u svojoj sredini, u predjelu Posavine oko Odžaka, između Bosne i Save. Tu se jedan dio hrvatske vojske zadržao, nije htio poput drugih zaputiti se preko Save i povlačiti se prema Austriji, niti se htio predati partizanima. Vršio je žilav otpor, i dakako, podlegao premoćnoj partizanskoj sili. Taj događaj nije dostatno proučen, ali je jasno: nisu stradali samo vojnici, stradali su i oni koji su se naknadno predali partizanima, a pobijiani su i mnogi mještani, civilni, pretežno muškarci, mlađi i stari. Kad je nakon ratnih okršaja fra Krešo Karlović, koji bijaše rodom iz tog kraja, otišao s Plehana u svoju župu dočekala ga je majka na dvorištu: „Sine, četrnaest nas je u obitelji manje!“

Tu bismo mogli zastati i okrenuti se drugom udaru na narod – onom koji je bio teško naslutiti.

Na Plehan je smještena jedna mala jedinica vojnika. Svi su ti vojnici svake nedjelje dolazili u crkvu. Poslije mise bi kod crkve igrali kolo. No, tih dana na Plehanu se nije čula pjesma i kolo nije igralo! Vojnici su u početku bili usamljeni, tek se po koja djevojka priključila, a bila je u građanskoj nošnji. Nakon tog došlo je i nekoliko mladih momaka koji su se uhvatili u kolo i zapjevali: „Suknja kratka, a herave kosti, a kakva je, Isuse, oprosti!“

Dok se mala jedinica vojnika nalazila na Plehanu, počeli su po noći nestajati pojedini ljudi. Bijahu to uglavnom oni po-

Uništena grobljanska kapela na plehanskome groblju

Udruga Plehan, Slavonski Brod
Odbor za izgradnju crkve na Plehanu, Zagreb
Galerija umjetnina grada Slavonskog Broda
Franjevački samostan Plehan

Hrvatski umjetnici Plehanu

Slike i skulpture

4. – 11. studenog 2005.

Galerija umjetnina grada Slavonskog Broda

Galerija "Ružić", Slavonski Brod, Vukovarska bb (Tvrđava)

jedinci koji su u narodu bili izuzetno cijenjeni. Neki su bili utamničeni, a neki su jednostavno nestali; nikada se o njima nije ništa saznalo. Kolale su samo priče – prema onoj „čula-kazala“.

Možda broj tako nestalih i nije bio izuzetno velik, ali je njihov nestanak proizveo nezapamćen učinak: ljudi su se prestravili.

I bio je to drugi udarac, možda gori od prvog.

Nove nevolje slijedile su najprije u prisilnu kupljenju „viška“. Riječ je bila o službenim odlukama vlasti koliko je pojedina obitelj morala predati „viška“ od svojih prihoda u naravi - pšenica, kukuruz, masti... A tu je nevolju slijedio pritisak kojim je vlast željela prisiliti zemljoradnike da napuste svoja imanja i uključe se u zadrugu. Poseban oblik prisile bijahu nemjerljivo visoki porezi koji bijahu nametnuti onim što se suprotstavljuju ulasku u zadrugu. A zapravo, protivljaju se svi. Pritisnuti preko mjere visokim porezima, zemljoradnici su počeli propadati. Osim što su istaknuti pojedinci bili zlostavljeni, utamničeni i osuđivani na robianje, ljudi se općenito nisu mogli lako oporaviti. Pritisnuti nevoljama morali su prodavati ne samo volove i konje nego i jedinu kravu-hraniteljicu. U tom stanju, nisu mogli obraditi zemlju, nisu je mogli uzorati, pa potom nisu ni žetve imali. Zavladala je neimaština u obliku prave bijede.

Tada je jenjavala nuda kako će partizanska država i vlast uskoro uminuti. A ta na-

da bijaše u Bosanskoj Posavini veoma proširena. Ljudi nisu znali kako će se dogoditi, ali su, naprsto, vjerovali: dogodit će se. Govorilo se, što je i tada moglo biti neshvatljivo „doći će Englezi, doći će Amerikanci, viđeni su u Dubrovniku, ljudi su ih sreli na ulici u Splitu!“. Tako se moglo čuti prvih dana partizanske prisutnosti, i dugo se to govorilo i slušalo. Dani su i mjeseci, godine su prolazile i, eto, konačno je i to prestalo. Ljudi su zašutjeli, a partizanska je vlast neprestano stezala obruč i sve odlučnije govorila.

Prvih dana i godina ljudi su trpjeli, ali nisu šutjeli; zbijali su šale na račun „novopečenih“ socijalista i komunista i njihovih postupaka. U tom su se posebice isticali pojedinci, ali ne samo neozbiljni šaljivčine nego ljudi izuzetne pronicljivosti i bistrine.

Jedan od njih, Jure Vuletić, pozvan je kao cijenjen seoski glumac da nastupi u pokladnoj zabavi, netremice je odgovorio: „Hoću rado, ako imate kakvu ulogu u kojoj se gorko plače i neprekidno zapomaže.“ A njegov istomišljenik Petar Sušić, jada se kako mu se „objesila najbolja kokoš!“ Na pitanje zašto je to učinila, on odgovara: „Sirota, nije mogla ispuniti normu i snijeti onoliko jaja koliko joj je bilo naređeno da doneše višak!“ I takve su se zgode pričale i prepričavale. U tom su sudjelovale i žene. Jedna je došla u Oznu i tražila razgovor sa šefom. Na pitanje što želi rekla je:

„Vi ste nadbiskupa Alojzija Stepinca osudili 16 godina, a moga muža 15 godina; mala je to razlika, no vi ste o Stepincu pisali, ispisivali pune novine mjesecima, a o mome čovjeku niste ni jedne riječi napisali. To je nepravedno! Pišite i o mome čovjeku, pišite približno onoliko koliko i o Stepincu, prema veličini kazne.“ Druga žena je na svom suđenju netremice slušala javnog tužitelja. Kad je završio, digla se ne čekajući da dobije riječ, i gromoglasno doviknula: „Slušaj ti mene! Kada prva pukne puška, dao Bog, tebe pogodila.“

Takvih zgoda i zgodica bijaše onih prvih dana i godina uistinu mnogo, i njihovi su tvorci i promicatelji prolazili s „blagim“ ili nikakvim kaznama. A potom nekoliko godina nije bilo ili se rijetko moglo čuti sličnih dosjetki.

Ljudi su zašutjeli! •

DOMOVINI

*O, kako si lijepa,
zemljo moja draga.
Ne mogu te dati
za sveg svijeta blaga.
Ostavit te ne bih
ni mogla ni htjela.
Svakog trećeg dana
kruha kad bi jela.
Već te želim, zemljo,
čuvati i gradit'
i krasotom tvojom
danim se sladit.
I s ponosom reći
Svuda, a i svima
najljepša je moja draga domovina.*

Marija ŠMIT

TUGA ZA RODNIM KRAJEM

*Dragome rodnom kraju
želja me vuće sve više.
Blista u sunčevu sjaju
grana koja se njiše.*

*Pjesma se ori k'o prije.
Zvona preko brjegova jeće,
Zastava naša se vije,
I dalje život nam teče.*

*Jeleni trče šumom.
Potočići bistri žubori.
Konji kasaju drumom.
Za domom me tuga mori.*

*Kućica mala je bila
na rubu našega grada.
Majka je gnijezdo svila
Tu Cvala je ljubav i nada.*

*Suha se grana njiše
i sablazno noću civili.
Kućice nema više
a u njoj smo sretni bili.*

Marija ŠMIT

NAŠ NUTARNJI SVIJET (14)

LAGANJE

Laganje je iskaz, govorni ili pisani, za koji *pošiljatelj* zna da nije u skladu sa stvarnošću, da je neistinit. Ponekad se ostvaruje i tjelesnim govorom ili čak i cijelom scenom – primjerice, pravimo se da spavamo, a zapravo prisluškujemo nečiji razgovor.

Laganje je u svakodnevnoj komunikaciji među ljudima često. Rijetko se, srećom, pojavljuje kao opasna i otrovna prijevara, a češće kao sitna socijalna neistina za koju mislimo da olakšava društvenu interakciju. Lažemo kako bismo ostavili ugodniji dojam ili kako bismo drugima pomogli da se bolje osjećaju. Naravno, ljudi lažu i da bi se pravili važni, da bi prikrili pogrešku ili zato da bi zadobili kakvu korist.

Laganje nije jednostavno prepoznati jer ga obično ne prate izraziti vanjski znakovi. Dugo se govorilo da su oči, mimika lica, pokreti ruku ili boja glasa dobri indikatori, no pokazalo se da inteligentan i kreativan čovjek, koji ima dobro pamćenje i dobre živce, teško može biti ot-

Piše:

Maja RUNJE, prof.

kriven. Druga zabluda je uvjerenje da smo svi uvijek u potrazi za istinom. Točno je da ima puno prilika kada upravo očekujemo laž. Osjećamo da bi nas istina mogla opteretiti, pa, primjerice, radije želimo da nam netko kaže da je dobro negoli da moramo razgovarati o njegovim / njezinim teškoćama. Ponekad rado prihvaćamo i laž o sebi samima, osobito ako je u skladu sa slikom kakvu o sebi želimo održati.

Načelno, laganje je loše ponašanje. Ima svoju visoku cijenu. Lažemo li, osjećamo da sami nismo potpuno pošteni, pa manje vjerujemo i svojoj okolini. Povjerenje se na taj način topi. Čak i male laži gase ljepotu osobnoga i intimnoga u ljudskim odnosima te stvaraju ozračje neobvezatnoga. Naravno, teško je zamisliti da bi čovjek baš uvijek mogao govoriti istinu. Nije se lako odlučiti prijatelju reći da bi

trebao koristiti dezodorans ili da je pravi razlog zašto bismo rado otkazali dogovoreni večernji susret neki televizijski film. Potpuna otvorenost i istinitost stvorili bi vjerojatno drugu vrstu štete. Treba, dakle, misliti na pristojnost i obazrivost, no uvijek dati prednost istinitosti, koliko je najviše moguće.

Poznato je da mladi ljudi lažu više od starijih, osobito u profesionalnom životu. Stariji ljudi se ne moraju dokazivati i ne moraju šefu lagati zašto su zakasnili ili zašto posao nije obavljen na najbolji način. Uz to, poznato je da savjest treba vrijeme - laž će prije nastati ako smo u žurbi negoli kada imamo vremena. Mladi ljudi su često pod vremenskim pritiskom, a često također rade na mjestima na kojima poslodavci ne razumiju da povjerenje i opuštenost na učinak djeluju povoljnije negoli rigidno discipliniranje. Moraju li zaposlenici izmišljati laži kada kasne zato jer su dijete vodili zubar – a inače se od njih očekuje da poslodavcu *samo tako* svaki čas doniraju radne sate! - sigurno ne

SAVJET LIJEČNIKA O PROSTATI - APEL MUŠKARCIMA!

Piše:

**Dr. med. Drina
BLAŽEKOVIC-SOJČIĆ**

Prostata ili predstojna žlijezda je neparni dodatni organ muškog spolovila, smješten ispod mokraćnog mjehura, tako da obuhvaća dno mjehura i početak mokraćne cijevi. Normalno je veličine kestena. Lužnata, sluzava izlučina prostate sačinjava preko 90 posto volumena ejakulata te je bitna kao nositelj i kao aktivator spermija. Prostata je dobro opipljiva prostom (digitalno), kroz čmar. Zato bi se svi muškarci trebali redovito podvrgnuti barem tom jednostavnom pregledu njezine veličine, konzistencije i osjetljivosti. Smetnje naime nisu rijetke.

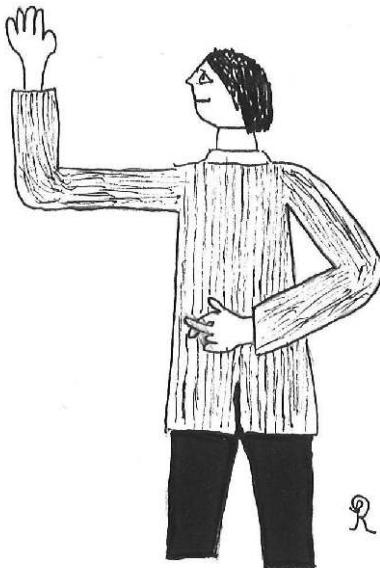
Počnimo s upalama prostate. One mogu biti nespecifične, npr. mogu pratiti infekcije mokraćnog trakta ili mogu biti done-sene preko krvi. Također mogu biti specifične, u okviru spolno prenosivih bolesti, najčešće gonoreje (kapavca), klamidija ili trihomonasa. Upale se obično očituju po višenom temperaturom, problemima s mokrenjem zbog natečenosti, bolovima, leukocitima u ejakulatu te promijenjenim mirisom i bojom ejakulata. Potrebno je

liječenje antibioticima. Pri tome treba misliti i na liječenje seksualnog / seksualnih partnera!

Daleko najčešća bolest prostate je pojava dobroćudnog povećanja, hipertrofije prostate (adenoma), koja pogađa barem 50 posto muškaraca nakon 60. godine starosti. Ako postoje smetnje radi adenomatoze, one su prvenstveno mehaničke naravi. Očituje se potrebom tiskanja kod mokrenja, slabim mlazom (*mokrenje na cipele*), kapanjem mokraće, čestim ispuštanjem male količine (*polakisurija*), nepotpunim pražnjenjem mjehura s eventualno inficiranim preostalim urinom. Poznato je akutno pogoršanje simptoma u vezi s konzumiranjem alkohola. Ako je zastoj urina znatan, može se pipati mjehur iznad stidnih kostiju, a pritisak se može prenositi unazad sve do bubrega, te može prouzro-

čiti povиšeni krvni tlak pa, u najgorem slučaju, i zatajenje rada bubrega te uremiju. Terapija se sastoji u unošenju trajnog mokraćnog katetera te u primjeni antibiotika, ako je potrebno. Pristupa se i operaciji, najčešće kroz mokraćnu cijev, i to tako da se odstrani višak žlezdanog tkiva, uz prekid sjemonovoda (vazektomiju). Nuspojave operacije su, naravno, moguće, ali najvažnije je ipak postići uklanjanje smetnji i omogućavanje normalnog pražnjenja mokraće.

Najozbiljnija bolest prostate je dakako zločudni tumor – rak prostate. Po učestalosti je rak prostate treća vrsta raka kod muškaraca. U Hrvatskoj svake godine oboli više od dvije tisuće ljudi. Stoga ne valja omalovažavati i izbjegavati redovite godišnje kontrole, osobito nakon pedesete godina starosti. One uz rektalni pregled uključuju određivanje razine PSA-a u krvi (za Prostatu Specifični Antigen). PSA ne bi smio prelaziti vrijednost od četiri nanograma u jednom mililitru. Antigen je specifičan samo za tkivo prostate,

će biti motivirani za visoku lojalnost i maksimalan trud. Uistinu vrsnost ambijenta je ključan motivator za istinoljublje. Ako obitelj, prijatelji, učitelji, poslodavci i kolege drže do istine, dopuštaju istinu i cijene istinu, moralni standard će biti viši, a laži manje.

Prva laž među ljudima bila je riječ đavla u Rajske vrtu. Otada se čovjek s laži stalno mora boriti. Lagati počinjemo obično u 5. godini. U 6. godini se počinje oblikovati savjest, pa djeca znaju da čine krivo ako govore neistinito. O laži su napisana brojna djela, iz različitih perspektiva. Na području teologije Toma Akvinski

je pisao da grješna supstanca laži razara ljudsku sreću, a sveti Augustin da laž izjeda povjerenje, jer se sama njome hrani. Na području filozofije Kant je vidio da laž u svijet unosi nered, no razumio je da ju je nemoguće zabraniti, jer je *trula mrlja na ljudskoj prirodi a koja se ne da oprati*. Nietzsche pak u *Zarathustri* piše: Tko ne zna lagati, ne zna što je istina. U spisu *O istini i laži izvan morala* filozofira da je svaka riječ određena netočnost, a time i određena neistina, pa da potpune istine među ljudima ne može ni biti.

I zakoni se bave lažima, pa za one koji lažu – primjerice u slučaju sramoćenja druge osobe ili u slučaju lažnog svjedočenja – određuju i kaznu. Ponekad ipak dopuštaju prešućivanje ili male laži – primjerice, presude njemačkih radnih sudova ne smatraju razlogom za otkaz laganje o plaći na ranjem radnom mjestu ili laganje o nepostojanju trudnoće. Lažima se bavi i psihijatrija. Obično nastoji razjasniti neurobiologiju laganja te razloge i logiku samoprijevara ili pokušava liječiti patološko, konvulzivno laganje, koje svoje korijene ima u narcisoidnom poremećaju ličnosti.

Na području psihologije jedan od najistaknutijih istraživača laganja je Robert Feldman, sa sveučilišta u Massachusettsu. Feldman već trideset godina istražuje zašto i kako lažemo. U jednom razgovoru prepričao je događaj iz djetinjstva, a koji ga je, kako kaže, potakao da tema laži kasnije bude u žarištu njegova interesa. Kao dječak je naime u mjesnoj trgovini ukrao

jojo i donio ga kući. Majka je posumnjala u njega i tjerala ga da prizna da je igračku ukrao, tvrdeći da ona to zna. Branio se da je jo-jo našao na cesti, no nakon nekog vremena je ipak priznao. Crvenio se i sramio se, no morao ga je odnijeti natrag u trgovinu te se vlasniku ispričati. Kasnije je od majke saznao da i nije znala da jo-jo nije sa ceste, ali da je vršila pritisak kako bi saznala istinu. Feldman kaže da ga je zaprapastilo da je majka koristila laž da bi došla do istine te da je već tada shvatio da je laganje vrlo složeno ljudsko ponašanje.

Feldman je vodio uistinu velika istraživanja, pa opisuje najrazličitije okolnosti, nutarnje i vanjske, koje čovjeka navode da izmišlja i vara. Piše i o broju različitih vrsta laži koje izgovaramo – obično je rijec o dvije do tri *prave* laži dnevno. Ono što je možda najvažnije i najzanimljivije je zaključak, koji uvijek ponovno ističe, da laž apsolutno treba izbjegavati. U svojoj zadnjoj knjizi *Lažljivac u vašem životu* (The Liar in Your Life) piše da trajno trebamo težiti istinitoj riječi. Siguran je da ćemo na taj način postići više nutarnje snage i bolje odnose s ljudima. Također savjetuje da pažljivo slušamo kako govorite ljudi s kojima smo u vezi te da preispitamo želimo li zadržati odnose s onima za koje osjećamo da nam lažu. Naravno, i Feldman naglašava da uvijek mi prvi moramo dati sve od sebe. •

a ne i za rak, te ne dokazuje postojanje raka, već znači ozbiljan i važan faktor sumnje. Pri tome je, ako raste, vrlo važna brzina porasta. Nije isto, u slučaju da iznosi 4, je li prije bio 3,5 ili samo 1,0! Zato se preporuča i mladim muškarcima, u tridesetima godinama, dati odrediti prvu, bazalnu vrijednost, radi kasnije usporedbe. U slučaju sumnje rektalni pregled nije dovoljan, jer ako se karcinom već pipa po tvrdoj i čvorasto strukturi, tada je već znatno uznapredovao. Znatno preciznija je pretraga ultrazvučnom sondom kroz čmar. Obvezatna je i biopsija, punkcija tankom iglom, radi histološkog pregleda, ako se ustanove metastaze nastaju relativno brzo, osobito u kostima zdjelice i u kralježnici, te u okolini. Zbog toga treba brzo reagirati lječenjem ili operacijom.

Moguća je terapija lokalnim zračenjem, hormonska terapija i citostatici. Danas se radije izbjegava doživotno давanje ženskog hormona estrogena zbog nuspojava (osteoporiza, kostolomi, debelanje, feminizacija, tromboze, event. demencija). Primjenjuje se još uglavnom kod uznapredovalih metastaza. Umjesto estrogena daju se tzv. antiandrogeni, koji djeluju na spuštanje razine testosterona u tijelu. To je ujedno i primarna terapija bolesti. Ako tumor i metastaze ne reagiraju (neki tumori se naviknu), tada se pristupa gore navedenim mjerama. Važna je redovita kontrola PSA-a, smanjuje li se ili barem stagnira. Važno je da pod terapijom ne raste za više od 0,7, a opasno je ako se podvostručuje. Treba voditi računa da nakon radikalne operacije prostate PSA više ne postoji, što ne isključuje metastaze. Neugodne nuspojave kemo-

terapije se mogu ublažiti kortikosteroidima (deksametazonom, prednizonom) i nekim drugim lijekovima. Važne su i kontrole krvne slike i jetrenih vrijednosti. Dobro liječenje može produljiti život za više godina i, što je vrlo važno, popraviti kvalitetu života.

Još nešto radi odvagivanja odluke o operaciji. Kod starijih pacijenata rak prostate često raste vrlo polako, pa je često pametnije ne dirati lava dok spava, nego uz lijekove kontrolirati razinu PSA-a. Može se dogoditi da pacijenti umru od koje druge bolesti, a ne od raka. Dakle: alfa i omega su redoviti pregledi, kako bi se, ako ipak zatreba, moglo na vrijeme liječiti. U ranom stadiju rak prostate je potpuno izlječiv! •

O LJUDIMA I ŽIVOTU PREMA KNJIŽEVNOM DJELU MILE BUDAKA (4.) ZA DUŠU I ZA VIDLJIVU STVARNOST

U svim književnim djelima **Mile Budaka** uočavamo izraženu duhovnost likova, osobito velikih muških likova. Osjetljivost za stvari onkraj crte često nadilazi mjeru uobičajene vjernosti i vodi ka pomisli da je autor čovjek kojemu je osoban i živi odnos prema Bogu u središtu bića.

Tako intenzivna duhovnost u prvi čas može djelovati čak zbujujuće, jer znamo da je Budak u dječaštvu i mladosti bio otvoreni mladi čovjek, da je imao veliki krug prijatelja i znanaca, da je volio društvo, pa i da je poznavao brojne djevojke (*Počeo sam se zaljubljivati već u nižoj gimnaziji* (Sos I, 143)). U ranoj odrasloj dobi bio je već potpuno integriran u radni i društveni svijet, na dnevним zadaćama - za obitelj, posao, književnost i politiku. Čovjekom čina i racionalnoga doživljavanja ga i radi enormnog zamaha njegova cijeloživotnoga političkog djelovanja i političke borbe. Za osobitu duhovnost ne govori ni njegovo podrijetlo, jer je iz kraja u kojemu vjerski život nikada nije imao spiritualnu živost sredina poput onih u kojima su djelovali redovnici. Lika Budakova djetinjstva već nekoliko stoljeća nije imala ni jednoga jedinog redovničkog samostana, pa ni redovnika i redovnicu. Ipak, nema sumnje da je Budak živio dubokim nutarnjim vjerskim životom, da je trajno težio da označi što je u biću bitno i da je, što je najosobitije, osjećao živu blzinu Duha.

Pogledajmo, prvo, kako Budak u *Ogњишtu* opisuje mlađog Lukana: *Ni kraj jednog događaja, ni preko jedne riječi nije prelazio bez osjećaja i razmišljanja. Nije išao u školu, nije nikada slušao ni kršćanskog nauka osim nedjeljama u crkvi iz propovijedi plovana Vale. A to je bilo doista veoma, veoma malo! Plovanje bio već stariji čovjek kad je Lukan rođen. Često se je puta činilo da će zaspati kod žrtvenika. Takve su mu bile i propovijedi i pouka u kršćanskom nauku. Lukan zna Deset Božjih zapovijedi i Sedam smrtnih grijeha. Zna i Pozdravljanje i Vjerovanje i Pokajanje, uz još nekoliko manjih molitvica* (Og I, 32). Ali, Lukan je susretao Boga na svakom koraku u svakoj travici, u svakoj vlati žita, u svakom cvijetu, u svakom grumenčiću plodne zemlje. O, da! Lukan je Boga dobro poznavao, on je

Piše:

Maja PAVELIĆ RUNJE

njega ljubio, on se je njega bojao. Osjećao ga je u sebi, oko sebe, u svakom predmetu, u svakoj prirodnjoj pojavi, na nebesima, na zemlji, pod zemljom i u vodama. Kad bi god molio, činilo mu se - Bože, prosi! – kao da razgovara sa svojim dobrim pokojnjim ocem (Og I, 33).

Motiv čovjeka koji Boga osjeća u sebi i oko sebe čest je i u drugim Budakovim književnim djelima. Poput Lukana je Ivan Vrkljan u romanu *Kresina*. Ivan je razgovarao s ovacama, stablima i zvijezdama i razumio ih je. Neutješno je plakao za svojim stradalim psom Garovom. Bio je sanjarsaka narav, koja je vazda bila više na nebu negoli na zemlji (Kr, 197). Vršnjaci su mu se u dječačkim godinama često rugali i dražili ga, a majka se bojala da ne će odrasti do momačke kape zbog

HRVATSKA POZORNICA

DOGLAVNIK dr. MILE BUDAK
Ministar za bogoštovlje i nastavu Nezavisne Države Hrvatske

Jedna od ilustracija Budakova Ognjišta u suvremenom tisku

dobrote i mekoće (Kr, 107). Brat Jadre je znao da je *Ivan glava da mu para nema, samo nije za ovaj svit, iako je mudriji od sviju drugih* (Kr, 213).

A tek Ivan-Bazalo u romanu Bazalo! *Otkad je na svit zinija, nije izustija lažne riči* (Ba, 12). Razgovarao je s malim i velikim stanovnicima šikarja i šume, onima sa zemlje, ispod zemlje i sa grana, te sa biljem i drvećem (Ba, 30), pa i s pticama i zmijama otrovnicama, što su drugi smatrali običnim ačenjem i prenemaganjem. Već je izmalena zato naučio da bude oprezan pred drugovima, a pogotovo pred starijim ljudima jer je znao da se svakoj njegovoj opasci i izjavi koju ne razumiju podrugljivo smiju i rugaju. Nije trebalo njegovoj bistrini mnogo pa da opazi da je on veoma različit od drugih. Šutnja i samoća bile su njegove najmilije drugarice, a imao je neobično dobro pamćenje. Dok je bio još dječak, nije bio sposoban da prosudi u čemu je razlika između njegova načina mišljenja, osjećanja i prosuđivanja i onog ostalih ljudi, ali je video da postoji (Ba, 22).

Budak često opisuje uobičajenu tradicionalnu živu pobožnost, osobito zajedničku molitvu, koje je u njegovo vrijeme bilo još puno. U Ratnom roblju svjedočimo prizoru u kojem ratni zarobljenici, među kojima je i Budak, na vatri kuhanju rižu koje su se dočepali nakon duga glodovanja i nakon tri dana tijekom kojih nisu baš ništa jeli. Budak u toj prilici kaže: *Kad smo mislili da je (jelo) gotovo, prekrstili smo se, zazvali Božji blagoslov i počeli jesti. Zaista, Božji je blagoslov bio vrlo potreban* (Rr, 258). Kasnije su se vruće molili Bogu da dade da se s ovom teškom trodnevicom svrši čislo prisilnog posta

(Rr, 258). U romanu *Gospodin Tome* vidi-mo Tomu Vrkljana na sajmu u Lovincu u trenutku kada je s tornja crkve svetog Mihovila zazvonilo podne. Tome se našao na maloj uzvisini i mogao je vidjeti da se *narod umirio, žagor utihnuo, muškarci skinuli kape, a svi se prekrizili i sklopili ruke. Pogled mu je lebdio nad golim muškim glavama i nad bijelim jašmacima koji su prekrivali ženske glave. Sve je bilo mirno i nepomično pred Gospodarom Svetovom, svi su molili, svaki je nešto trebao, svaki je nešto čekao* (GT, 334).

Ali, osim uobičajenih oblika pobožnosti u oči ipak upada da Budak često piše o neuobičajeno intenzivnom nutarnjem vjerskom životu pojedinih likova. U Bazalu vidimo Ivana kako prije objeda moli skupa s ukućanima. Svi članovi obitelji molili su glasno, no Ivan je šutio, držeći ruke sklopljene, oči pritvorene, a gornji dio tijela pošiknut toliko da mu je skoro prevagivao na zemlju. Dok je bio dijete, još je i molio glasno, no kako je rastao, tako je bivao u svakom pogledu, pa i u molitvi, sve tiši i tiši, dok nije posve utihnuo i molio samo mislima i dušom. Svi su vidjeli i spoznali da je njegova pobožnost svakako dublja i ljepša nego kod njih ostalih, pa bila i posve neobična (Ba 32).

U smislu intenzivne okrenutosti duhovnome oblikovan je i osobiti lik Petra Blaževića u *Rascvjetanoj trešnji*. Petar je kao mladić zbog sukoba s ocem, a zbog pitanja izbora buduće žene, napustio rodni Sveti Rok te je krenuo u svijet, putujući od mjesta do mjesta, toliko da je prošao svu Hrvatsku nekoliko puta užduž i poprijeko – od Zemuna do Kotora istočnom Bosnom, pa srednjom Bosnom natrag do Drave, pa unda udari sjevernom, pa od

Čabra opet na jug preko Karlovca u Bihać, pa u Knin i dalje, a obalom opet na sjever (Rt, 221). A sve u dragovoljnem siromaštvo. Kao prosjak! Živio je od milostinje ljudi. Nosio je tuđu iznošenu odjeću, spavao na daskama i starim novinama u podrumima i drvarnicama, pa iako je u sebi osjećao veliku snagu, tako da je mogao pomagati drugima, slabima i potrebnima. *Sreću je našao proseći* (Rt III, 143)! Jer, *čim (ima) manje, tim bolje* (Rt IV, 22). *Kada je mislio da treba za objed mesa i vina, bio je vazda nesretan kad to nije imao, a otkad je naučio da mu je dosata za objed i komad kruha, vazda je sretan* (Rt IV, 22).

Budak, dakle, govori o askezi! Opisuje dragovoljno odricanje od životnih ugoda i tjelesnih potreba kao jednu od poželjnih životnih koncepcija! O askezi je osobito riječ u slučaju Ivana Vrkljana–Bazala, jer se Ivanova osobitost ne pokazuje samo u misaonosti, šutnji i molitvi, već se (i) on rano predao oskudnoj hrani, neudobnoj odjeći, tvrdom ležaju, boravku na studeni i vrućini, a također i celibatu. Odluka da uopće ne želi živjeti u braku upravo i jest glavna tema romana *Bazalo* – razvija se oko činjenice da je Ivan od kuće pobjegao od svatovskog stola, napustivši djevojku s kojom se, jer je u jednom trenutku popustio pritisku roditelja, upravo bio vjenčao. Nije imao ništa osobno protiv djevojke, već jednostavno nije želio ženidbu. I on je poput Petra Blaževića krenuo lutati svijetom, jedino, nije prosio. Poznavao je ljekovite trave, liječio je ljudе i blago te bi za to primio koju sitnicu. I on je u svojoj biti *uprav ka apostol il ka drugi kakav Božji ugodnik. Ne moreš ga nagnati da uzme išta osim zalogaj kruva. Ka svetac je, i još niko nije čuje ili vidije da j progovorije s kojom ženom* (Ba, 198, 199). Vremenom se njegova duhovnost i dalje produbljivala, pa za njega više nije bilo čak ni pitanja kamo bi uopće trebao dalje lutati, jer je trajno *osjećao da je Bog svagdje, na svakom mjestu i u svemu. On je to osjećao, on je to vjerovao i znao. U svojoj duši nije (više) bio vezan nerazrješivim sponama ni za očinsko ognjište, a kamoli za rodni kraj. Sve mu je pod nebesima bilo divno, milo, drago i sveto, te je sve promatrao, sretao i primao jednakom ljubavlju i privrženošću. U svojoj je sveopćoj ljubavi prema svemu na svijetu gubio osjećaj ljubavi prema pojedincima i pojedinostima* (Ba, 183). Ivan je sve više i više pokazivao odlike pravog mistika. Trajno je bio u susretu sa živim

Bogom, u procesu sve većeg nutarnjeg sazrijevanje. U njemu i oko njega bila je vrsta metafizičke magle: *Eto, ljubičasta i crvenkasta, još nekako ljepše izmiješane u bojama neg je i najljepši zalaz sunca. I kroz tu čarobnu, tajanstvenu maglicu on gleda sve što je oko njega i u njemu, i vidi drugačije i čuje drugačije i osjeća drugačije* (Ba, 32).

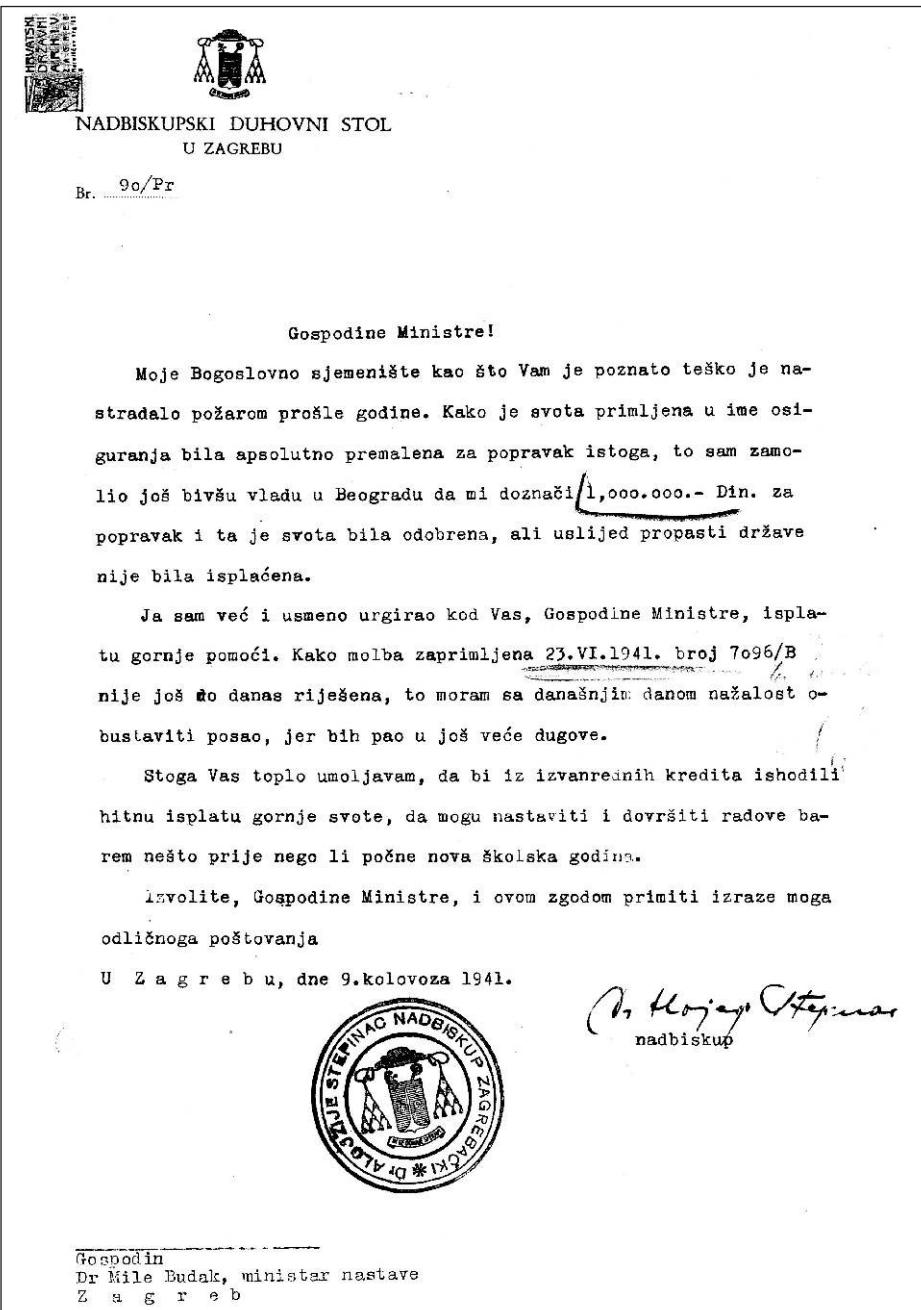
U svim svojim književnim djelima Budak trajno pristupa najsloženijim životnim pitanjima - njegova priča ni na kojem mjestu ne pluta površinom - a obrisi odgovora uvijek su oblikovani na temeljima kršćanske teologije i filozofije. Evo nekoliko čestih tema:

Smisao ljudske patnje

U romanu *Gospodin Tome* patnji su posvećene osobito brojne stranice jer je glavnom liku Tomi Vrkljanu rano umrla žena koju je iskreno volio: *Pred njim su se razjapila nebesa i zemlja, na njeg su zjevnula ždrijela neba i pakla, lebdio je bez uporišta i podnožja, nit je padao nit je stajao, samo je tumarao u magli i omaglici.* Stalno je razmišljao: *Zašto? To, to ja ne mogu i ne ču nikada doznati i to me najviše muči! Nosim jer znam da je to moralo tako doći. Al – z a š t o... (GT, 337).* Sa svakom molitvom se mijesalo strahovito, veliko i nepremostivo pitanje: *Zašto, zašto, svemogući moj Stvoritelju!?* (GT, 343). Budak pokušava ići dalje, pa kaže: *Da nema patnje, zaboravili bi da triba misliti na drugi svit* (Kr, 76). Zatim kaže: *Tko vjeruje, taj ne može klonuti. Može razmišljati. Mora razmišljati* (Og I, 161). A smijemo i plakati jer *Svevišnji nije dao toga svog velikog dara ni zvirkama ni životinjami nego samo čoviku da mu tako olakša* (Og I, 146). Jadre Vrkljan-Kresina, u romanu *Kresina*, kaže ženi s kojom živi u sretnom braku, a prije negoli se morao uputiti na ratište: *Kad Ti bude najteže, budi najbolja* (Kr, 116). A Ivan u *Bazalu* čak kaže: *Koliko dobro nam Bog daje kad nam daje muku!* (Ba, 389)

Zašto smo na svijetu

Manda Vrkljan u *Kresini* tješi mlade članove obitelji koji su u tuzi: *Sad ništa, dico moja, man vala Bogu. Zato smo na svitu, da nas rode, pa da umremo. Tu nema druge laze kroz koju bi se čovik mogao provuć* (Kr, 117). U *Bazalu* čitamo: *Na svijetu smo da postanemo sve bolji* (Ba 95), da napredujemo od proljeća do proljeća, od ljeta do ljeta, kao i priroda (Ba 144), a također da je Ivan smisao svoga života video u tome da *svakome pot-*

Jedno od pisama nadbiskupa Stepinca ministru Budaku

rebnome pomogne i da sam sebe raščlanjuje, razgrađuje i prorađuje (Ba, 419).

Vrijeme

U Kresini čitamo: *Vrijeme stvara, vrijeme uništava. Ono je najuspješniji radnik i najstrašniji razarač, ono je najluči krvnik i najnježniji liječnik. Treba živjeti dok smo na svijetu i – život teče dalje i nosi sobom kao bujica, pa htjeli ili ne htjeli. Tko se ustoboči na putu i stane, toga pregazi i ide dalje, teče svojim neumoljivim tokom svome cilju* (Kr, 151). A u *Ognjištu* piše: *Vrijeme je čudan šaljivčina, ne osjećaš ga, a u sve ti se miješa! I doista ga nema. Nikad i nigdje na njega ne nabasaš, nikad ne posrneš preko njega, te da nema dana i*

noći, ne bi se mogao ni zavaravati da uopće i postoji (Og, 345).

Smrt

U Gospodinu Tomi je razmišljanje: *Sve je upočivalo pod bijelim pokrovom zimskog sna, koji ne znači bijelu smrt nego bijeli svijet, svijetli odmor za nove napore i nove pobjede. I što je uopće smrt? Što učini slabašni ljudski um od tog tajanstvenog, veličanstvenog prijelaza iz jednog stanja u drugo?!* Svetogogući, što znači smrt?! *Ona ne postoji... Ništa ne umire... Svetogogući, (ali) - zašto?!* (GT, 345). U romanu *Kresina* did Perjas kaže: *Kako ovaj snig pada i kako će ga nestati, kunda ga nije nikad ni bilo, tako j sa svim*

na ovoj zemlji što nije Stvoritelj odredije da vikuje ka i Un, slava mu i vala (Ba, 196). U *Ognjištu* Blažić na pitanje što čovjek misli kada se nađe u smrtnoj opasnosti, kao što je doživio on sam, odgovara: *Misli kako bi se iskopa* (Og II, 61). U *Snu o sreći* je misao: *Ako je tragična smrt, tragično je i rođenje* (Sos II, 88). U romanu *Kresina* Budakov Jadre Vrkljan-Kresina govori o životnom iskustvu i izražava misao od koje nas podilaze trnci jer govoriti o smrti kakvu je vjerojatno doživio sam Budak: *Dok ne visiš o svom vratu, ne znaš kako j' konop čvrst* (Kr, 93).

Čovjekova slobodna volja

Tome Vrkljan razmišlja: *Sve je to braćo moja, u Božjim rukama. Mi mislimo da odlučujemo, a kad tamo, samo te tresne po mozgu da ne znaš ni kako ti je ime* (GT, 293), a Kresina vjeruje da bi moglo biti upravo suprotno: *Svemogući nas ne ravna nego nas pušća* (Kr, 280). U *Rascvjetanoj trešnji* Dragan izražava dvojbe: *Ako imamo slobodnu volju, praćenu i pomaganu zdravim razumom, onda mi i ne možemo zapasti u zablude jer smo slika i prilika Božja koja po svojoj naravi teži dobru a ne zлу. Ako je istina na protivnoj strani, da smo skloni i brži na zlo negoli na dobro, pitanje je strahovito ali neizbjježno: tko nam usadi u srce toliku zloču s očitom nakanom da nas upropasti?* (Rt III, 140)

Očito, cjelokupno Budakovo književno djelo odiše i diše raskošnom i proživljrenom duhovnošću. Povjerenje u Boga, vidimo, Budaku je osnovna orijentacijska točka. Ipak, i dalje možemo ostati pomalo začuđeni intenzitetom same duhovnosti. Nikada nije bilo spominjano, koliko nam je poznato, da je Budak sustavnije produbljivao svoje osnovno vjersko znanje, da je sudjelovao u kakvim duhovnim vježbama i religijskim aktivnostima, da je pratilo teološku literaturu ili da se čak možda bavio katoličkim misticima poput Svetog Pavla, Franje Asiškoga, Meistera Eckharta ili Terezije Avilske. Možemo, dapače, lako zamisliti da on za takvo što uopće nije imao životnog vremena. A da nas još malo više zbuni, Budak u *Snu o sreći* prepričava svoj razgovor s prelatom **Jagatićem**, profesorom na zagrebačkom bogoslovskom fakultetu, rođakom njegove buduće žene, a koga je Budakova punica pozvala da joj bude pri ruci prilikom prvog susreta s budućim zetom. U osobnom razgovoru prelat Jagatić je Budaku tom prilikom rekao: *Što sam do sada o vama čuo, to je da ste radin i sposoban čovjek i da ste veliki antiklerikalac.* (Ipak)

Prof. Marijan Trepše: Nacrt za inscenaciju Budak-Strozzijskog Ognjišta

ne poguban i nepromišljen antiklerikalac, iako ste vrlo crn u očima naših mladih klerika i katoličkog đaštva. Budak mu je, u knjizi, na to odgovorio: *Naglašujem da nastojim biti dobar vjernik* (Sos II, 183).

Dobar vjernik? Vjernik! Potpun vjernik! Budak je sigurno živio u najvećoj blizini živog Boga, i želio je ići sve dalje i dalje. Vjera je, očito, bila naravni dio njegova bića. Bio je slobodan, ničim nije bio sapet, nije morao voditi računa o akcidentalnome u crkvi i crkvenosti.. Nije stoga čudno da ga *mladi klerici* nisu mogli razumjeti!

Ostaje sada još pitanje odakle Budaku takva jednostavna i potpuna duhovnost. Neke odgovore daje ipak on sam: *O Božjim stvarima znam koliko uno u meni navre* (Ba, 72). Za Ivana-Bazala kaže: *Iz najranijeg djetinjstva je vazda prisluški-vao razgovore odraslih i učio lako i jednostavno što su pamtili naraštaji kroz stoljeća, i tako slagao svoje znanje. Danas više ne bi znao ni rastumačiti ni obrazložiti otkud njemu to sve što on sad zna. Kao da mu je palo iz neba u glavu i u dušu* (Ba, 111). Također kaže: *Misli su mu navirale kao što voda navire iz zemlje* (Ba, 56).

Da, Budak je bio pametan čovjek, vrlo nadaren, izvan drugih ljudi. A i za duhovnost ovih raznjera potrebni su velika pamet i veliki darovi! Nije Lukan bio različit od drugih ljudi, već je različit od drugih bio Budak! I nije Ivan Vrkljan razgovarao s biljkama i zvijezdama, već je to činio Budak! Budak je taj koji je živio dvstruko, kako on piše za svoga Ivana-Bazala: *Živio je svojim redovnim životom marljiva radnika i (životom) posve povučena, zatvorena, skoro nijema mislioca. Posebno za sebe i svoju dušu, a posebno za svoju zadrugu i ostalu okolinu* (Ba, 29).

Pisanje romana *Bazalo* Budak je okončao 28. ožujka 1945. U zadnjem prizoru imamo priliku svjedočiti susretu Anere i Bazala. Bazalo je u to vrijeme već bio u godinama i ipak je češće navraćao u zavičaj. Bio je ljetni dan, nedjelja, Anera se vraćala iz crkve. Susreli su se u Babića gaju. Anera mu je rekla: *Očiju mi, striče Ivane, nisam vidila da dolaziš s te strane pa sam se pripala!* Odmah je zatim uočila da izgleda slabo i umorno, pa ga je, smiješći se svojim isplakanim očima, zabrinuto pitala: *A kako si ti, striče?* Bazalo joj je na to odgovorio: *Ja, slava i vala Stvoritelju, vaik ka u naramku našeg Gospodina.* Glas mu je drhtao i zvonio kao razbijeno zvono i Anera je shvatila da on ipak nije dobro. Bazalo ju je umirivao: *Daa, janje moje!* (Nemoj se brinuti!) *Nikad mi nije bilo lipše. Bit će mi bolje samo još kad posve odem. I moli se Stvoritelju za me...* (Ba, 421)

Vjerujemo da su to bile posljene književne stranice Mile Budaka.

Čovjek koji ima makar i djelić duhovnosti kakva je krasila Budaka morao bi otvorena srca sada moći reći Budaku: Da, iskreno molimo za Tebe...

Kratice: Og, *Onjište* I. i II. dio, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1990.; Rr, *Ratno roblje*, Azur journal Zagreb 1991.; Kr, *Kresina*, Hrvatsko kulturno društvo Freiburg i Ogranak Matice hrvatske Basel, Zagreb / Basel / Freiburg 1989.; Rt, *Rascvjetana trešnja* I., II., II. i IV. dio, Matica hrvatska Zagreb 1939., GT, *Gospodin Tome*, Matica hrvatska Zagreb 1944.; Sos, *San o sreći* I. i II. dio, Matica hrvatska Zagreb 1940.; Ba, *Bazalo*, Matica hrvatska Zagreb 2004.♦

POBIJENI PJESNICI (II.)

VINKO KOS

(Vučetinec, Sveti Juraj na Bregu, 10. srpnja 1914. - blizina Celovca, svibanj 1945.)

Hrvatski književnik **Vinko Kos** bio je najstariji od devetero djece rođene u siromašnoj seljačkoj obitelji Petra i Jane Kos rođ. Bistrović u Vučetincu. Školovao se u susjednome gornjomedimurskom selu Sv. Juraj na Bregu, pohađao i franjevačku

gimnaziju kod kapucina u Varaždinu, a nakon što je 1936. maturirao, upisao je i bogosloviju u Škofjoj Loki, ali studij ubrzo prekida i odlazi u Zagreb. Prve pjesme objavljuje u 18. godini, a po dolasku u Zagreb intenzivnije se posvećuje književnosti. Surađuje u brojnim časopisima: *Hrvatskoj prosvjeti*, *Luči*, *Hrvatskoj reviji*, *Hrvatskoj straži*, *Hrvatskom jedinstvu*, *Obitelji*, *Glasniku sv. Ante*, *Hrvatskoj smotri*, *Hrvatskom ženskom listu*, *Omladini*, *Seljačkoj omladini*, *Jutarnjem listu*, *Morgenblattu*, *Plavoj reviji*, kalendaru *Danica*, *Hrvatskoj mladosti*, *Hrvatskoj misli*, *Hrvatskom godišnjaku* i dr. Godine 1939. postaje urednikom *Hrvatskoga sjevera* i *Seljačke omladine*.

Od jeseni 1940. studira hrvatski i njemački jezik na Filozofskom fakultetu, ali studij prekida 1943. godine. Početkom ožujka te godine u tadašnjoj Šufflayevoj (danas Mayskykovo) ulici u Zagrebu osniva Dječji grad, tada jedinstvenu ustanovu za odgoj djece predškolske dobi, organiziranu prema suvremenim pedagoškim načelima. Od te ustanove nakon rata se razvio jugoslaven-

sko-komunistički Pionirski grad, mrtvođene u svakom pogledu. Godine 1941. oženio se **Marijom Petrée** (1919.-2000.), s kojom uskoro dobiva dvije kćeri: **Veru** i **Ladu**. Usپoredo s radom u Dječjem gradu surađuje u *Domu i školi i Smilju*, a bio je na čelu *Ustaške uzdanice* te je jedno vrijeme bio tajnikom Društva hrvatskih književnika.

Kos je objavio više zbirki pjesama, pričevi za djecu i priča koje je u periodici objavljivao pod pseudonimom Čika Nika: *Vodopad* (1939. i 1942.), *Kipar* (1941.), *Božićne zvjezdice* (1941.), *Zlatna jabuka* (1942.), *Dušenka* (1943.), *Šišmiš* (1943.), *Divlji dječak* (1943.), *Lada* (1944.), *Planinski dječak* (1945.). **Fra Lucijan Kordić** je 1967. u Torontu priredio izbor iz njegova pjesništva za djecu (*Zlatni orasi*), a *Sabrana djela* mu je 1997. u dvije knjige objavio čakovečki ogrank Matice hrvatske (prir. **Zvonimir Bartolić**). Do 1990. jedva ga se spominjalo. Neka njegova djela, poput antologičke pjesmice „Dom“ („Ima jedna kućica draga srcu mom...“), koju je uglazbio **Jakov Gotovac**, učila su se u hrvatskim školama i objavljivala u priručnicima, ali se ime autora – prešućivalo. I danas je ta pjesma na mnogim internetskim stranicama, ali naći je potpisano Kosovim imenom, mogu samo strpljivi.

Nakon 1990. o Kosu se više pisalo, pa su važne tekstove objavili **Dubravko Jelčić**, **Branimir Donat**, **Mato Marčinko**, **Cvjetko Miljanja**, a ponajviše Zvonimir Bartolić i **Daniel Mikulaco**, koji je prvi sustavnije pokazao i prikazao čitav niz uglavnom dovršenih Kosovih zbirki koje su ostale u rukopisu. Autor im se, naiime, u svibnju 1945. povlačio pred „oslobodenjem“. Pouzdanih podataka o njegovu skončanju nema, a za epitet najvjerojatnije bore se dvije verzije: prema jednoj, Kos je uspio izbjegći Bleiburg i izručenje „osloboditeljima“, ali je od tifusa umro u nekoj seoskoj staji kod Celovca. Prema drugoj, ipak je silom vraćen pod „oslobodenje“ te je od tifusa umro u maršu smrti. I u jednom i u drugom slučaju: nije navršio tridesetprvu godinu... (T. J.)

LJUBAV

Ljubav je nekaj vu srcu,
nekaj kak zlata nit,
nekaj kaj saki opazi,
nekaj kaj ne da se skrit.

Vu tu se nit nam zaplete
pamet i čitavi svet.
Vse nam tak lepo postane,
duša se zdigne vu let.

Ljubav je nekaj vu srcu,
nekaj kaj se da se reč,
nekaj gda imamo puno,
mi si želimo još več.

*

ZAPUŠČENO SRCE

Moći, srce, moći,
kaj te nišći neče,
makar si tak puno
ljubavi goreče.
Zvezde bodu čule
črnu žalost tvoju,
one bodu dale
tebi ljubav svoju.

*

GASNE SUNCE NAD PARKOM

Gle, još su uvijek sjene iznad osamljenih
klupa
u dubini parka. Gle, još sunce baca
pogled svoj na djecu kraj studenca.
Polaznik će brzo proći, ostati će samoća
dalje samo naša kao što je bila.
Ostati će zvijezde, što prethode zoru
i rosnata kaplja na pramenu dana.

*

POD BREZAMA

Zaspati do nogu bijelih djevica
breza
uljuljan pjesmom zrikavaca,
zaboraviti da ima zlih ljudi
na svijetu,
oprостиti svima, i ne ustati nikada
više.

*

*

*

RAVNICA

Ta ravnica duga, šutnjom prekrivena
u svom miru sve nam naše čežnje skriva.

Koracima našim sva je izgažena
preko dugih staza, slogova i njiva.

Lutale su po njoj mnoge naše nade,
mnoga topla pjesma kroz nju se je vila.

Mnogo kapi znoja na tlo njeno pade
i sunčana ura mnoga tu je bila.

Ta ravnica duga u sebe nas siše,
ko skrivena sila, što sve u se vuče.

Jednog lijepog dana bit nas ne će više,
zaći ćemo iz nje svi u jedno juče.

*

TRAVANJ

U opojnosti približavanja dragih dana
latice bijele cvatućih jabuka
tresem u svijetle naše trenutke.

Prislanjam glavu na zid naših nadanja
i slušam pjesmu o rastućem uštapu.

Puna je čaša. Nagnimo. Pijmo.
Prolazi travanj.

*

SMRT JE DOBRA.

Koraci njeni su hod večeri kroz gore
i spuštanje pokoja vrh umornih njiva.
Bliženja njeni kao da tiho zbore
o svitanju dana u ponoću siva.

Ona je dobra kao majka, kao sestra, kao
brat,
njene kose mirisu opojom smirenja
i zastojem suza. Pun svjetlosti njenog
je dolaska sat
i pun je čudnog uzbuduđenja.

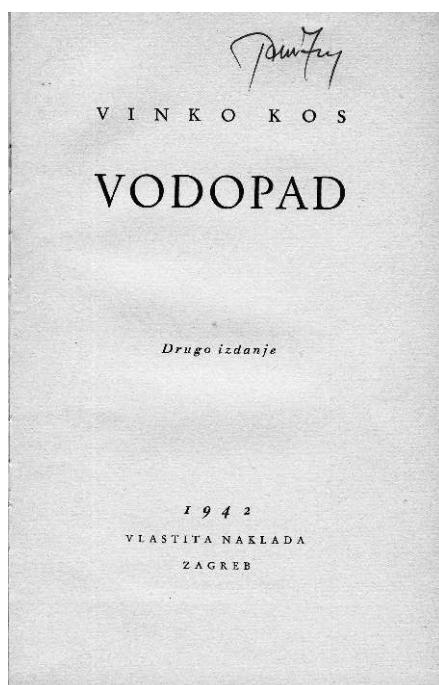
Dočekati je samo treba u novim
odijeljima,
odvažno pružit joj ruku,
i ona će nas odvesti pod bijelim velima
u našu konačnu luku.

OPET JESEN

Jesen kao i jeseni druge. Magle
i česta padanja kiše.
Zrikavci u vinogradu. Žuto lišće,
još tu i tamo što i ništa više.

Stara promjena sviju oblika,
rastezanje sjena i rast trajanja,
tajanstveno zaokruženje vremena
u nijema, duga stajanja.

Žađanje za ljepotom sve jače, sve tiše,
još tu i tamo što i ništa više.

*

VEČERNJA SLIKA

Žuto svjetlo pada po rubu praznih zdjela
na stolu. Nakon večere šutnja u sobi.
Maleno dijete na majčinom krilu
igra se očevom kosom. Odjednom digne
ručicu sitnu i pokaže sliku Obitelji svete
na zidu:

„Ono sam ja, ono si ti, a ono je tata.“
Dva cijelova sjednu na djetinje čelo,
svjetiljka jače zasja u sobi, i nastane opet
mir bez riječi.

MLINSKO KOLO

Klopoće kolo, kruže dani, minute,
mrvi se zrnje i sipi mekano nešto.
Pada voda na kolo i šumno šumi,
što šuti i brašno nastaje vješto.
Mrvi se kukolj, mrvi se sitno kamenje.
Klopoće kolo i kruže dani, minute.
os teško škripi i stenje.
Mrve se osjećaji, mrve se misli i čežnje,
mrvi se sve što se mrviti dade,
i izlazi nešto, što puni trenutke i dane,
i izlaze sile, junaci i nade.
Zrnje, što ispadne i nikad pod kolo ne
dođe,
leži i čeka i mlinski ga miševi jedu.
Vodopad satova pada
i tjera kolo u jednakom slijedu.
Ratovi dugi, demonstracije, revolucije,
pokolj,
teror, prijetnja, napadaj, bitka,
nadanja luda, razočaranja, mrve na
mrvice male,
sve što je pod kamen došlo do mraka
od ranog osvitka.
Sve što pod kamen ne dođe iz toga
brašna nema,
leži i čeka, i mlinski ga miševi jedu,
sat je kom se kazaljke nikad ne miču
i nešto gdje nije sve sasvim u redu.
Mrvit se, mijenjan oblike, služili svojemu
cilju,
padati, mrjeti, nikad ne žaliti truda,
zauzet svoje mjesto u kozmosu pravo
i znak svojega puta sa sobom nositi
svuda.

*

SJETA

Lišće na vitkome brijestu se u zlato
pretvorilo
i tako se lijepo žuti!
Listak po listak se kida,
pozlaćeni moji su puti.

Mekani šum pod nogama
mene se čudno doima.
Osjećam kako sve brže i brže
dolazi zima.

Pokrit će teškim plaštem
zlato lišće i gole grane,
pokrit će prerano, prerano
mene i moje dane. •

TRIVIJALNA HISTORIOGRAFIJA U HRVATA (VII.)

Marginalije dr. sc. Vladimira Geigera (Hrvatski institut za povijest)

Izmišljotine i pogreške Ive Goldsteina (nastavak)

U prikazu događaja potkraj Drugoga svjetskog rata i u neposrednom poraću, **Goldstein** nastoji stvoriti "okvir" za razumijevanje "osvete", koja je kulminirala u svibnju 1945., navodeći da ona nije bila bezrazložna, te da je bila motivirana zločinom koji se počeo događati u travnju 1941. godine. No, postavlja i pitanje je li osveta, odnosno kazna koju su dobili pojedinci i čitave skupine bila primjerena.[1]

Uz ponavljanje starih, nekad i modificiranih tvrdnji i objašnjenja u bleiburškom slučaju, Goldstein aktivira i *stato-novu* tezu: "Nema sumnje da su zarobljenici na mnogim mjestima ubijani bez suda i suđenja, individualno i grupno. Doduše, vojska NDH kao vojska nije imala pravo na tretman po Ženevskoj konvenciji iz 1929. godine, jer se od svog osnutka i sve do posljednjih dana nikada nije pridržavala članka 1. [“Ratni zakoni, prava i dužnosti ne primjenjuju se samo na vojsku već i na milicije i dobrovoljačke odrede koji ispunjavaju slijedeće uvjete.”] točke 4 [“da se pri svojim operacijama pridržavaju zakona i običaja rata”], Pravilnika o zakonima i običajima rata na kopnu[2], koji je sastavni dio i Haške konvencije iz 1907. i Ženevske iz 1929. godine."][3]

Nije mi jasno, ako "vojska NDH kao vojska nije imala pravo na tretman po Ženevskoj konvenciji iz 1929.", kako to tvrdi Goldstein, čemu je onda prema zapovijedi ministra narodne obrane J. Broza Tita 3. svibnja 1945. svim jedinicama JA

dostavljena naredba kojom se prema odredbama Ženevske konvencije "detaljno propisuje postupak s ratnim zarobljenicima." [4]

Nasuprot ovakvoj Goldsteinovoj osobujnoj tezi, prihvatljivoj polupismenima, za počinjene masovne zločine nad zarob-

govor **Milana Pošaka**, člana Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača, na Četvrtom zasedanju ZAVNOH-a, u srpnju 1945., koji je "naglasio, da kažnjavanje ratnih zločinaca nije kod nas iz želje za osvetom [...].

Dužnost kažnjavanja ratnih zločinaca pristoji iz obveze prema cijelom civiliziranom svijetu i prema vlastitim narodima. To je kažnjavanje predviđo najviši međunarodni forum - haška konferencija, gdje je o tome sklopljena konvencija".[6]

Razlika je, i to velika, ubiti protivnika u borbi od ubijanja nenaoružanog i bespomoćnog čovjeka ili ratnog zarobljenika. Nedvojbeno, masovne i pojedinačne likvidacije ratnih zarobljenika bile su nelegalne i prema općim civilizacijskim i domaćim i međunarodnim zakonima, a svako ubijanje bez suda je zločin, suglasan je i Goldstein: "Međutim, u duhu općeljudske pravde i pravičnosti, svako je ubijanje bez suda zločin, pa stoga nema sumnje da je nad pojedincima i grupama koje su na Križnom putu ubijane bez bilo kakva suđenja bio počinjen zločin. U

ljenicima u svibnju 1945. Jugoslavensku armiju i Josipa Broza Tita "ne opravdavaju ustaški zločini u izvršenju rasnih zakona, a napose svi oni počinjeni u Jasenovcu i Staroj Gradiški, jer je rat već bio dobiven." [5]

Na obvezu pridržavanja Haaških pravila o zakonima i običajima rata upućuje i

međunarodnom pravu poslije Drugoga svjetskog rata takva su nedjela definirana kao ratni zločin, protivna prirodnom pravu i 'temeljnim načelima ljudskoga roda'. Bacaju sjenu na NOB, ali 'nisu odlučujuća za njegovu temeljnu karakterizaciju' kao zasluznog sudionika na pravednoj strani podjele u Drugom svjetskom ratu." [7]

Prema međunarodnim konvencijama, uz moralni i pravni karakter, odgovornost jugoslavenske strane u navedenim je događajima i individualne i zapovjedne prirode, od jedinica JA na terenu do najvišega vojnog i državnog vrha, uključujući i J. Broza Tita.[8] Naime, snage JA koje su sudjelovale u bleiburškim događajima, a koje su bile dio ukupnih jugoslavenskih vojnih snaga koje su sudjelovale u završnim operacijama kojima je rukovodio J. Broz Tito, postupale su prema njegovim naređenjima i bile su pod njegovom kontrolom. O postojanju te kontrole svjedoči stalna komunikacija između J. Broza Tita i zapovjednika Treće armije **Koste Nada**.[9]

J. Broz Tito se nalazio, i tijekom Drugoga svjetskoga rata i u poraću, na vrhu piramide vojne i civilne vlasti i ujedinjavao je najvažnije položaje i dužnosti u KP Jugoslavije i DF/FNR Jugoslaviji. Ukratko, J. Broz Tito je bio osoba nesporna autoriteta, koja je u rukama imala sve bitne funkcije vezane za partiju, vojsku i državu.

Svatko je odgovoran onoliko koliko je utjecao ili, pak, mogao utjecati na događaje oko sebe i u svome vremenu. J. Broz Tito je želio, i mogao, odlučivati o svemu, i tu treba tražiti i mjeru njegovih, kao i bilo čijih, odgovornosti i zasluga.

Hrvatska historiografija rado zanemaruje neugodnu činjenicu da svjetski priručnici o ratnim zločinima, etničkom čišćenju i genocidu J. Brozu Titu daju istaknuto mjesto, među ostalim, očito je, i zbog bleiburškog slučaja, a i zbog odnosa prema folksdjočerima.[10]

U Hrvatskoj je prisutna teza, koju zastupa i uporno promiče i Goldstein, da iako se u istupima J. Broza Tita potkraj rata češće javlja i riječ osveta, nema podataka da je poticao masovne osvetničke akcije ili da ih je odobravao. Štoviše, Goldstein tvrdi da se je J. Broz Tito suprotstavljao nasilju, ali da njegova upozorenja nisu bila dovoljno stroga.[11]

No, u slučaju jugoslavenskih Nijemaca, nisu nam poznati podaci o suprotstavljanju J. Broza Tita nasilju provođenom i predvođenom od NOV i POJ, odnosno JA

potkraj Drugoga svjetskog rata i u neposrednom poraću. Naprotiv! Upravo je odnos NOV i POJ/JA i "narodnih" vlasti prema jugoslavenskim Nijemcima, kojima je pripisana i ozakonjena kolektivna krivnja, ogledni primjer ključne uloge J. Broza Tita u provođenju etničkoga čišćenja u Jugoslaviji potkraj Drugoga svjetskog rata i u neposrednom poraću.

(nastavit će se)

Bilješke:

- [1] I. GOLDSTEIN, "Povijesne okolnosti Bleiburga i Križnog puta", 32. - 33.
- [2] B. PETKOVIĆ, *Međunarodne konvencije o ratnom pravu*, 32.
- [3] I. GOLDSTEIN, *Hrvatska 1918 - 2008.*, 365.; I. GOLDSTEIN, "Kriteriji za selekciju i masovne likvidacije", 81.
- [4] I. GOLDSTEIN, "Josip Broz Tito – između skrupuljognoga historiografskog istraživanja i političke manipulacije", 321.; I. GOLDSTEIN, "Značenje godine 1945. u hrvatskoj povijesti i osvetnički gnjev", 71.; I. GOLDSTEIN, *Hrvatska 1918 - 2008.*, 370. - 371.
- [5] Vladimir Đuro DEGAN, *Hrvatska država u međunarodnoj zajednici. Razvitak njezine međunarodnopravne osobnosti tijekom povijesti*, Zagreb, 2002., 166.
- [6] "Završeno zasjedanje narodnog sabora Hrvatske", *Vjesnik jedinstvene narodno oslobođilačke fronte Hrvatske* (Zagreb), 27. 7. 1945., 1.
- [7] I. GOLDSTEIN, *Hrvatska 1918 - 2008.*, 365. - 366.; I. GOLDSTEIN, "Kriteriji za selekciju i masovne likvidacije", 81. Usp. Ivo JOSIPOVIĆ, "Odgovornost za ratne zločine nakon II. svjetskog rata", u: J. Hrženjak (gl. ur.), *Bleiburg i Križni put*. Zbornik radova, 38. - 41.
- [8] Stjepan HEFER, "Izručivanje hrvatske vojske god. 1945. u svjetlu međunarodnog prava", *Hrvatski kalendar*, Chicago, 1955., 86. - 92.; Ivan GABELICA, "Pravna kvalifikacija zločina u Bleiburgu i na križnim putovima", u: Jozo Marević (ur.), *50 godina Bleiburga*. Zbornik radova, Zagreb, 1995., 25. - 33.; Dominik VULETIĆ, "Kaznenopravni i povijesni aspekti bleiburškog zločina", *Pravnik*, god. 41, br. 2 (85), Zagreb, 2007., 125. - 150.
- [9] D. VULETIĆ, "Kaznenopravni i povijesni aspekti bleiburškog zločina", 137.; I. BANAC, "Antifašizam nije samostojeća ideja", 38.
- [10] Usp. Gunnar HEINSOHN, *Lexikon der Völkermorde*, Reinbeck bei Hamburg, 1999., 322. i tamo navedena literatura.
- [11] I. GOLDSTEIN, "Josip Broz Tito – između skrupuljognoga historiografskog istraživanja i političke manipulacije", 320.; I. GOLDSTEIN, "Značenje godine 1945. u hrvatskoj povijesti i osvetnički gnjev", 72.; I. GOLDSTEIN, *Hrvatska 1918 - 2008.*, 359.♦

MAMI

*Bila si potočić gorski
čist i mirisan.
Valjao se preko kamenja,
trnja i granja.*

*A onda si postala rijeka
jaka i moćna što grmi
udarajući u obale.*

*Sve si mogla što si željela,
a željela si ljubav i radost
i sitna priznanja
bez velike pompe.*

*Bogata darovima,
siromašna zahtjevima,
odana obitelji užoj i široj,
domovini užoj i široj.*

*Voljela si sve stvoreno,
a ljudi nisi dijelila
po vjeri, narodnosti.
bogatstvu il' naobrazbi.*

*U svakom si čovjeku
tražila Krista.*

*Križeve si nosila lagano,
kao da Ti anđeli pomažu nositi.*

*Pobijedila si ratove, neimaštinu,
logore, bolesti i sve rastanke.*

*I dalje žuboriš u našim srcima
i sjajiš na našem životnom putu.*

Ručica SEVER PLEŠNIK

DR. IVO I VJERA KORSKY – PRILOZI ZA BIOGRAFIJE

Dr. Ivo Korsky (Osijek, 22. veljače 1918. - Buenos Aires, 12. prosinca 2004.) bio je značajan predstavnik hrvatske političke emigracije u razdoblju nakon Drugoga svjetskoga rata. Nakon sloma Nezavisne Države Hrvatske (NDH) on je 1947. doselio u Argentinu, gdje je kasnije bio dugogodišnja čelna osoba, a zatim i predsjednik Hrvatske republikanske stranke. Također je djelatan u glasilu te stranke *Republika Hrvatska*. **Korsky** je nakon osamostaljenja Hrvatske posjećivao domovinu, gdje je Hrvatska republikanska stranka registrirana pod nazivom Hrvatska republikanska zajednica. U ovom prilogu donosim neke nove priloge za biografiju **Korskog** koji se uglavnom odnose na razdoblje Drugoga svjetskoga rata. Također donosim i neke podatke o njegovoj sestri, **Vjeri Korsky** (Osijek, 18. siječnja 1919. – Buenos Aires, 5. srpnja 1993.).

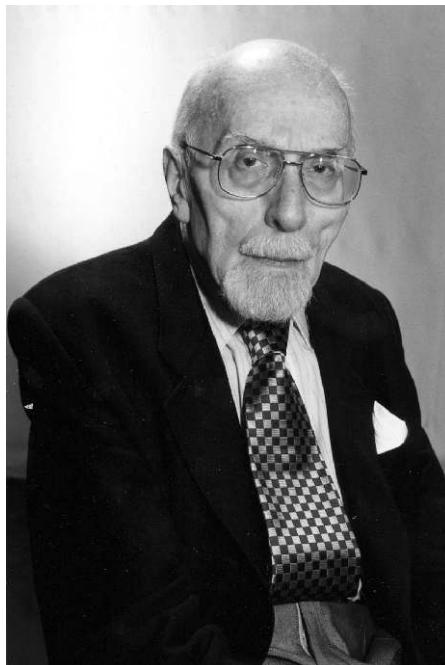
Korsky će 1991. o sebi navesti da je njegov otac, **dr. Alfred Korsky**, bio odvjetnik u Osijeku. Njegova majka **Marija** (djevojačko prezime **Schleyen**) bila je iz Slavonskog Broda, ali je od djetinjstva također živjela u Osijeku. **Korsky** nadalje navodi da je maturirao 1935. u Osijeku, nakon čega je studirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu. U doktora prava promoviran je 28. lipnja 1940., a kao vježbenik radio je u odvjetničkom uredu svoga oca, a zatim na Kotarskome sudu i u Sudbenom stolu u Osijeku. Sudački ispit položio je u veljači 1944. kod Banskog stola u Zagrebu, nakon čega je imenovan sudcem Kotarskog suda u Stocu, ali tu dužnost nije preuzeo zbog ratnih okolnosti. **Korsky** će navesti da je za vrijeme Kraljevine Jugoslavije, kao sveučilištarac u Zagrebu, bio uključen u djelovanje katoličkih i hrvatskih organizacija ("Marijina kongregacija akademičara" i "Sveučilišni poddodbor Matice hrvatske"). Zbog političkog djelovanja jugoslavenske kraljevske vlasti su ga nekoliko puta uhićivale i proganjale na druge načine. I samo proglašenje NDH, 10. travnja 1941., **Korsky** je dočekao u zatvoru u Zagrebu. **Korsky** na kraju navodi da se 6. svibnja 1945. po nalogu nadređenih povukao u Austriju, zatim su ga britanske vojne vlasti prebačile u zarobljenički logor u Italiji, a 1947. iselio je u Argentinu.[1]

U leksikonu *Tko je tko u NDH*, objavljenom u Zagrebu 1997., natuknicu o **Ivi**

Piše:

Dr. sc. Nikica BARIĆ
Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Korskom napisao je **Goran Ante Blažeković**. U njoj su uglavnom ponovljeni prethodno navedeni podatci. Također je navedeno da je **Korsky** od siječnja 1942. bio na službi u Ustaškoj vojnici, na Božić 1944. promaknut je čin ustaškog satnika, a obnašao je sudačke dužnosti u vojnom sudstvu NDH.[2]

Dr. Ivo Korsky u posljednjim godinama života

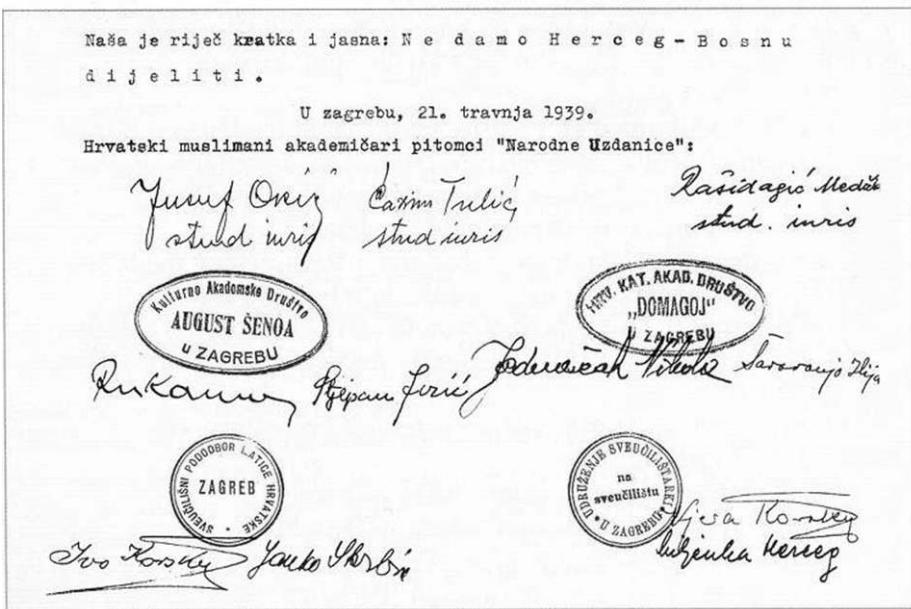
U *Hrvatskom biografskom leksikonu* je 2009. objavljena natuknica o **Korskom** koju je napisao **Filip Hameršak**. U njoj je navedeno da je **Korsky** kao student pristupio ustaškom pokretu. Nakon proglašenja NDH bio je vježbenik u odvjetničkom uredu svoga oca, kao i na Kotarskome sudu i u Sudbenom stolu u Osijeku. Također je bio član Ustaškog stožera i Stožera Ustaške mladeži u Osijeku. Navedena tijela pripadala su političko-organizacijskoj granji ustaškog pokreta. Od 1942. na dužnostiima je u Ustaškoj vojnici, a 1943. sudac je Ratnog suda II. ustaškoga stajćeg zdruga. Tijekom 1944. promaknut je u čin ustaškog satnika i nominalno imenovan sudcem

Kotarskog suda u Stocu. **Hameršak** također navodi da je **Korsky** 1943. objavio knjigu *Hrvati i Srbi*, u kojoj je u skladu s tadašnjim historiografskim dosezima, ali i promidžbenim potrebama, obradio odnose spomenutih naroda.[3]

Nemam podatak kada je **Korsky** točno pristupio ustaškom pokretu, no nema razloga sumnjati da je to bilo, kako je naveo **Hameršak**, za vrijeme dok je studirao u Zagrebu. U dokumentima koje sam pregledao našao sam podatak da je **Korsky** 30. listopada 1939. pristupio "Uzdanici" - hrvatskoj štednoj i pripomoćnoj zadruzi. U pristupnici toj zadruzi **Korsky** je naveo da je student prava. Tada je živio u Zagrebu, u Berislavićevoj ulici 9/I.[4] "Uzdanica" je osnovana u rujnu 1939. i javno je djelovala kao hrvatska zadružna za gospodarsko povezivanje i pružanje pomoći, ali je zapravo okupljala domovinske pripadnike ustaškog pokreta.[5] **Alfred Korsky**, **Ivin** otac, pristupio je "Uzdanici" 10. listopada 1940. godine.[6]

Ante Pavelić je 9. ožujka 1942. donio Zakonsku odredbu o osnutku "Spomen-znaka na uzpostavu Nezavisne Države Hrvatske". On je trebao biti dodijeljen svima koji su djelatno surađivali na uzpostavi NDH. Srebreni "Spomen-znak" trebalo je dodijeliti onima koji su prije 20. listopada 1934. radili na oslobođenju hrvatskog naroda i uzpostavi NDH. Brončani "Spomen-znak" trebalo je dodijeliti onima koji su u navedenom radu sudjelovali nakon 20. listopada 1934. i do 15. travnja 1941. godine. "Spomen-znak" je trebalo dijeliti od 10. travnja 1942., odnosno prve godišnjice proglašenja NDH. Glavni ustaški stan je znakove trebao podijeliti pripadnicima ustaškog pokreta, a Ured za odlikovanja kod Županstva pri Poglavniku svim ostalim osobama.[7] U skladu s navedenim, prijavu za dodjelu "Spomen-znaka" podnijela je i **Ivana** majka **Marija Korsky**. U prijavi je navela da je rođena 13. prosinca 1897. u Slavonskom Brodu, da je zavičajna u Osijeku, kućanica, a suprug joj je odvjetnik. Zatim je obrazložila zašto smatra da joj treba biti dodijeljen "Spomen-znak", očito brončani, a njezina izjava govori o ilegalnoj ustaškoj djelatnosti nje i njezina sina za vrijeme Kraljevine Jugoslavije:

Od godine 1939. pa sve do oslobođenja god. 1941. bila sam blagajnica i pouzda-

Ivo i Vjera Korsky kao potpisnici prosvjeda protiv najava podjele Bosne i Hercegovine 1939. godine

nica ustaškog pokreta u Osieku. – Sakrivala sam i čuvala sam u svom stanu ustaški novac, letke, spise i oružje, tako da ih ni osjećao ni zagrebačko redarstvo unatoč mnogih u mojoj stanu provedenih strogih premetačina nije moglo pronaći. – Godine 1940. pomagala sam svojem sinu ustaši Dr. Ivi Korsky kod sastava i odpremanja "Hrvatske Pošte". – Po nalogu sadašnjeg ustaškog pukovnika g. Franje Lukca prenosila sam kao ustaški kurir tajne spise iz Osijeka u Zagreb za sadašnjeg ministra g. Dr. Mladena Lorkovića. – U jeseni 1940. godine prenosila sam po ustaškom nalogu kao kurir u Zagreb tajni popis imena ustaša i predala sam ga lično sadašnjem Doglavniku i ministru g. Dr. Mili Budaku, koji me je u svom stanu primio rječima: "Budite uvjereni, gospodo, da Vam se Vaš pozrtvovni ustaški rad nikada neće zaboraviti, Vi ste naša za uvijek!"[8]

Hrvatska pošta, koju je u svojoj izjavi spomenula Marija Korsky, bila je ilegalno glasilo ustaškog pokreta koje je tiskano u Osijeku.[9]

O nacionalističkoj djelatnosti Ive i Vjere Korsky, dok su krajem 1930-ih bili studenti u Zagrebu, podatke donose i neka novija djela hrvatskih povjesničara. Tijekom druge polovice 1930-ih dolazi do pregovora jugoslavenskih vlasti s Italijom, u sklopu kojih se Rim obavezao da će onemogućiti djelovanje ustaša na svom teritoriju. U sklopu ovih pregovora otvorila se mogućnost da se ustaše iz Italije vrate u Jugoslaviju, što su neki od njih i učinili, a Beograd se nadao da će ovime

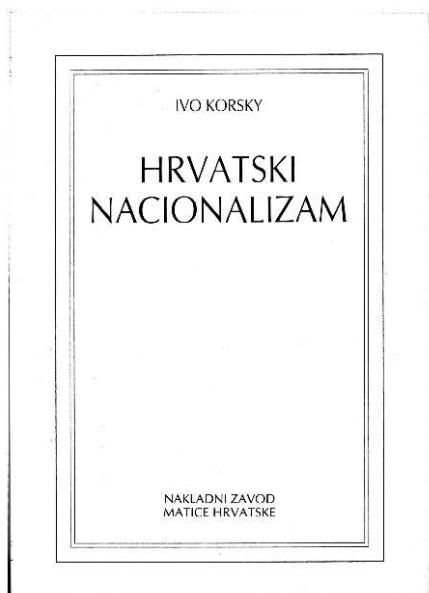
1939., objavljena i pjesma **Vjere Korsky** "Povratak starih ratnika". U njoj je navedeno da "stari ratnici", što je bila aluzija na ustaše koje su se vratile iz Italije, priznaju da je bitka "izgubljena". Unatoč tomu, u pjesmi je također istaknuto da ipak treba nastaviti borbu, početi iznova, jer "stari ratnici" istodobno poručuju da bitka još nije izgubljena.[10]

Početkom 1939. vodstvo Hrvatske seljačke stranke pregovara s vlastima u Beogradu o preustroju Jugoslavije. Ti pregovori će nekoliko mjeseci kasnije dovesti do osnivanja Banovine Hrvatske. Kao odgovor na navedene pregovore zagrebački studenti, hrvatski nacionalisti, su 21. travnja 1939. donijeli deklaraciju. U njoj je navedeno da je Bosna i Hercegovina dio etničkog i povijesnog hrvatskog teritorija, pa među hrvatskim muslimanskim i katoličkim stanovništvom Bosne i Hercegovine vlada razumljiva zabrinutost povodom glasina da bi dio Bosne i Hercegovine trebao biti prepušten vlasti "doseđenog nehrvatskog elementa" i njegovog političkog središta, odnosno Beograda. Tu su deklaraciju, među ostalima, potpisali i **Ivo Korsky** u ime Sveučilišnog pododbora Matice hrvatske, kao i **Vjera Korsky** u ime Udruženja sveučilištarki.[11]

Sporazumom **Cvetković-Maček**, odnosno osnivanjem Banovine Hrvatske, u njezin su sastav, kao nove hrvatske autonomne jedinice u sastavu Jugoslavije, ušli samo dijelovi Bosne i Hercegovine, čime je njezin preostali dio postao meta daljnjih srpskih aspiracija. Zato su hrvatski nacionalisti, odnosno ustaški krugovi, osuđivali sporazum **Vladka Mačeka**, odnosno Hrvatske seljačke stranke s Beogradom.

U izvorima koje sam pregledao, prva dužnost koju je **Ivo Korsky** obnašao nakon proglašenja NDH, odnosno kao ustaški časnik, bila je u sastavu Ustaškoga stegovnog i kaznenog suda u Zagrebu. Taj je sud osnovan zakonskom odredbom od 20. kolovoza 1941. za vršenje stegovne i kaznene sudbenosti pripadnika: 1.) Ustaške bojne pri Poglavniku, 2.) Ustaške vojnica i 3.) Ustaške nadzorne službe. Nova zakonska odredba o Ustaškom stegovnom i kaznenom судu donesena je 27. studenog 1941., a u njoj je, među ostalim, navedeno da taj sud vrši stegovnu i kaznenu sudbenost i nad svim ustaškim dužnosnicima za djela koja su počinili noseći ustašku odoru.[12]

Ustaški stegovni i kazneni sud u Zagrebu je 15. prosinca 1942. održao glavnu raspravu u suđenju **Ivanu Dorčiću**, pri-

Knjiga dr. Ivo Korskoga objavljena kod Nakladnog zavoda Matice hrvatske

padniku Željezničke ustaške vojnike. **Dorčić** je optužen da je namjeravao prebjegi partizanima, odnosno pobjeći u Kraljevinu Italiju. **Dorčić** je priznao optužbe, ali se pravdao svojom nepromišljenošću i time da se nije dobro osjećao u svojoj postrojbi. Ustaški poručnik dr. **Ivo Korsky** prisustvovao je suđenju kao jedan od četvorice porotnika. I ostala tri porotnika bili su ustaški časnici. Svi porotnici očjenili su da je **Dorčić** kriv. Tijekom vijećanja o kazni sud je zaključio da su za **Dorčića** olakotne okolnosti to što je neporočan, činjenica da je priznao krivicu, kao i njegova "mladenačka nepromišljenošć". Pri određivanju kazne uzeta je u obzir i činjenica da je **Dorčić** stariji malodobnik (rođen je 1924. godine). Tako su se predsjedatelj sudske vijećnice i svi porotnici složili da **Dorčić** bude kažnjen s pet godina strogog zatvora i isključenjem iz ustaških redova.[13]

Kasnije je **Korsky** sudjelovao u radu ratnih sudova. Zakonska odredba o ratnim sudovima donesena je 4. srpnja 1942. godine. U njoj su ratni sudovi definirani kao izvanredni sudovi koji sude za vrijeme trajanja: 1.) ratne spreme, 2.) rata i 3.) pobuna, nemira ili nereda koji se moraju ugušiti upotrebljom oružane snage.[14]

U međuvremenu je odredbom Ante **Pavelića** od 4. siječnja 1943. **Korsky** iz čina pričuvnog ustaškog zastavnika promaknut u ustaškog natporučnika sudske struke.[15] Navedeni podatak nije sasvim jasan jer je, kako je prethodno navedeno, **Korsky** već krajem 1942. imao čin ustaškog poručnika, pa nije jasno kako je početkom 1943. mogao imati niži čin zastavnika. Najvjerojatnije je riječ o pogrešnom navodu.[16]

Nekoliko pripadnika III. ustaškoga djelatnog stajaćeg zdruga je u noći s 9. na 10. prosinca 1942. u Novigradu na Dobri (kotar Karlovac) opljačkalo četvero građana. Ustaše su se maskirali kao partizani, stavivši na kape crvene zvijezde, a zatim su navedenim građanima, pod prijetnjom oružjem, oduzeli veću svotu novca, kao i razne dragocjenosti, odjeću i hranu. Četvorica ustaških vojničara (**Vlado Kolić**, **Josip Mikšić**, **Petar Trbušić**, **Tomo Vinski**) koji su sudjelovali u pljački su uhićeni, a vojničar **Adam Purić "Baja"**, koji je bio i glavni organizator pljačke, nalazio se u bijegu. Ustaški pukovnik **Erih Lisak** je kao zamjenik vrhovnog nadzornika oružanih snaga naredio Zapovjedništvu III. ustaškog zdruga da uhićene ustaše budu izvedene pred ratni sud. Ustaški natporuč-

nik **Ivo Korsky**, koji je tada bio na službi u Vrhovnom nadzorništvu oružanih snaga, trebao je na tom suđenju biti tužitelj. Glavna rasprava pred ratnim sudom održana je 6. svibnja 1943. u Zapovjedništvu III. ustaškog zdruga u Karlovcu. Četvorica ustaških vojničara su priznali krivicu, izneseni su dokazi o njihovu zločinu, a u zapisniku s glavne rasprave o izlaganju **Korskog** je navedeno:

Tužitelj u svome govoru izlaže pojedi-

Nacionalistički omladinski časopis u kome su surađivali Ivo i Vjera Korsky

načni prikaz obtuženih, dokazuje pojedinačnu krivnju i sa osnova i razloga primjera, da bi se ovakova djela najenergičnije suzbila i time sačuvao ugled Hrvatskih oružanih snaga a napose Ustaške Vojnice za svu četvoricu obtuženih traži kaznu smrti.[17]

Ratni sud III. ustaškog djelatnog stajaćeg zdruga je četvoricu okrivljenih proglašio krivima i osudio ih na kaznu smrti, pri čemu je kao otegotna okolnost navedeno njihovo koristoljublje, čime su povrijedili sve "vojničke i ustaške vrline". Ipak je odlučeno da se **Poglavniku** predloži da vojničari **Trbušić** i **Vinski** budu pomilovani jer nisu intelektualni začetnici počinjenog zločina i da im se smrtna kazna zamjeni kaznom teške tamnice u trajanju od 10 godina. Ustaški pukovnik **Ante Magaš**, zapovjednik III. ustaškog zdruga, koji je bio predsjednik vijeća ratnog suda, odmah zatim uputio je brzojav **Poglavniku** vojnog ureda. U njemu je navedeno da je ratni sud sastavljen odlukom ustaškog pukovnika **Li-**

saka osudio četvoricu navedenih ustaških vojničara na kaznu smrti strijeljanjem, jer su "teškim ugroženjem života" opljačkali četvoricu "Hrvata katolika" iz Novigrada na Dobri. Svi osuđeni mole pomilovanje, a sud predlaže da se potvrde smrtnne kazne za vojničare **Kolića** i **Mikšića**, dok bi vojničare **Trbušića** i **Vinskog** trebalo pomilovati, odnosno smrtnu kaznu zamijeniti s 10 godina teške tamnica. Pukovnik **Magaš** je u brzojavu također naveo da je ovraha osude potrebna radi "primjera i odružanja stege". Nažalost pregledani izvori ne daju podatke kakav je bio odgovor **Poglavnika** vojnog ureda. No, posve je sigurno da je smrtna kazna za **Kolića** i **Mikšića** potvrđena i njih dvojica su strijeljani 7. svibnja 1943. godine.[18] Nema podatka o strijeljanju **Trbušića** i **Vinskog**, pa se može prepostaviti da su pomilovani, odnosno smrtna kazna im je zamijenjena kaznom teške tamnice.

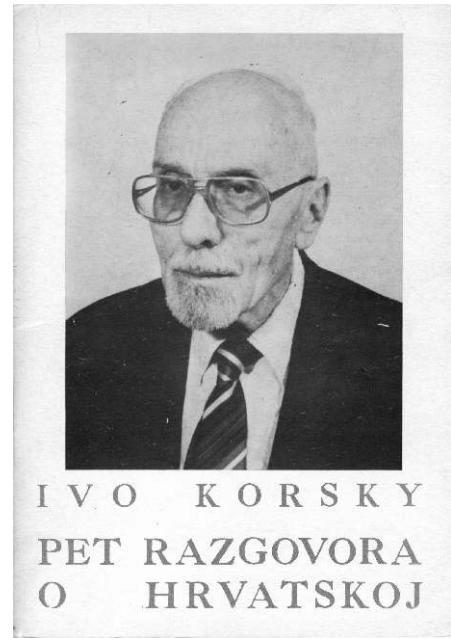
Kao što je prethodno navedeno, **Hamersak** u svojoj biografiji **Ive Korskog** navodi da je on tijekom 1943. bio sudac Ratnog suda II. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga. U dokumentima koje sam pregledao nisam našao nikakve podatke o djelatnosti **Korskog** na navedenoj dužnosti. Inače je II. ustaški stajaći djelatni zdrug u kolovozu 1943. imao stožer u Našicama, a njegove postrojbe tada su bile razmještene u Slavoniji i dijelovima Bosne (Derventa, Dobojski).[19]

Tijekom 1944. ustaški natporučnik **Korsky** bio je član Ratnog suda VI. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga čiji se stožer nalazio u Imotskom. Inače je u tom razdoblju u gradu Sinju postojala snažna mreža suradnika komunista, odnosno partizana. Podhvatanje zapovjedništva "Cetina" u Sinju je 16. kolovoza 1944. odlučilo pred svoj prijeki ratni sud izvesti devet osumnjičenika. Prvookrivljeni je bio umirovljeni učitelj **Pavao Kremenić**, koji je optužen za prikupljanje obavještajnih podataka za potrebe "komunističkih bandi", da je u Sinju organizirao "komunističko središte", odnosno partizansku obavještajnu službu – Odjeljenje zaštite naroda (Ozna). Ostalih osam osumnjičenika surađivalo je s **Kremenićem** u prikupljanju podataka o stanju u Sinju i o političkim karakteristikama osoba koje su u tom gradu bile zaposlene u javnim službama. Odluka da se građanske osobe izvedu pred prijeki ratni sud obrazložena je potrebom brzoga i strogog suđenja. Osim toga među devetero osumnjičenih bila su i dva pripadnika domobranstva. Za predsjedatelja vijeća Pri-

nekog ratnog suda određen je ustaški natporučnik dr. **Ivo Korsky**, član Ratnog suda VI. ustaškog stajaćeg zdruga u Imotskom. Podhvatno zapovjedništvo "Cetina" uputilo je automobil s vojničkom pratnjom u Imotski, kako bi **Korsky** bio prevezan u Sinj. Glavna rasprava pred Prijekim ratnim sudom održana je 17. kolovoza 1944., pri čemu se dio optuženih, između ostalog, branio i time da su strahovali kako će im se partizani osvetiti ako odbiju surađivati s njima. Sud je istoga dana dovršio postupak i odredio kazne. Umirovljeni učitelj **Pavao Kremenić** osuđen je na doživotnu tešku tamnicu. Hotelijerski obrtnik **Jozo Milun** i odvjetnik **Velimir Grabovac** osuđeni su na pet godina teške tamnica, a domaćica **Šima Romac** na tri godine teške tamnica. Profesor Realne gimnazije **Ante Rumora**, nadstojnik željezničke postaje **Ivan Režić** i kotarski agronom inženjer **Slavomir Babaja** osuđeni su na kaznu strogog zatvora u trajanju od pet mjeseci. Pričuvni domobranski narednik **Dujo Midenjak** osuđen je na godinu dana teške tamnica, gubitak čas-

zbog osobito važnih vojnih razloga suđenje ne trpi nikakve odgode, a nije moguće smjesti doći do nadležnoga sudbenog glavara, kao i da su za takvo suđenje smjesti na raspolaganju svjedoci i drugi dokazi.[21] Sve ovo treba spomenuti zbog činjenice da se tijekom 1990-ih u Hrvatskoj moglo čuti da je **Ivo Korsky** bio "sudac ustaškog prijekog suda". Pri tome se, pretpostavljaju, mislilo na prijeku sudove i pokretne prijeke sudove koji su osnovani neposredno nakon proglašenja NDH. Na tvrdnje da je bio sudac "ustaškog prijekog suda" odgovorio je **Korsky** osobno, navodeći da su spomenuti pokretni prijeku sudovi zaista došli na "veoma loš glas", ali da on osobno s tim sudovima nije imao nikakve veze. Kao što pokazuju podatci doneseni u ovom prilogu, **Korsky** zaista nije imao veze s (pokretnim) prijekim sudovima osnovanim 1941., a prijeku ratni sudovi, poput onoga kojemu je u kolovozu 1944. **Korsky** predsjedao u Sinju, unatoč sličnosti u nazivu, zapravo su svoje djelovanje temeljili na zakonskim odredbama koje također nemaju veze s (pokretnim) prijekim sudovima osnovanim 1941. godine.

Prema podatcima iz postojeće literature, **Korsky** je u listopadu 1944. napustio službu u Ustaškoj vojnici i došao na dužnost nadstojnika Pododsjeka "D" koji je bio u sastavu Odsjeka B/II. Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost Ministarstva unutarnjih poslova NDH. Odsjek B/II. bio je zadužen za obavještajnu službu, a njegov Pododsjek "D" prvenstveno se bavio prikupljanjem podataka o partizanskom pokretu, ali i drugim zadatcima, primjerice nadzorom muslimanskog dijela stanovništva NDH.[22] Nekoliko izvornih dokumenata Pododsjeka "D", koji potječu iz razdoblja od veljače do početka travnja 1945. i koje je potpisao **Korsky** kao nadstojnik tog pododsjeka, pokazuju da je taj pododsjek prikupljaо podatke o partizanima i njihovim suradnicima, primjerice na temelju zaplijenjenih partizanskih spisa ili dojava koje je pododsjek primao od svojih pouzdanika.[23]

nih prava u trajanju od pet godina i trajan gubitak vojničke časti. Pričuvni domobranski satnik **Mustafa Deronja** u potpunosti je oslobođen optužbi.[20]

Prijeku ratni sudovi, poput onog Podhvatnoga zapovjedništva "Cetina" kojim je predsjedao **Korsky**, predstavljali su inačicu redovnih ratnih sudova. Prijeku ratni sud mogao je osnovati zapovjednik pukovnije ili bojne koji nije sudbeni glavar ratnog suda. Da bi to mogao učiniti trebale su postojati određene pretpostavke: da se treba suditi kažnjivom činu za koji počinitelj zaslužuje smrtnu kaznu; da

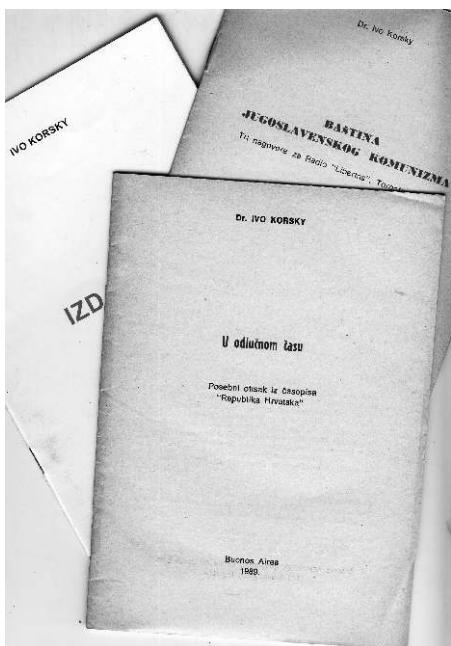
odluke Crnogorskoga državnog vijeća. **Ante Pavelić** je odredio da se muslimani iz Sandžaka trebaju smatrati "inozemnom hrvatskom skupinom", te će dobiti dozvole boravka u NDH u kojima će biti označeni kao "Sandžaklije", a ne kao "Crnogorci". U skladu s ovim **Korsky** je 5. veljače 1945. uputio dopis Nadstojništvu Odsjeka B/II. u kojem je predložio da se nadležnim redarstvenim oblastima izdaju upute da se, u skladu s odredbom **Poglavnika**, sandžačke muslimane treba smatrati "inozemnom hrvatskom skupinom, a ne Crnogorcima".[24]

Prema nekim podatcima, neposredno prije sloma NDH na mjesto nadstojnika Pododsjeka "D" postavljen je dr. **Leopold Belobrajdić**, a **Korsky** je, kao dotadašnji nadstojnik, postao **Belobrajdićev** zamjenik. Zapravo je **Belobrajdić** također bio nadstojnik navedenog pododsjeka i prije nego je na tu dužnost krajem 1944. postavljen **Korsky**.[25]

Korsky je za vrijeme NDH, odnosno dok je boravio u Zagrebu, živio u Erdödyjevoj ulici 2. Njegov kućni telefonski broj bio je: 37-60.[26]

Nakon sloma NDH nove jugoslavenske vlasti, odnosno njezina služba sigurnosti, Uprava državne bezbjednosti (Udba), prikupljala je podatke o dužnosnicima bivše NDH. Iz Udbinih zapisnika saslušanja različitih osoba, a povezujući ih s drugim raspoloživim podatcima, mogu se djelomično razjasniti još neke pojedinosti o djelovanju **Korskog** tijekom Drugoga svjetskoga rata. Oni koje je Udba saslušala, navodili su da je **Korsky** bio sposoban obavještajac, govorio je francuski i njemački jezik, a neki su izjavili i da je bio jedan od "najjačih intelektualaca" među ustašama. Također su izjavljivali da je **Korsky** za vrijeme NDH živio skromno, u malom stanu u Erdödyjevoj ulici u Zagrebu, a hranio se u menzi. Iz navedenih saslušanja vidljivo je da je **Korsky** bio blizak s ustaškim pukovnikom **Erihom Lisakom**, a **Lisak** je bio jedan od bliskih suradnika **Ante Pavelića**. Kao što je prethodno navedeno, **Korsky** i **Lisak** su radivali su dok su obojica bili na službi u Vrhovnome nadzorništvu oružanih snaga. Nakon sloma prevratničke afere s ministrima **Mladenom Lorkovićem** i **Antom Vokićem**, s dužnosti glavnog ravnatelja za javni red i sigurnost smijenjen je **Milutin Jurčić**, blizak prevratnicima, i tu dužnost u kolovozu 1944. preuzima **Lisak**. Upravo prema naročitoj želji **Lisaka** kao novoga glavnog ravnatelja za javni

red i sigurnost, **Korsky** je povučen iz službe u Ustaškoj vojnici i postaje nadstojnik Pododsjeka "D" Odsjeka B/II. Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost. Na toj dužnosti **Korsky** je, uživajući povjerenje **Lisaka**, imao slobodne ruke za rad. Ono što je zanimljivo u zapisnicima Udbinih saslušanja različitih osoba koje su davale podatke o **Korskому** je to, što više njih izjavljuje da se **Korsky**, kao nadstojnik Pododsjeka "D", zapravo usredotočio na sigurnost.

Neke od brojnih separata i brošura dr. Ivo Korskoga

točio na protuobavještajni rad protiv njemačke obavještajne službe. Tako u saslušanju pred Udbom neki izjavljuju da je **Korsky** imao "znatnih uspjeha" u protuobavještajnom djelovanju protiv Nijemaca. Drugi izjavljuju da je tu djelatnost prethodno vodio **Ante Štitić**, dužnosnik Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost. No, dok je **Štitić** u tom smislu djelovao prikriveno, **Korsky** se s Nijemcima sukobljavao "otvoreno" i bez straha.[27]

Neki Udbini zapisnici saslušanja daju i konkretnе podatke kako je **Korsky** djelovao protiv njemačkih obavještajaca. Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost uspijelo je saznati da je jedan djelatnik tog ravnateljstva, **Ivan Pintar**, zapravo suradnik njemačke vojne obavještajne službe (*Abwehr*). Nakon toga **Korsky** je naredio podređenima da uhite **Pintara**. Uhićenje je izvršeno u Boškovićevoj ulici u Zagreb. Samo uhićenje osiguravalo je nekoliko oružanih ustaša, jer je **Korsky** smatrao da bi Nijemci mogli pokušati sprječiti uhićenje svoga suradnika. Nakon uhićenja

Pintar je odveden u jedan privatni stan gdje je ispitivan o vezama s Nijencima, a nakon ispitivanja automobilom je odvezen do Cvjetnog naselja, odnosno do rijeke Save i tamo likvidiran. **Korsky** osobno nije sudjelovao u uhićenju, ispitivanju i likvidaciji **Pintara**.[28]

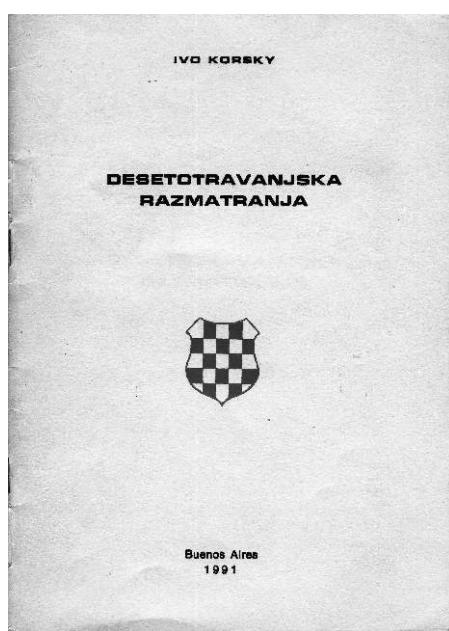
Ovi podatci otvaraju šire pitanje odnosa NDH i Njemačkog Reicha, što daleko nadilazi okvir ovog priloga. No, očito je da ti odnosi nisu bili skladni, posebno u posljednjem razdoblju rata, čiji tijek nije bio povoljan za sile Osovine. U navedenim okolnostima, unatoč formalnom savezništvu, očito je raslo nepovjerenje između hrvatske i njemačke strane. Pretpostavljam da su njemački obavještajni krugovi bili zabrinuti zbog eventualnih veza NDH sa zapadnim saveznicima. S druge strane, mislim da se ne može zanemariti ni hrvatske frustracije brojnim prethodnim njemačkim postupcima koji su kršili vrhovništvo NDH, a njemačka slabost u posljednjim mjesecima rata omogućavala je ustašama da se pojedinim Nijencima zbog takvih postupaka konačno osvete. Tako se još za vrijeme komunističke Jugoslavije u nekim publicističkim radovima navodilo da su pripadnici Ustaške obrane, čiji je zapovjednik bio ustaški pukovnik **Vjekoslav Luburić**, pri kraju rata likvidirali njemačke obavještajce **Kurta Koppela** i **Herbertha Scheibera**.[29] Isto tako, prema nekim podatcima, ustaški pukovnik **Rafael Boban** je u ožujku 1945. svojim ljudima izjavio: "Nama je za sada neprijatelj boljševik a može se desiti da će za koji dan naš neprijatelj biti i sam Nijemac. Drugih neprijatelja mi nemamo".[30]

Smatram da se u svjetlu svega navedenog treba sagledati i djelovanje **Korskog** na suzbijanju rada njemačkih obavještajaca. U spomenutim podatcima koje je nakon rata o **Korskому** prikupila Udba, za njega se također navodi da je "židov", odnosno židovskog podrijetla. Također se navodi da je bio istaknuti anglofil, štoviše da je radio za britansku obavještajnu službu *Intelligence Service*. Zbog toga su i pojedini ustaški krugovi bili neprijateljski nastrojeni prema **Korskому**. No, to mu nije moglo naštetiti jer je imao potporu i zaštitu **Eriha Lisaka**. Prema istim podacima **Korsky** je na kraju rata domovinu napustio upravo zajedno s **Lisakom**.[31]

Dosta kasnije, u jednom pismu iz 1986., **Korsky** će se osvrnuti na svoje židovsko podrijetlo i optužbe da je za vrijeme NDH bio suradnik britanske obavještajne

službe. Naveo je da je njegov otac **Alfred** prešao na katoličku vjeru i prije njegovog rođenja. Njegov otac bio je, od mladosti, starčevićanac, pravaš, a njegova majka **Marija** je kao djevojka bila djelatna u "Hrvatskom sokolu". U vezi s ovim **Korsky** će zaključiti da je bio odgojen u "veoma hrvatskoj sredini", odnosno bio je od rođenja "odgojen kao Hrvat i u katoličkoj vjeri", pa i nije imao veza sa Židovima. U istom će pismu **Korsky** također navesti da nakon proglašenja NDH zbog svoga židovskog podrijetla nije imao potreškoća, jer su ustaški veterani znali da je on za vrijeme Kraljevine Jugoslavije spadao među "najdjelatnije i najpožrtvovnije" hrvatske nacionaliste svoje generacije. Istina, pojedine ustaše postavljale su pitanje njegova židovskog podrijetla, ali, kako je zaključio **Korsky**, to su bili rijetki izuzetci i bila je riječ o onima koji su prisutnili ustašama tek nakon proglašenja NDH. Također su zbog njegova podrijetla i Nijemci prigovarali vlastima NDH. Kada te optužbe nisu imale uspjeha, Nijemci su ga počeli optuživali da je britanski agent. **Korsky** je u pismu naveo da nikada nije radio za Britance.[32]

Nakon sloma NDH, i prije nego je 1947. odselio u Argentinu, **Ivo Korsky** je određeno vrijeme bio smješten u britanskom logoru u mjestu Grottaglie u južnoj Italiji, zajedno s brojnim drugim hrvatskim izbjeglicama. U istom je logoru bio smješten i **Živan Kuveždić**, bivši ministar NDH, koji je kasnije izručen jugoslavenskim vlastima i osuđen na smrt. **Kuveždić** je u istrazi pred jugoslavenskim vlastima spomenuo i **Korskog**, navodeći da se on, zajedno s nekim drugim hrvat-

skim izbjeglicama, u logoru potpuno stavio u službu Britanaca, odnosno da su se spomenuti "dodvorili Englezima". Tako je **Korsky** u logoru dobio uredski posao, a on i drugi koji su služili Britancima postupali su nekorektno i nasilno prema ostalim hrvatskim izbjeglicama.[33] **Korsky** svakako nije mogao znati što je o njemu jugoslavenskim vlastima izjavio **Kuveždić**, ali je zanimljivo da se u jednom pismu iz 1968. osvrnuo na činjenicu da su jugoslavenske vlasti, saslušavajući različite osobe, prikupljali podatke i o njemu osobno, odnosno o njegovu položaju u izbjegličkim logorima u Italiji. U vezi s ovim **Korsky** je u pismu naveo:

(...) tako da mi je potpuno nejasno, da bi tada komunisti uopće vodili računa o meni odnosno više nego o tisućama drugih. Jedino, što si mogu zamisliti, jest da su se neki, koji su bili sa mnjom u zarobljeništvu i vratile se dobrovoljno u Jugovinu, javljali o mojoj "važnosti", jer sam u logoru bio tumač i to je u očima mnogih primitivaca bila "vlast". Osim toga nagovarao sam ljudе, da se ne vraćaju [u Jugoslaviju], što je isto bio grijeh.[34]

No, kao što se vidi iz ovog priloga, odnosno izvora koje sam u njemu koristio, Udba je zaista "vodila računa" o **Korskom**, kao uostalom i o "tisućama drugih".

Prikupljujući podatke o **Ivi Korskom**, naišao sam i na još neke podatke o njegovoj sestri **Vjeri**. U *Hrvatskome biografskom leksikonu* je 2009. o njoj objavljena natuknica koju je napisala **Ana Njirić Aleksić**. U natuknici je navedeno da je **Vjera** gimnaziju završila 1936. u Osijeku, a 1940. diplomirala je engleski i francuski jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Za vrijeme NDH bila je novinarka i prevoditeljica zaposlena u Hrvatskome dojavnom uredu "Croatia", a u svibnju 1945. izbjegla je u Austriju, zatim Italiju, a od 1947. živjela je u Argentini.[35]

Prema podatcima koje je nakon sloma NDH prikupila Udba, **Vjera** je za vrijeme Kraljevine Jugoslavije također pripadala krugu hrvatskih nacionalista. Dok je boravila u Francuskoj, što je pretpostavljam bilo povezano s njezinim studijima, ona je navodno postala "donekle" komunistički nastrojena. No, nakon proglašenja NDH pristupa ustašama i bila je djelatnica, ili, prema

POVRATAK STARIH RATNIKA

*Vraćamo se - no nemojte nas osudit,
mi smo danas samo rukovet slomljenih sjena.
Zaboravite ono, što klicasmo odlazeći,
ponizno danas priznajemo: bitka je izgubljena.*

*Vinuli smo se nad oblake realnog neba
u proljetnom cvatu najljepših poleta.
Jedne su nas burne noći našli
slomljenih krila podno najnižih goleta.*

*I nemojte misliti, da smo vam lagali,
iako vam donijeli nijesmo obećavanu pobjedu.
Ništa ne boli više raspršenu vojsku,
neg kada joj mjesto lovora braća dobacuju objedu.*

*Ali, jer ipak ste u nama nekoć gledali
njaveću nadu, apostole, ratnike,
mi i sad još ponosno dižemo glave,
da nas cijenite - bar kao patnike.*

*Za nas stare vojnike, odsviran je konac boja
i mir, što boli ko najveća sramota.
Mi, što smo htjeli milijune oživjet,
doživjeli smrt smo još za života.*

*Sada je na vama mladima i na djeci vašoj,
da se dovinete onom, što nama je slomilo krila.
Nemojte, da se u povijest vjekova zapisi:
veliki oci - djeca su sićušna bila.*

*Vraćamo se - no nemojte nas osudit,
Mi smo danas samo rukovet slomljenih sjena.
Počnite iznova, vi sada padajte dalje,
Stari vam vele: još nije bitka izgubljena.*

Vjera KORSKY

drugim podatcima, suradnica Ustaške nadzorne službe (UNS). Surađivala je s dužnosnicima UNS-a, **Vladom Singerom** i **Antom Štićićem**. U obavještajnim poslovima surađivala je i s ustaškim pukovnikom **Vilkom Pečnikarom**. Prema Udbinim saslušanjima **Vjera Korsky** bila je prilično uspješna u svome obavještajnom radu, a neki izjavljuju da je govorila šest stranih jezika. Inače je UNS ukinut početkom 1943., pa je (proto)obavještajne poslove koje je ta služba obavljala preuzele prethodno više puta spominjano Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost. **Vjera Korsky** je nastavila surađivati i s tim ravnateljstvom, a službeno je bila zaposlena u Hrvatskome dojavnom uredu "Croatia", a pri kraju rata kod japanskog poslanstva u Zagrebu. **Vjera** je također bila angažirana na protuobavještajnom radu protiv Talijana i Nijemaca. Inače je tijekom NDH živjela sa svojim bratom u Erdödyjevoj ulici 2.[36]

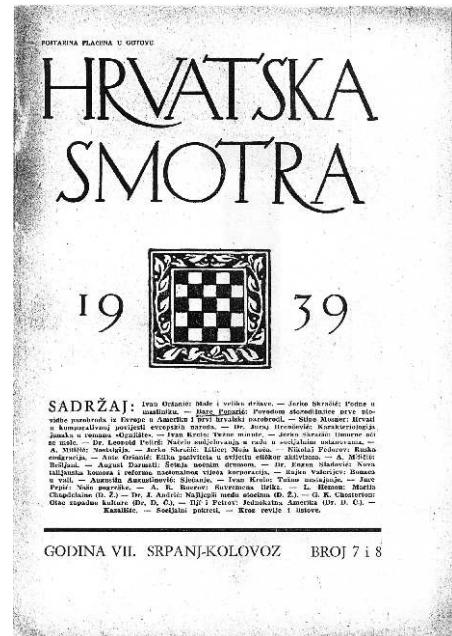
U pregledanim dokumentima naišao sam na bilješke koje je **Vjera Korsky** sastavila o dr. **Bošnjakoviću** i dr. **Antunu Ivaniću**. Nije jasno kada su točno nastale te bilješke, ali pretpostavljam da je to bilo nedugo nakon proglašenja NDH. Koliko shvaćam i **Bošnjaković** i **Ivanić** bili su iz Osijeka, a **Vjera** navodi da su obojica dobri prijatelji **Janka Tortića**. **Tortić** je prije rata bio član Hrvatske seljačke stranke, a nakon proglašenja NDH pristupio je ustaškom pokretu i obnašao ministarske dužnosti. U svojim bilješkama **Vjera Korsky** je navela da su se prethodno, očito prije proglašenja NDH, i dr. **Bošnjaković** i dr. **Ivanić** izjašnjavali protiv ustaša. **Ivanić** se ipak nada da će biti postavljen za poslanika NDH u Španjolskoj. Istovremeno se **Bošnjaković** trenutno druži s grofom **Pejačevićem**. **Vjera** za **Bošnjakovića** također navodi da je "glup čovjek", pa je u Osijeku poznat kao "grof Konjoslav".[37] Kao što se vidi, spomenuti **Ivanić** nudio se da će postati poslanikom NDH u Španjolskoj, ali je na tu dužnost krajem listopada 1941. imenovan upravo grof **Petar Pejačević**, ko-

jega je **Vjera** također spomenula u svojoj bilješci.

Podatci koje sam naveo u ovom prilogu, iako vrlo fragmentarni, upotpunjavaju biografiju **dr. Ive Korskog** i njegove sestre **Vjere**, posebno oni koji govore o njihovo obavještajnoj djelatnosti za vrijeme NDH. Na ovom bih se mjestu želio posebno zahvaliti **prof. Kazimiru Kataliniću** koji je pročitao prvu inačicu ovog priloga i koji mi je stavio na raspolaganje određene izvore kojima sam svoj prilog nadopunio.

Bilješke:

- [1] Ivo KORSKY, *Hrvatski nacionalizam*, Drugo dopunjeno izdanje, Zagreb 1991., 397.
- [2] (G.A.B.), "KORSKY, Ivo", *Tko je tko u NDH, Hrvatska 1941.-1945.*, Zagreb 1997., 197.-198.
- [3] F. Hk., "KORSKY, Ivo (Korski)", *Hrvatski biografski leksikon*, 7, Kam-Ko, Zagreb 2009., 645.-646.
- [4] Hrvatski državni arhiv, Zagreb (dalje: HDA), Zbirka zapisa upravnih i vojnih vlasti Nezavisne Države Hrvatske i Narodnooslobodilačkog pokreta (dalje: ZZ NDH), VI-5/376, "Uzdanica" hrvatska štedna i pripomočna zadruga, zadruga sa ograničenim jamstvom u Zagrebu, Tekući broj 123, Pristupnica, Ivo Korsky.
- [5] Mario JAREB, *Ustaško-domobranski pokret od nastanka do travnja 1941. godine*, Zagreb 2006., 540.-542.
- [6] HDA, ZZ NDH, VI-5/364, "Uzdanica" hrvatska štedna i pripomočna zadruga, zadruga sa ograničenim jamstvom u Zagrebu, Tekući broj 1458, Pristupnica, Dr. Alfred Korsky.
- [7] Zakonska odredba o osnutku "Spomen-znaka na uzpostavu Nezavisne Države Hrvatske", *Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske*, br. 8, Zagreb, 21. ožujka 1942., 276.-277.
- [8] HDA, ZZ NDH, VI-5/212, NDH, Županstvo pri Poglavlju, Ured za odlikovanja, Broj: 601/1942.
- [9] M. JAREB, *Ustaško-domobranski pokret od nastanka do travnja 1941. godine*, 548.
- [10] *Isto*, 432.-442.
- [11] Zlatko HASANBEGOVIĆ, *Muslimani u Zagrebu 1878. – 1945. Doba utemeljenja*, Zagreb 2007., 125.-126., 473.-475.
- [12] Zakonska odredba o Ustaškom stegovnom i kaznenom суду u Zagrebu, *Zbornik zakona i naredaba NDH*, br. 7, 1. listopada 1941., 455.-457.; Zakonska odredba o preinaci zakonske odredbe o Ustaškom stegovnom i kaznenom суду u Zagrebu od 20. kolovoza 1941. broj: CCLXIII-1146-Z. p.-1941., *Zbornik zakona i naredaba NDH*, br. 11, 15. prosinca 1941., 916.-917.; Zakonska odredba o Ustaškom stegovnom i kaznenom суду u Zagrebu, *Zbornik zakona i naredaba NDH*, br. 11, 15. prosinca 1941., 979.-981.; Izpravci, *Zbornik zakona i naredaba NDH*, br. 11, 15. prosinca 1941., 1020.
- [13] HDA, Sudovi Oružanih snaga NDH, kut. 2, NDH, Državno tužiteljstvo Ustaškog stegovnog i kaznenog суда u Zagrebu, D. T. Broj: 737/1942.
- [14] Zakonska odredba o ratnim sudovima, *Zbornik zakona i naredaba NDH*, br. 21, 1. kolovoza 1942., 845.-847.; Zakonska odredba o promjeni i nadopuni zakonske odredbe o ratnim su-
- [15] HDA, ZZ NDH, III-50/569-572, Zapovjedništvo Ustaške vojnica, Stališka zapovied br. 12. U Zagrebu, dne 23. siječnja 1943.
- [16] Zapravo je u "Stališkoj zapoviedi br. 12" spomenutoj u prethodnoj bilješci navedeno da je "pričuvni ustaški zastavnik IVO Dr. GORSKI" promaknut u čin djelatnog ustaškog natporučnika. Ukrzo je ova pogreška ispravljena, te je objašnjeno da umjesto "Gorski" treba stajati "Korsky" (Vidjeti: HDA, ZZ NDH, III-50/587-590, Zapovjedništvo Ustaške vojnica, Stališka zapovied br. 14. U Zagrebu, dne 28. siječnja 1943.). Moguće je da je osim pogrešno navedenog imena u "Stališkoj zapoviedi br. 12" također pogrešno navedeno da je Korsky do tada imao čin zastavnika, iako je, pretpostavljamo, trebalo biti navedeno da ima čin poručnika i da se unaprjeđuje u natporučnika.
- [17] HDA, Sudovi Oružanih snaga NDH, kut. 6, Ustaška vojnica, Zapovjedništvo III. Djelatnog Stajačeg Sdruga, Sudski odsjek, Su. Broj: 319/1943.
- [18] *Isto*.
- [19] Davor MARIJAN, *Ustaške vojne postrojbe 1941.-1945., Magistralski rad*, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb 2004., 32.-33.
- [20] Nikica BARIĆ, *Ustaše na Jadranu, Uprava Nezavisne Države Hrvatske u jadranskoj Hrvatskoj nakon kapitulacije Kraljevine Italije*, Zagreb 2012., 299.-300. Također vidjeti na navedenom mjestu citirane dokumente Prije koga ratnog suda Podhvatnog zapovjedništva "Cetina" koji se čuvaju u: HDA, Sudovi Oružanih snaga NDH.
- [21] Zakonska odredba o ustrojstvu vojnih sudova i o postupku pred vojnim sudovima, *Zbornik zakona i naredaba NDH*, br. 22, 10. kolovoza 1943., 819.-835.
- [22] Davor KOVAČIĆ, *Redarstveno-obavještajni sustav Nezavisne Države Hrvatske od 1941. do 1945. godine*, Zagreb 2009., 245.-286.
- [23] Navedeni dokumenti (Ministarstvo unutarnjih poslova NDH, Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost, Odsjek B/II., Pododsjek "D") nalaze se u: HDA, ZZ NDH, I-1/1002-1050, Ministarstvo unutrašnjih poslova FNRJ, Odjeljenje Uprave državne bezbjednosti za grad Zagreb, Predmet: Korsky dr. Ivan - ust.[aški] satnik.
- [24] Historijski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Zbirka Ustaške nadzorne službe, Broj dokumenta: 3943, NDH, Ministarstvo unutarnjih poslova, Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost, Odsjek II B, Broj: V-1703/1945., IV/2.
- [25] HDA, ZZ NDH, I-2/35-325, Ministarstvo unutrašnjih poslova FNRJ, Odjeljenje Uprave državne bezbjednosti za grad Zagreb, Predmet: Polak Stanko "Stapo".
- [26] Popis telefonskih brojeva državnih i drugih ustanova NDH i kućnih telefonskih brojeva državnih i ustaških dužnosnika u gradu Zagrebu koji se nalazi u: HDA, ZZ NDH, I-17/1307-1319.
- [27] HDA, ZZ NDH, I-1/1002-1050, Ministarstvo unutrašnjih poslova FNRJ, Odjeljenje Uprave državne bezbjednosti za grad Zagreb, Predmet: Korsky dr. Ivan - ust.[aški] satnik. Također vidjeti: HDA, ZZ NDH, I-63/418-419, "Podatci osobni, o osobama s kojima sam dolazio u doticaj". Navedeni dokument je za potrebe Udbe očito sastavio Krešo Šuklje, za vrijeme NDH dužnosnik u Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost.
- [28] HDA, ZZ NDH, I-2/35-325, Ministarstvo unutrašnjih poslova FNRJ, Odjeljenje Uprave državne bezbjednosti za grad Zagreb, Predmet: Polak Stanko "Stapo".
- [29] Đorđe LIČINA, Milorad VAVIĆ, Jovan PAVLOVSKI, Andrija Artuković, Vjekoslav Luburić, Xhafer Deva, Vančo Mihailov, Zagreb 1985., 145.-146. Opširnije o Koppelu i Scheiberu vidjeti: *Njemačka obavještajna služba u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, 1. i 2. dio, Zagreb 2011.
- [30] Ante DOBRILA-PEPO, *Dubrava-Sesvete u NOR-u 1941-1945.*, Velika Gorica 1986., 135.
- [31] HDA, ZZ NDH, I-1/1002-1050, Ministarstvo unutrašnjih poslova FNRJ, Odjeljenje Uprave državne bezbjednosti za grad Zagreb, Predmet: Korsky dr. Ivan - ust.[aški] satnik.

GODINA VII. SRPANJ-KOLOVOZ BROJ 7 i 8

Hrvatska smotra, časopis kruga oko Ivana Oršanića, kojemu je pripadao i I. Korsky

- [32] Pismo Ive Korskog upućeno profesoru Bogdanu Radici, Buenos Aires, dne 20. lipnja 1986. Presliku mi je dostavio gospodin Kazimir Katalinić.
- [33] Vladimir GEIGER, Suzana LEČEK, "Živan Kuveždić – ministar na saslušanju", *Politički zatvorenik, glasilo Hrvatskog društva političkih zatvorenika (HDPZ)*, Godina XXII., br. 241, travanj 2012., 34.-39.
- [34] Pismo Ive Korskog upućeno Ivanu Pruscu, Buenos Aires, dne 15. rujna 1968. Presliku mi je dostavio gospodin Kazimir Katalinić.
- [35] A. Nj., "KORSKY, Vera (Korski, Korsky-Poli; Vjera)", *Hrvatski biografski leksikon*, 7, Kam-Ko, 646.
- [36] HDA, ZZ NDH, I-1/1002-1050, Ministarstvo unutrašnjih poslova FNRJ, Odjeljenje Uprave državne bezbjednosti za grad Zagreb, Predmet: Korsky dr. Ivan - ust.[aški] satnik; HDA, ZZ NDH, I-2/932-978, Ministarstvo unutrašnjih poslova FNRJ, Odjeljenje Uprave državne bezbjednosti za grad Zagreb, Predmet: Šuklje Krešo.
- [37] HDA, ZZ NDH, I-4/1297-1306, Ministarstvo unutrašnjih poslova FNRJ, Odjeljenje Uprave državne bezbjednosti za grad Zagreb, Predmet: Korsky Vera.

PRINOSI DR. NIKOLE MANDIĆA (1869.-1945.) HRVATSKOJ POLITICI (III.)

Kad je postao izvjestan ishod rata, Mandić je 6. svibnja 1945. organizirano krenuo prema Zapadu s drugim članovima vlade, istaknutim pripadnicima državnih službi i ustaškog pokreta s pojedinim članovima njihovih obitelji. Mjesto okupljanja trebao je biti austrijski dio Koruške, gdje su otprije trebala biti pripremljena skloništa za emigrante. Prema Budakovu saslušanju Mandić je nakon dolaska u Turracher Höhe odlučio kontaktirati britanske snage od kojih je očekivao da će izbjegloj skupini ponuditi zaštitu od komunista.

Međutim, Britanci su odmah predali Jugoslavenskoj armiji Mandića i njegovu skupinu u kojoj su bili neki od ministara iz sastava hrvatske vlade (ministar prosvjete **Julije Makanec**, ministar bogoštovlja i pravosuđa **Pavao Canki**, ministar oružanih snaga **Nikola Steinfel**) sa svojim pomoćnicima kao i dio istaknutih imena iz ustaškog pokreta (doglavnici **Mile Budak** i **Ademaga Mešić**) i vojnih krugova (**Juce Rukavina**, **Viktor Prebeg** i dr.) s članovima njihovih obitelji od kojih se nekima izgubio svaki trag nakon predaje Jugoslavenskoj armiji.

Prema poznatim pojedinostima navedena je skupina istaknutih osoba privedena u Zagreb, gdje su saslušavani u zatvoru u Petrinjskoj ulici. Komunističko osoblje nije imalo previše pjeteta prema zarobljenicima. Tako je „isljednik“, tada mladahni **Vojdrag Berčić**, naknadno opisujući svoj prvi susret s njima zlobno pribilježio za Mandića: „Sjedio je kao papa, na velikoj stolici, kao da je na prijestolju. Dostojanstveno, kao kakav vladar, u kapitu. /.../ Nikola Mandić, kao najstariji, imao je veliku trbušnu koja se stalno ljaljala. Vidjela se, ta njegova ljajuća trbušina, i kroz njegov kaput.“^[1] Ovdje valja spomenuti da je među trojicom branitelja optuženih bio i zagrebački odvjetnik **dr. Ivo Elegović**, koji je rodom također bio iz Dolca kod Travnika i politički je posebice bio aktivna kao pravaš u austro-ugarskom razdoblju.

Piše:

Dr. sc. Stjepan MATKOVIĆ

S obzirom na „revolucionarno“ obilježe sudskog procesa, pogotovo jer je riječ o prvom velikom suđenju „narodnih neprijatelja“, nije moguće rekonstruirati udjele pojedinih odvjetnika u hitro izvedenom procesu.

U Mandićevu je slučaju ostao dostupan *Zapisnik sa saslušanja* koje je prema prijeljezenom datumu na očuvanom doku-

čita posljedica zapisničarkina nepoznavanja toga stranog jezika.

Kao i u većini drugih slučajeva toga vremena, pokazalo se da istražitelje nije zanimalo sustavan pristup sudskom procesu pa tako ni mogućnost da se više upute u razne pojedinosti iz Mandićeve osobne povijesti. Na prvom je mjestu bila što brža i jednostrana provedba postupka. Krivično odjeljenje Javnog tužiteljstva Hrvatske podignulo je 1. lipnja optužnicu u kojoj je Mandić bio četverooptuženi. Prema njoj je optužen „da se je, primivši u rujnu mjesecu 1943. godine mjesata predsjednika t. zv. ustaške Pavelićeve vlade, saglasio sa cjelokupnim dotadanjim zločinačkim radom ustaških zlikovaca u t. zv. NDH i isti odobrio, te kao takav dalje sa tog položaja dao podršku i pomoć svim ustaško-terorističkim akcijama na području NDH izdavajući i potpisujući sve zločinačke i protunarodne zakone i naredbe tome slično, a sve u namjeri da se stvari konačni cilj fašističko-terorističke organizacije 'Ustaša', sarađujući kao veleizdajnik pri tome neposredno sa okupatorom, u kom se je cilju i lično sastao sa Hitlerom i Himlerom u proljeće 1944. godine.“

U „Obrazloženju“ te iste optužnice javni tužitelj i istaknuti komunist **Jakov Blažević** naveo je sljedeća mjesata krivnje: „Mandić Nikola t. zv. predsjednik vlade ustaške NDH prima se tog položaja u mjesecu listopadu 1943 godine iako mu je bilo poznato, kakovi su zločini počinjeni do tog vremena u toj t. zv. NDH. On pokušava da se opravda time, što nije bio član ustaške organizacije. Njegova je obrana potpuno neprihvatljiva, jer je notorna činjenica da na tako 'visoki položaj' može da dođe isključivo najodanija osoba povjerenja Pavelića i njegovog najužeg kruge. Da li je on formalno bio učlanjen u tu ustaško-terorističku organizaciju nije važno, već je odlučna samo činjenica, da je najuže bio povezan sa tom organizacijom. On u bezbrojnim javnim izjavama odštampanim u svim ustaškim časopisima uzdiže tu terorističku organizaciju i hvali je na sva usta tako doslovno u broju 'Hrvatskog naroda' od 22. I. 1943. kaže:

*Dr. Nikola Mandić u mlađim danima
(oko 1915.)*

mentu provedeno 26. lipnja. Zapravo, u Hrvatskom državnom arhivu nalaze se danas dvije verzije saslušanja koje se razlikuju po manjem broju jezičnih i stilskih razlika. Prva se može pronaći na temelju podataka iz inventara fonda Službe državne sigurnosti i dostupna je uvidom u digitalizirani zapis koji se čita u arhivskoj čitaonici na stolnom računalu, a druga verzija je zabilježena na roli mikrofilma. Vjerojatno je druga verzija samo pročišćena, premda i u njoj nalazimo pogreške, pogotovo kad je riječ o bilježenju njemačkih riječi, uglavnom topónima, što je bila

...naša vlada se osniva na ustaštvu, koje je temelj naše države, jer NDH je stvorena pomoću ustaša ona ne može postojati bez ustaša“. Poglavnik je najveća ličnost Hrvatske i svatko mora biti uz njega... poglavnik je mogao ostvariti cilj pomoću ustaškog oslobođilačkog pokreta, to je silan pokret snažan i jak. U 'Hrvatskom narodu' od 10. IV. 1944. hvali optuženi Mandić autoritativni oblik vladavine NDH i naglasuje, kako je ustaški poglavnik izveo ovo epohalno djelo i kaže: 'Ustaški pokret braniće hrvatsku samostalnost.' Da li je potrebno nakon ovog neznatnog broja izvoda iz političke djelatnosti 'predsjednika vlade t. zv. NDH' osvrati se na njegovu obranu, da on nije bio nikada član ustaške organizacije i da on ne može da snosi odgovornost zločina ustaša u zemlji.“ Uz političku odgovornost, javni tužitelj je nastojao posebice teretiti Mandića za finansijske malverzacije i osobnu pohlepu. Naime, prigodom preuzimanja Mandića pripadnici Jugoslavenske armije otuđili su od njega određena novčana sredstva čiji je iznos zapisan tijekom saslušanja, a posebno su ga teretili da je još ranije iznio određene vrijednosti u novcu i zlatu iz rezervora Hrvatske državne banke.[2]

Istraga nije konkretizirala je li Mandić za vrijeme NDH na protuzakonit način prisvojio novac. Stoga se čini da je Mandić učinio ono što čine svi izbjegli državnici svijeta, a to je da radi organizacije djelovanja vlade u izbjeglištvu ponesu sa sobom i određena materijalna sredstva.

Mandić je 6. lipnja, točno mjesec dana nakon odlaska iz Zagreba, presudom Vojnog suda II. armije Jugoslavenske armije osuđen na kaznu smrti strijeljanjem, trajan gubitak građanske časti i konfiskaciju imovine. Prema svim do sada poznatim podatcima, Mandić je strijeljan 7. lipnja, to jest dan poslije presude. Gradska narodna odbor u Zagrebu-Odjel za narodnu imovinu odmah je krenuo s postupkom konfiskacije. Provedena je zapljena stana u Bijeničkoj ulici br. 21, sastavljen inventar zatečenih pokretnina (25. VII.) i pokrenuta posebna istraga zbog obavijesti da je pokojni predsjednik prigodom odlaska iz Zagreba pohranio u hotelu *Esplanade*, „izvjesne stvari“. Ustanovljeno je da je bila riječ o sljedećim predmetima: „mali omot sašiven u vreći, 1 omot, u kutiji

Mandić u zreloj dobi

/navodno jedaći pribor/, 1 omot srebrne tase /4 velike i 4 male/, 1 veliki kofer, 2 duga omota sa starim oružjem.“[3]

Te je predmete preuzele Ministarstvo unutarnjih poslova i njihov je povrat zatražio Mandićev sin koji je ostao u Zagrebu. Među zatečenim pokretninama bilo je dijelova namještaja koji su tijekom rata bili oduzeti zagrebačkim Židovima i oni su (ili članovi njihovih obitelji) također zatražili njihov povrat. Istovremeno je konfiscirana zapravo cjelokupna i bogata Mandićeva imovina koja se nalazila u Sarajevu i to prema postupku tamošnjega kotarskog suda.[4]

Tako je okončan život osobe koja je nesumnjivo odigrala važnu ulogu u podignuću svijesti bosansko-hercegovačkih Hrvata i njihovo pripremi za dalji politički razvoj. Dionica koju je odigrao za Drugoga svjetskog rata koštati će ga života. Njegovi naporci, koji se jasno ocrtavaju iz niza dokumenata, za poboljšavanjem priroda u Hrvatskoj ostali su na kraju uzaludni. Sudbina mu je bila slična onoj Pierrea Lava, premijera vichyjevske vlade s time da je u francuskom slučaju ipak nakon nekoliko mjeseci zatočenja optuženika provedeno dulje suđenje. Međutim, danas relevantni povjesničari smatraju da je bila riječ o procesu koji je govorio o nedoraslosti francuskog sudstva i ozračju političkih čistki. Kod nas pak čak ni oni povjesničari koji u potpunosti osuđuju

različite aspekte NDH, ne nalaze konkretnije pokazatelje za Mandićevu krivnju pa ga na taj način lišavaju tereta komunističke presude.

Prilozi

1. Zapisnik Javnog tužioca sa saslušanja Mandića, 26. svibnja 1945.[5]

Javno tužištvo Hrvatske

Krivično odjeljenje

Broj. Pov. 13/45

Okrivljenik: Dr. NIKOLA MANDIĆ

Zagreb, dne 26 svibnja 1945 god.

ZAPISNIK

sastavljen dne 26. maja 1945 godine u kaznenoj stvari protiv Mile Budaka i dr. radi ratnog zločina označenog u čl. 13 o Vojnim sudovima od maja 1943. godine.

Prelazi se na preslušanje okrivljenog Dr. Nikole MANDIĆ

I.

Ime i prezime, te ime oca: Dr. Nikola Mandić, pokojnog Petra

Datum i mjesto rođenja: 20. januara 1869[6] Travnik

Vjeroispovjest: rimokatolik

Narodnost: Hrvat

Zanimanje: Advokat od 1899 do 1918 godine sa prekidom od 1913. do 1918. godine, kada je bio civilni guverner Bosne, te dalje advokat u Sarajevu od 1919 do 1933[7] godine. Od septembra 1943 do 6 maja 1945 godine presjednik Hrvatske Državne vlade.

Porodično stanje: Oženjen, jedno dijetete[8]

Imovinsko stanje do N.D.H.U Sarajevu dvije kuće u vrijednosti oko 2,100.00 predratnih dinara. Jednu kuću na Ildži vrijednu 30.000 dinara, na Kiseljaku imanje vrijedno oko 100.000 dinara. Osim toga imao sam u gotovom novcu 220.000 švicarskih maraka i 150 zlatnih napoleona[9], što sam sve predao vlastima Jug. vojske u Škofijo Loci.

Imovinsko stanje u N.D.H.: U NDH nije stekao ništa

Školska spremna: Pravni fakultet u Beču

Poročnost: Neporočan.

II.

Nakon što je okrivljeniku saopćen predmet kaznenog postupka navodi slijedeće:

U maju 1941. godine došao je u Sarajevu ustaški potpukovnik Francetić[10] i kupio po gradu ljude, koji bi ušli u ustaše, a narodnu stražu koja je do tada postojala iz redova narodne zaštite je rastjerao. Viđeći kakav ološ ulazi u redove ustaša i viđeći progone Židova i Srba, otimanje njihovog imanja i ubijanja i klanja nevinih ljudi pošao sam do Francetića i rekao da se tako ne može postupati, a on je odgovorio da on ne treba savjetu od nekog starog naftalinca i da on za ovaj svoj postupak ima odobrenje. Ja sam se povukao i vršio dalje svoje advokatsko zvanje.

Mjeseca augusta 1941. godine sazvao sam neke Srbe /Nikola Stojkanović, Kojo Tošić, Vojo Ilić, Nalić Jovo/ Hrvate i neke muslimane i posavjetovao se šta da učinim. Ja sam im predložio da podjem do poglavnika i da interveniram o toj stvari. Kako sam u to vrijeme odlukom Ministra pravosudja Puka[11] postavljen povjerenikom advokatske komore u Sarajevu, to sam se smatrao legitimiranim da podjem do poglavnika. Došavši u Zagreb pošao sam do poglavnika i saopćio mu teško stanje u Sarajevu i kazao mu sve o zločinima izvršenim nad Srbima i Židovima. On me nije pravo ni saslušao, već mi je rekao da panike i straha treba i da tako mora biti, te sam ja bez ikakova uspjeha u mojoj misiji u nemilosti otpušten.

Vrativši se u Sarajevo vršio sam i dalje svoju advokatsku praksu, a istovremeno vršio sam razne intervencije u korist gojenih Srba i Židova sve do 1943. godine.

Početkom 1943. godine tražio sam od tadanje N.D.H., da mi se radi slabog materijalnog stanja i zbog toga, što sam imao pravo još iz vremena Austrougarske na penziju guvernera, odobri penziju. Ta mi je penzija po vlasti N.D.H. odobrena, pa sam dobio plaću III. čin[ovničkog] razreda kao državni tajnik 12.000 Kuna mjesечно.

Augusta 1943. godine stigla mi je u Sarajevo poruka da se primim mješta predsjednika Vlade N.D.H. Prije nego što sam stvorio odluku o tome, odlučio sam da se posavjetujem sa bivšim pomoćnikom ministra Stjepana Radića, profesorom Jankovićem Stjepanom[12], istaknutim prвakom H.S.S., koji je održao jednu konferenciju sa tri Srba, 3 Muslimana[13], par Hrvata i jednog židova i on mi je poručio,

da su oni odlučili da mi preporuče, da se primim tog položaja kako bi na taj način pomogao narodu u koliko je to moguće.

Ja sam tada pošao u Zagreb i poglavnik me je primio. Njemu sam odmah predložio da se ustaški pokret ne mijesha u politiku, da se ukinu razni[14] Zakoni, da se ne čine represalija za one koji su odbjegli i da se donese Ustavna uredba kako bi se država osnovala na općim principima slobode naroda. Na prijedlog poglavnika da položim ustašku zakletvu ja sam se tome usprotivio i tako ja nikada nisam položio ustaške zakletve. Naglašujem, da nikada ustašama nisam pripadao.

U mojem programatskom govoru na radu septembra 1943. god. naglasio sam demokratska načela, koja treba da se u NDH uvedu, bez obira na vjersku ili nacionalnu pripadnost naroda.

Na sva moja nastojanja da se provede ono što sam iskreno naumio nijesu uspjela, jer su rasovi /Moškov[15], Luburić[16], Pećnikar[17], Boban[18], Lissak[19], Dido Kvaternik[20], doglavnik Pavičić Jure[21]/ kočili svaki konstruktivni rad i na svoju ruku činili razna nedjela i zločine. Kada bi ja pokušao sa kakovom intervencijom kod poglavnika i iznio mu zločine tih ustaša poglavnik bi odgovorio, da on za sve to snaša odgovornost, a ne vlada.

Ostavke nisam mogao dati, jer bi tada došao u logor, a osim toga umjesto mene došao bi na taj položaj jedan od rasova, a tada bi narodu bilo još gore. Tako sam učinio manje zlo, da bi spriječio veće.

Preko mojih ruku prelazilo je dnevno mnogo molbi, te sam tako primjerice u aprilu 1943. godine u Sarajevu kod moga pohoda skupio oko 1500 molbi iz raznih slojeva naroda i gotovo sve su riješene pozitivno. U koliko bi međutim koja stvar zadirala u kompetencije „rasova“, oni bi tada kazali da to nije moja stvar, već poglavnikova.

Ja, a i ostali ministri vlade NDH vjerovali smo stalno u pobjedu Njemačke i uzprkos teškog vojničkog stanja same Njemačke bili smo uvjereni, da će upotrebot novog tajnog oružja i novim rezervama doista te pobjede doći.

U martu 1944. godine bili smo sa ministrom vanjskih poslova Perićem Stjepa-

Kao predsjednik Hrvatske državne vlade

nom[22] kod samog Hitlera u Salzburgu i on nas je potkrijepio u tom našem uvjerenju i opetovano zagarantovao granice NDH u najvećem opsegu zajedno sa čitavom jadranskom obalom do Drine. Ja sam bio uvjeren, da ćemo odmah nakon rata doći do slobodne samostalne i doista nezavisne Hrvatske u kojoj će biti svi Hrvati i Srbi jednaki.

Znam da je pobijeno u Hrvatskoj mnogo Srba, no mislim, da u Bosni nije vršen takav pokolj Srba kao preko Save i Une. Ne smatram se odgovornim za sve te pokolje i zločine izvršene na teritoriju NDH, jer nisam na tom području imao nikada nikakove ingerencije.

Vrhovno zapovjedništvo, a naročito u svim operativnim podhvatuma nad vojskom u NDH bila je u rukama Njemaca. Oni su odlučivali gotovo samostalno i to služeći se isključivo svojim vlastitim interesima o svakom operativnom zahvatu. Uslijed toga postojali su ti takozvani časnici za vezu, koji su imali kod njih da zastupaju Hrvatske interese prigodom tih podhvata. Nije mi poznato da bi hrvatska vlada imala kakove zvanične veze sa četnicima, no znadem da su se posljednjih dana pred potpuni slom NDH četnici Dražini i oni Nedićevi sporazumili sa Rupnikom i njegovim domobranima da zapovjedništvo nad svim četnicima preuzme Draža. Vrlo kratko vrijeme pred svršetak čuo sam da je neki od predstavnika četnika Dražinih došao do poglavnika i pregovarao s njim o čemu nije mi poznato. Ina-

če znam, da su četnici klali hrvatski narod, a Njemci su ih podržavali i zbog toga je postojala borba izmedju nas i Njemaca. Prigodom već spomenutog mojeg boravka kod Hitlera u proljeće 1944. godine Hitler je obećao, da će četnike razoružati, no, to je samo djelomično provedeno.

U pogledu odnosa vlade NDH sa H.S.S. napomenuti mi je slijedeće: Čim sam došao na mjesto ministra predsjednika pozvao sam Ing. Košutić Augusta i mislim Pernara ili Torbara, pa smo nastojali, da Maček udje u vladu, kao predsjednik t. j. na moje mjesto. Oni su stavili uslov, ispravljam da je Košutić postavio uslov, da treba da se stane na anglofilsku liniju, a ne kako je do sada bilo da se ostane u savezu s Njemačkom. Vodjeni su razgovori u više navrata mislim tri puta u jeseni 1943. god., a poglavnik je razgovarao sa njima još prije. Pregovori nijesu uspjeli. Inače smo prema uputama poglavnika predstavnicima H.S.S. i to kao najvažnijem predstavniku ing. Košutić Augustu[23] išli kod raznih intervencija na ruku, a naročito se to činilo Vlatku Radiću.[24] Te intervencije bile su materijalne i lične prirode, no, ne sjećam se pojedinosti. Na mogu intervenciju poglavnik je pustio na slobodu ženu ing. Košutića[25].

Kako sam već uvodno spomenuo u ustaškoj organizaciji nisam bio, ustašku zakletvu nisam položio, no ustaška načela sam čitao i naročito mi se dopala ustanova, koja govori o tome, da je Hrvatski, a

naročito seljački narod nosilac vrhovne vlasti u Hrvatskoj. Priznajem, da je to načelo ostalo samo na papiru.

Iako sam u NDH bio ministar, predsjednik nisam nikada bio svjestan da snasam odgovornost za sva nedjela zločina klanja ustaških organizacija bilo u logorima, bilo u zatvorima ili na kojem drugom mjestu. Poglavnik mi je povodom svake intervencije u tom pravcu naglašavao, da to nije moja stvar, već njegova lična i da on snosi punu odgovornost pred Bogom i narodom.

Tom prigodom poglavnik me je redovito upućivao na Zakonsku odredbu iz oktobra 1942 godine, gdje je tačno normiran moj djelokrug, koji se sastojao u tome da sazivam ministarske sjednice i da nastojim da njihov rad bude ubrzan i uskladjen, a da se kraj toga ne upuštam u djelokrug pojedinih resora, koji su neposredno podređeni i odgovorni samo poglavniku. Naglašujem, da sam na sjednicama vlade bio „primus inter pares“. Još je samo jedna bila moja funkcija, a ta je da rješavam sukobe nadležnosti pojedinih sudova.

Sa Njemicima, kao i sa gestapovcima te zvaničnim pretstavnicima vojnih snaga nisam nikada dolazio u priliku da zvanično rješavam neke stvari osim jednoga slučaja u pogledu postavljanja oficira za vezu sa njemačkim generalom za Hrvatsku Glaise Horstenau[26], a poslije general Juppe[27]. Inače sam dolazio na vrijeme

kao reprezentant Vlade i tako sam jednom zgodom bio u razgovoru i sa Himlerom u glavnom stanu Hitlera i to zbog S. H.[28] Handjar divizije u Bosni, koji su bili u većini Muslimani, pa je izgledalo kao da su se za vrijeme vojne vježbe u Njemačkoj odnarođili. O prisilnom odpremanju našeg življa na rad u Njemačku, kao i o prisilnoj mobilizaciji nije mi ništa službeno poznato, jer je to spadalo u kompetenciju ministra vojske i poglavnika.

Nije mi poznato tko je donosio odluke o progonima antifašista /Srba, Židova i dr./ i ako sam često nastojao da to saznam. Isto tako mi nije ništa poznato o tome tko je donašao odluke o logorima, internacijama i organizacijama istih, već jedino znadem, da je to spadalo u resor ministarstva unutarnjih poslova i poglavnika. Ja sam se primjerice interesirao preko ministra prehrane za brojno stanje u logoru, naročito u Jasenovcu, no, saznao sam samo, da ih tamo imade par hiljada /oko 7 do 9/ no, pobliže ni konkretnije nisam nikada mogao sazнати. Ja lično nisam nikada išao u logore da ih pregledam, no znam da su neki ministri u čiju to nadležnost spada pošli na pregled tih logora no svaki put se donio izvještaj i to usmeno da je sve u redu.

Cuo sam doduše, da su i najviši ustaški funkcioneri prigrabili raznu imovinu protjeranih, zatvorenih ili ubijenih jevreja, Srba, komunista it. d. no ništa pobliže o načinu kako su došli do toga nije mi poznato. Nisam imao nikakova učešća kod

donošenja odluka o odlikovanju, već mi je samo iz poglavnika ureda za odlikovanje dostavljen spis sa rubrikom tko se ima odlikovati i zašto sa pozivom, da ja to moram potpisati i ja sam to po izričitom nalgou poglavnika morao potpisati. Dozvoljavam da je i medju tim odlikovanim licima bio i ustaša.

Prilikom proslave godišnjice NDH 10 IV. 1944 godine odlikovan sam Zvonimir(ov)om krunom sa Danicom uz koju je vezan naslov vitez. Nije mi poznato, zbog čega su me odlikovali, no smatram da je to bilo samo zbog toga, što sam bio ministar predsjednik.

Tvrdim da nisam bio nikada svjestan svih onih krvavih zločina i nedjela koje je izvršio fašistički i nacio-

Mandić (sjedi u sredini) za vrijeme jednoga Pavelićeva govora

nalistički okupator. Isto tako nisam svjetan niti svih strahota, koje su se dešavale u raznim logorima kako u samoj NDH tako i u ostalim krajevima porobljene i okupirane Evrope. To sve iz razloga, jer nam je Njemačka dojavna služba sve to u sasvim drugom svjetlu prikazala.

Predpostavljam da je poglavnik o svim zločinima i pokoljima izvršenim od strane „rasova“ tj. onih krvavih ustaša trebao i morao znati osim ako i on nije od njih zaveden u bludnju. Sva odgovornost za te i takove zločine može samo on i njegova ustaška okolina da snosi. Ja nikada nisam sa ustašama imao nikakove veze. Vjerujući u pobjedu njemačkog oružja vjerovao sam u ostvarenje samostalnosti i nezavisnosti Hrvatske države, koja je nezavisnost priznajem za te 4 godine bila samo na papiru. I ako sam vršio funkciju ministra predsjednika i došao na poziv poglavnika na to mjesto ne osjećam da bi trebao da snosim i odgovornost za sve zločine, koji su se tokom rata desili na tom području i prema tome ne osjećan se ni krivim, jer

me je u svemu rukovodila samo ljubav i osjećaj prema narodu kojemu sam želio pomoći i pomogao mu koliko je to bilo u mojoj moći.

U stvari odlaska mojeg i ostalih članova NDH iz Zagreba neposredno prije samog sloma NDH izjaviti mi je slijedeće:

Dne 6. V. 1945 godine ujutro oko 7 sati saopćio mi je poglavnik telefonom da odlazimo iz Zagreba istoga dana oko 4 sata poslije podne. Poglavnik je odredio i to u vezi sa njemačkim poslanikom, da će nas put voditi u Krapinu, Rogašku Slatinu, Maribor, Celovac na Duranerhohe [Turracher Höhe] i da je tamo naše odredište sa nekim već unapred spremljenim hotelima. Poglavnik i vojska trebali su poći naknadno. Grupa u kojoj sam bio ja, Džaffer Kulenović[29], Makanec[30], Canki[31], dr. Mate[32] i Ivica Frković[33], Osmanbeg Kulenović[34], Steinfel[35], Dumančić (!)[36], Artuković[37], Balen[38], Bešlagić[39] i Dr. Crvenković[40] stigli smo na odredište 7. V. 1945 godine, dok je druga grupa u kojoj je bio

Ministar vanjskih poslova Alajbegović[41], Tot[42], Hefer[43], Tortić[44], Besarović[45], Kuvedžić[46], Mehicić[47] i Sušić[48] ostali su u Celovcu. Artuković, Dumančić, Balen i Crvenković ostali su u selu Ebene Rajcenhau [Reichenau]

Moja je bila kombinacija da je potrebno, da izidjemo iz grada tako dugo dok prodje prvi nalet vojske, a kasnije da se uz zaštitu Engleza povratimo i predamo vlastima. U Tura[c]heru [Turrachu] čekali smo sedam dana sve do 14. V. t. g., a tada sam odlučio da sa svojim društvom podjem prema Englezima u Tamsweg oko 20 km niže i tamo smo našli Engleze. Ja sam razgovarao sa jednim engleskim oficijrom i predložio mu, da nas ostavi par dana kod sebe, da se odmoriom, a tada da nas vrati Jugoslavenskim vlastima. U istom mjestu zatekao sam već u logorima „rasa“ Pećnikara sa 900 oružnika i ministra Puka, koji je imao preko sebe državne vrednote i zlato.

Mandić (u svijetlotu ogrtaču) s drugim visokim dužnosnicima u uzama OZN-e

Napominjem, da Kulenović, Džafer i oba Frkovića nisu pošli s nama već su ostali u Premersee [Prebersee] 9 km [zapadno od] Tamswega. Osim toga nisu pošli Artuković, Balen, Dumandžić i Crvenković koji su bili po Englezima zaustavljeni u Mauterzdorru [Mauterndorf]. Što se s njima dogodilo neznam.

Nas su Englezi otpremili u grad Spital [Spittal] oduzevši nam sve automobile osim mog pakarda, dok su ostali putovali u Špital u kamionima, a sutradan smo krenuli u Rosenbah [Rosenbach]. Tamo je bila partizanska vojska i preuzeo nas je jedan major i odvezao u Škofju Loku, a odande preko Ljubljane u Postojnu, gdje su s nama razgovarali generali Dapčević i Drapšin.[49] Nakon toga smo preko Ljubljane upućeni u Zagreb.

Englezi su moj „pakard“[50] koji je državna imovina zadržali u Špitalu.

Molim, da se što prije dopreme i ostali ministri i funkcioniери bivše NDH kako bi se proveo što prije jedinstven postupak.

Pročitano i odobreno.

Maravić Darinka v. r.

Dr. N. Mandić v. r.

Dr. Nikola Mandić kao zatočenik u posljednjim danima života

kupnim dotadanjim zločinačkim radom ustaških zlikovaca u tzv. NDH i isti odobrio, te kao takav dalje sa tog položaja dao podršku i pomoć svim ustaško-terorističkim akcijama na području NDH izdavajući i potpisujući sve zločinačke i protunarodne zakone i naredbe i tome slično, a sve u namjeri da se stvari konačni cilj fašističko-terorističke organizacije „Ustaša“, saradjujući kao veleizdajnik pri tome i neposredno sa okupatorom u kom se je cilju i lično sa Hitlerom i Himmlerom sastao u proljeće 1944 godine;

b/ što je u više navrata tokom 1944 i 1945 godine do svoga hapšenja u namjeri da si pribavi protupravnu imovinsku korist pljačkanjem narodne imovine iz Narodne banke u Zagrebu, prigrabio i za sebe zadržao 295.000 švajcarskih franka, a zatim neposredno prije svoga bjegstva iz Zagreba pred narodnim vlastima zajedno sa Mirkom Pukom, advokatom iz Gline i nekolicinom za sada još neustanovljenih ustaša iz te banke odnio 1923[53] kg i 700 gr. zlata u šipkama, 31 kg 654 gr zlatnog novca u raznim valutama, 24.733 dolara USA, 120 engleskih funti i 2.452 kanadska dolara.

c/ što je neovlašteno sa ostalim ustašama, medju njima sa Jurom Pavičićem u isto vrijeme u više navrata uzimao iz trezo-

ra Narodne banke u Zagrebu neodredjene visoke iznose novca, veće vrijednosti stranih valuta i zlata, prigrabivši i prisvojivši to u namjeri da si pribavi protupravnu imovinsku korist:

dakle je, nalazeći se u službi okupatora, pljačkao narodnu imovinu, protupravno je prisvajao u cilju vlastitog obogaćenja, pa je time počinio ratni zločin pljačke narodne imovine označen u čl. 13 Uredbe o vojnim sudovima.

/.../

4) opt. NIKOLA MANDIĆ, tzv. pretsjednik „vlade“ ustaške NDH, prima se tog položaja u mjesecu listopadu 1943. god. iako mu je bilo poznato, kakvi su zločini počinjeni do tog vremena u toj NDH. On pokušava da se opravda time, što nije bio član ustaške organizacije. Njegova je odbrana potpuno neprihvatljiva, jer je notorna činjenica, da na tako „visoki položaj“ može da dodje isključivo najodanija osoba povjerenja Pavelića i njegovog najužeg kruge. Da li je on formalno bio učlanjen u tu ustaško-terorističku organizaciju nije važno, već je odlučna samo činjenica, da je i najuže bio povezan sa tom organizacijom. On je u bezbrojnim javnim izjavama odštampanim u svim ustaškim časopisima uzdiže tu terorističku organizaciju i hvali ju na sva usta, tako doslovno u br. „Hrv. naroda“ od 22. I. 1943. kaže:

...“naša vlada se osniva na ustaštvu, koje je temelj naše države, jer je NDH stvorena pomoću ustaštva, ona ne može postojati bez ustaša. Poglavnik je najveća ličnost Hrvatske i svatko mora biti uz njega. Poglavnik je mogao ostvariti cilj pomoći ustaškog oslobođilačkog pokreta; to je silan pokret, snažan i „jak“. U „Hrv. narodu“ od 10. IV. 1943. hvali optuženi Mandić autoritativni oblik vladavine NDH i naglašuje, kako je ustaški poglavnik izveo ovo epohalno djelo i kaže: „Ustaški pokret branit će ustašku samostalnost.“ Da li je potrebno nakon ovog neznatnog broja izvoda iz političke djelatnosti „pretsjednika vlade“ tzv. NDH, osvrati se na njegovu obranu, da on nije bio nikada član ustaške organizacije i da on za

to ne može da snosi odgovornost za zločine ustaša u zemlji?

Djelo pod b) i c) dokazano je uvidom u knjigovodstvo Narodne banke u Zagrebu izvršenom po Ministarstvu finansija Narodne vlade Hrvatske pod br. Pov. 3-45 od 1. VI. 1945. te izkazom svjedoka Miroslava Laudenbacha, direktora deviznog odjela Narodne Banke u Zagrebu, datog na zapisniku pod br... od 4. VI. 1945.

/.../

Javni tužilac Hrvatske:

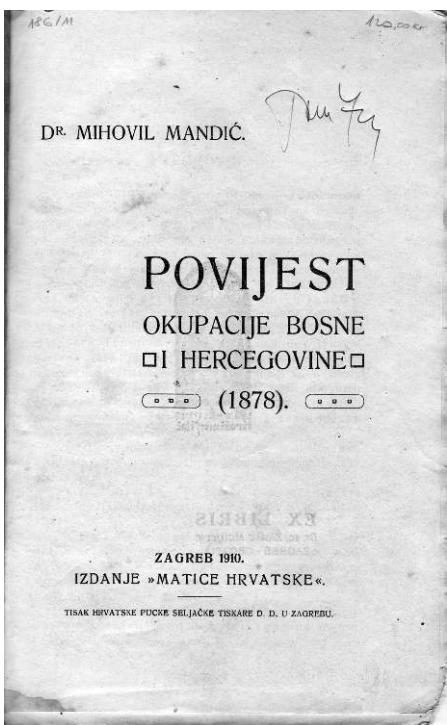
Jakov Blažević v. r.

Bilješke:

- [1] Vidi u: Darko SAGRACKI, *Mile Budak o sebi i drugi o njemu*, Naklada Darko Sagrak, Zagreb, 2006., str. 485. Radi se o preslici razgovora s Berčićem bez navoda izvornika. U tom razgovoru Berčić krivo bilježi da je Mandić imao 74 godine (toliko je bio star kad je stupio na predsjedničku dužnost) jer je u vremenu sudjenja imao dvije godine više.
- [2] Više o tome Jere JAREB, *Zlato i novac Nezavisne Države Hrvatske izneseni u inozemstvo 1944. i 1945.*, Hrv. institut za povijest-Dom i svijet, Zagreb, 1997., 249.-255.
- [3] Državni arhiv u Zagrebu, dossier konfiskacije N. Mandića, dopis od 15. V. 1947. s oznakom K-271/45.
- [4] Isto, rješenje Kotarskog narodnog судa u Zagrebu, u potpisu tajnik M. Isaković, K-279/45.
- [5] Zapisnik je sačuvan u fondu Službe državne sigurnosti koji se nalazi u Hrvatskom državnom arhivu. Sastavljen je na pisaćem stroju i sastoji se od šest natipkanih stranica. Ovdje je korištena verzija koja se nalazi na mikrofilmu, ZM 86/23, s ručno obilježenom paginacijom 79-87 s time da na mikrofilmu nedostaje sedma stranica Zapisnika koja se nalazi na digitaliziranim Zapisniku koji se čuva pod šifrom 013.1.1. Vlada NDH i pravosuđe. Spisak članova vlade Nezavisne države Hrvatske.
- [6] U leksikonskim izdanjima navodi se 17. siječnja kao datum Mandićeva rođenja, dok u spomenutoj Vrančićevoj knjizi stoji nadnevak 21. I. koji je preuzet iz službenog priopćenja iz *Hrvatskog naroda* u broju od 3. rujna 1943. godine.
- [7] Nečitko zapisana brojka – vjerojatno je riječ o 1943!
- [8] Mandić je imao sina Nikolu (Nikicu, Niku) koji je rođen 28. IV. 1901. u Sarajevu, a po zanimanju je bio nastavnik. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata bio je domobranički časnik. Na kraju rata nije pokušavao bježati u inozemstvu.
- [9] Riječ je o napoleondorima koji su tijekom rata imali najstabilniju vrijednost.
- [10] Jure Francetić (Prozor kod Otočca, 1912. – Slunj, 1942.) je stigao odmah nakon proglašenja NDH u Sarajevo u svojstvu ustaškog povjerenika za BiH. Tu je u rujnu 1941. osnovao ustašku bojnu. Iz njenih redova nastaje Crna legija koju je vodio u činu pukovnika. Prema pojedinim povjesničarima uspješno je djelovao s vojnog gledišta u istočnoj Bosni, Kupresu i u okolini Bugojna. *Tko je tko u NDH*, Minerva, Zagreb, 1997., 118.
- [11] Dr. Mirko Puk (Valpovo, 1894. – nepoznato mjesto i okolnosti smrti), odvjetnik. Domovinski ustaša. U prvoj vladu NDH ministar pravosuđa. Zastupnik u Hrvatskome državnom saboru, član Državnog vijeća i državni prabilježnik. Pri kraju rata izvanredni opunomočenik Hrvatske državne banke. U svibnju 1945. uhićen ga je britanske snage i poslale jugoslavenskim vlastima. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 333-334.
- [12] Stjepan Janković, (rod. 1875. kod Travnika), gimnazijalni profesor u Banjoj Luci, Derventi i Sarajevu. Zastupnik u Konstituanti (1920.). Prvo je bio u Hrvatskoj težačkoj stranci, a zatim je pristupio Hrvatskoj seljačkoj stranci. Zbog nezadovoljstva politikom Stjepana Radića podržao je disidentski smjer ministra dr. Nikole Nikića i pokušao je s fra Jakom Pašalićem pokrenuti Hrvatsku narodnu stranku za BiH (1927.). Senator od 1932. do 1935.
- [13] U Zapisniku se nedosljedno piše muslimansko ime; jedanput s malim, a drugi put s velikim početnim slovom.
- [14] Možda je riječ o „rasnim zakonima“!
- [15] Ante Moškov (Špiljari, 1911. - ?), general i ustaški pukovnik. Zapovjednik Poglavnika tjelesnih sdrugova u Ustaškoj vojnici. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 283.
- [16] Vjekoslav Luburić (Humac, 1914. - Carragente, 1969.), general i ustaški pukovnik. Jedan od vodećih ljudi UNS-a, zadužen za uspostavu i organizaciju logora. Više u: *Tko je tko u NDH*, 240-242.
- [17] Vilko Pećnikar (Trst, 1909. - Marino kod Rima, 1984.), vojni časnik. Ustaški emigrant, povjerenik GUS-a, zamjenik zapovjednika UNS-a, upravitelj ustaškog redarstva, zapovjednik Ustaške željezničke vojnice, zapovjednik Ustaškog oružništva i od 1944. glavar Upravnog stožera MINORS-a. Više o njemu u: *Tko je tko u NDH*, 314.
- [18] Rafael Boban (Bobanova Draga, 1907. – nepoznato mjesto i okolnosti smrti), ustaški pukovnik i general HOS-a. Ustaški emigrant i zapovjednik Crne legije od 1942. Više o njemu u: *Tko je tko u NDH*, 42.
- [19] Erih Lisak (Zagreb, 1912. – Zagreb, 1946.), pri-padnik ustaškog pokreta od ranih 1930-ih. Obavljao niz dužnosti u NDH: osobni pobočnik poglavnika, povjerenik za javni red i sigurnost MUP-a, glavar Nadzornog odjela u zapovjedništvu Ustaške vojnice, veliki župan Velike župe Gora-Prigorje, glavni ravnatelj Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost te državni tajnik MUP-a. U rujnu 1945. tajno se vratio u domovinu radi „križarskog“ pokreta. Uhićen je i osuđen na smrt. Više u: *Tko je tko u NDH*, 234.
- [20] Eugen Dido Kvaternik (Zagreb, 1910. – Rio Cuarto, 1962.), sin vojskovođe Slavka Kvaternika i istaknuti pripadnik ustaškog pokreta od ranih 1930-ih. Nakon proglašenja NDH vraća se u domovinu i obavlja niz dužnosti u redarstveno-obavještajnom sustavu: povjerenik za javni red i sigurnost NDH, državni tajnik u MUP-u, čelnik Ustaške nadzorne službe. Poglavnik ga je razriješio dužnosti u listopadu 1942. i preostali dio rata uglavnom živi u Slovačkoj. Više u: *Tko je tko u NDH*, 223-225.
- [21] Jure Pavičić (Boričevac, 1906. - Rim, 1946.), književnik. Imenovan doglavnikom (1943.) i ravnateljem državne tiskare. Umro pod sumnjičivim okolnostima od trovanja plina. Više u: *Tko je tko u NDH*, 311-312.
- [22] Dr. Stjepo Perić (Ston, 1896. - Buenos Aires, 1954.) odvjetnik. Od 1930-ih u ustaškom pokretu. Prvi poslanik NDH u Rimu, zatim poslanik u Sofiji, a od studenog 1943. ministar vanjskih poslova. Pod njemačkim pritiskom smijenjen u travnju 1944. s tog položaja. Više u: *Tko je tko u NDH*, 316-317.
- [23] Ing. August Košutić (Radoboj, 1893. - Zagreb, 1964.), od gimnazijskih dana pobornik Hrvatske pučke seljačke stranke. Nakon uvođenja kraljeve diktature odlazi u političku emigraciju u kojoj se susretao i s Antonom Pavelićem. Osobito aktivan u Engleskoj. Nakon povratka iz emigracije (1937.) imenovan potpredsjednikom Hrvatske seljačke stranke. Uređivao i stranački *Hrvatski dnevnik* koji je odbacivao gledišta hrvatskih nacionalista i nastojao učvrstiti Banovinu Hrvatsku. Sudjelovao sredinom 1943. u pregovorima s predstavnicama Hrvatske državne vlade. Nakon uhićenja A. Vokića i M. Lorkovića odlazi u rujnu 1944. među partizane, koji su ga ubrzo zatvorili.
- [24] Vladimir (Vlatko) Radić, (1906.-1970.), stariji sin Stjepana Radića.
- [25] Riječ je o Mirjani (Miri) Košutić (1902.-1998.), koja je bila najmlađa kći Stjepana Radića.
- [26] Edmund Glaise von Horstenau (Braunau am Inn, 1882. – Nürnberg, 1946.), njemački general. Za Austro-Ugarske glavnostozerni časnik, a poslije rata ravnatelj Ratnog arhiva u Beču. U NDH njemački general odnosno opunomočeni general do rujna 1944., kad je povučen s te dužnosti u Njemačku. Mnogi povjesničari koriste ga kao izvor za kritiku Pavelićeva načina vladanja. Više o njemu u: *Tko je tko u NDH*, 129-130.
- [27] Hans Juppé (1899.-?), general. Poslije odlaska generala Glaise von Horstenaua obnašao dužnost njemačkog opunomočenog generala u NDH. Više o njemu u: *Tko je tko u NDH*, 174.
- [28] Trebalj bi biti S. S. Handžar – divizija.

Jedan od osuđenih na smrt s Mandićem bio je i Juraj Juco Rukavina, ovdje snimljen kao hrvatski politički uznik u doba stare Jugoslavije (u Srijemskoj Mitrovici)

Mandićev brat Mihovil bio je poznati arheolog i povjesničar

- [29] Džafer beg Kulenović (Rajnovci, 1891. - Damask, 1956.), doktor prava. Poslje smrti M. Spahe (1939.) predsjednik Jugoslavenske muslimanske organizacije i ministar u vladama D. Cvetkovića i D. Simovića. Za NDH potpredsjednik vlade. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 218-219.
- [30] Dr. Julije pl. Makanec (Sarajevo, 1904. - Zagreb, 1945.), profesor filozofije. Kao gradonačelnik Bjelovara sudjelovao 8. IV. 1941. u pobuni protiv jugosl. vlasti. U listopadu 1943. imenovan ministrom narodne prosvjete. Izručen i suđen zajedno u skupini s Mandićem. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 252-253.
- [31] Pavao Canki (Nin, 1892. - Zagreb, 1945.), odvjetnik. Nakon proglašenja NDH postavljen za ustaškog povjerenika u Mostaru. Od 11. X. 1943. ministar pravosuda i bogoštovlja. Britanci ga izručili jugoslavenskim vlastima. Suđen u skupini s Mandićem. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 64-65.
- [32] Dr. Mate Frković (Lički Novi, 1901. - Buenos Aires, 1987.), liječnik. Domovinski ustaša. Ustaški povjerenik u Varaždinu, ustaški stožernik Velike župe Zagorje, a od kolovoza 1944. ministar unutarnjih poslova. Imenovan doglavnim. Izašao iz vlade 31. kolovoza 1944. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 122-123.
- [33] Ing. Ivica Frković (Lički Novi, 1894. - Buenos Aires, 1980.), inžinjer šumarstva. Ministar šuma i ruda u više vlade NDH, a u Mandićevoj vladi od kolovoza 1944. ministar bez lisenice te za područja bosanskih župa. U rujnu 1943. glavar građanske uprave u Sarajevu. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 120-121.
- [34] Osman Kulenović (Rajnovci, 1889. - Zagreb, 1947.) odvjetnik. Nakon proglašenja NDH prvi potpredsjednik vlade, ali poslje tri mjeseca podnosi ostavku i ustupa tu dužnost svome bratu. Poslanik i opunomoćeni ministar NDH u Ministarstvu vanjskih poslova. Britanci su ga izručili iz Austrije jugoslavenskim vlastima. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 219.

- [35] Admiral Nikola Steinfl (Steinfel), (Zlarin, 1889. - Zagreb, 1945.), ministar oružanih snaga. Izašao iz vlade 31. kolovoza 1944. Osuđen na smrt strijeljanjem. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 367.
- [36] Dr. Jozo Dumandžić (Klobuk, 1900. - Buenos Aires, 1977.), odvjetnik. Domovinski ustaša. Za NDH na čelu više ministarstava: udružbe, seljačkog gospodarstva, pravosuda i bogoštovlja te od kolovoza 1944. prometa i javnih rada. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 105-106.
- [37] Dr. Andrija Artuković, (Klobuk, 1899. - Zagreb, 1988.), odvjetnik. Jedan od najistaknutijih članova ustaškog pokreta od njegova osnivanja. Član Hrvatskoga državnog vodstva (12. IV. 1941.), a kasnije i ministar unutarnjih poslova u prvoj hrvatskoj državnoj vladi. Do sloma NDH sudjeluje u svim vladama kao ministar pravosuda i bogoštovlja, ministar unutarnjih poslova odnosno državni prabilježnik - čuvar državnog pečata. Nakon sloma NDH odlaže u emigraciju, a 1986. izručen Jugoslaviji i osuđen. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 11-12.
- [38] Dr. Josip Balen (Krmpote, 1890. - Tucuman/Argentina, 1963.), šumarski inžinjer. Za NDH veliki župan te od 1942. ministar šuma i ruda. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 19-20.
- [39] Ing. Hilmija Bešlagić (Banja Luka, 1899. - Buenos Aires, 1977.), građevinski inžinjer. Za NDH Veliki župan Velike župe Pliva i Rama. Ministar prometa do sastavljanja Mandićeve vlade. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 36.
- [40] Dr. Filip Crvenković (Vareš, 1898. - Buenos Aires, 1967.), odvjetnik. Za NDH upravitelj Glavnog ravnateljstva državnih monopola i Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 74.
- [41] Dr. Mehmed Alajbegović (Bihać, 1906. - Zagreb, 1947.), pravnik. Pripadnik ugledne obitelji koja je dala dva načelnika Bihaća. Za NDH tajnik u Ministarstvu vanjskih poslova, konzul u Münchenu i voditelj Ministarstva za obnovu postradalih krajeva. Od svibnja 1944. ministar vanjskih poslova. Nakon povlačenja u Austriju, saveznici su ga izručili Jugoslaviji, gdje je osuđen na smrt. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 4-5.
- [42] Dragutin Toth (Staro Petrovo Selo, 1890. - Cordoba, 1971.), stručnjak za finansijsko pravo. U međuraču član HSS-a koji je bio sklon suradnji s ustaškim pokretom. U NDH je bio poslanik u Slovačkoj, ministar obrta, veleobrta i trgovine, državni vijećnik i predsjednik Hrvatske državne banke. Za Mandićeve vlade obavljao dužnost ministra državne riznice.
- [43] Stjepan Hefer (Čepin, 1897. - Buenos Aires, 1973.), odvjetnik. U međuraču član HSS-a, a u NDH veliki župan Velike župe Baranja, član Hrvatskog državnog sabora i u Mandićevim vladama ministar seljačkog gospodarstva i prehrane. Poslje rata i Pavelićeve smrti predsjednik jednoga krila HOP-a. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 153-154.
- [44] Janko Tortić (Petrinja, 1902. - Los Angeles, 1962.), u međuratnom razdoblju istaknuti član HSS-a. Na početku NDH s još 125 HSS-ovaca javno podržao nove vlasti i pridružio se ustaškom pokretu. Obavljao više visokih dužnosti: poslanik i opunomoćeni ministar sa službom u Predsjedništvu Vlade, državni ministar u Vladici, ministar udružbe, ministar zdravstva i udružbe, zastupnik u Hrvatskom državnom saboru, a poslje rata emigrant u SAD-u. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 403.
- [45] Dr. Sava Besarović (Sarajevo, 1889. - Sarajevo, 1945.), član vlade bez resora (državni ministar u vladi). Prije rata ugledni sarajevski odvjetnik, a politički pripadao Samostalnoj demokratskoj stranci. Saborski bilježnik u Hrvatskome državnom saboru. Za razliku od drugih članova vlade nije se povukao u inozemstvo. *Tko je tko u NDH*, 36.
- [46] Ispravno Kuveždić! Živan Kuveždić (Ilača, 1887. - Zagreb, 1949.). U međuraču istaknuti član H(R)SS-a, narodni zastupnik kotara Šid u Skupštini (od 1935.), član ravnateljstva Gospodarske slike i glavni oslonac stranke u Srijemu. Odmah nakon uspostave NDH priklonio se suradnji s ustaškim pokretom. Član Hrvatskoga državnog sabora, predsjednik Hrvatske seljačke gospodarske zajednice a u Mandićevim vladama državni ministar. U ljeti 1948. izručen je iz Njemačke u Beograd. Suden u Zagrebu, gdje je temeljem presude strijeljan. Vladimir Geiger i Suzana Leček pripremaju o njemu veću studiju.
- [47] Meho Mehjić (Bosan, Petrovac, 1904. - Salzburg, 1967.), odvjetnik. Od proljeća 1944. ministar obnove opustošenih krajeva (ministar za obnovu postradalih krajeva). Nije bio pripadnik ustaškog pokreta. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 253-254.
- [48] Lovro Sušić (Mrkopalj, 1891. - Caracas, 1972.), odvjetnik. U međuratnom razdoblju član HSP-a i HSS-a. U prvoj vladi NDH-a ministar narodnog gospodarstva, kasnije još ministar udružbe i ministar postrojnik. Nositelj položaja doglavnika. Više o njemu: *Tko je tko u NDH*, 372.
- [49] Peko Dapčević (Ljubotinj/Crna Gora, 1913.-Beograd, 1999.), prijeratni član KPJ, sudionik Španjolskog građanskog rata i jedan od najistaknutijih partizanskih zapovjednika koji od početka 1945. zapovjeda Prvom armijom, a u svibnju je, nakon uhićenja članova hrvatske vlade, postavljen za zapovjednika Četvrte armije. Petar Drapšin (Turija u Bačkoj, 1914.-Beograd, 1945.) bio je također predratni komunist, dragovoljac u Španjolskome građanskom ratu, a od početka 1945. zapovjednik Četvrte armije u činu general-lajtanta.
- [50] Riječ je o luksuznom tipu automobila koji se proizvodio u Detroitu, američkom središtu auto-industrije. Još za vrijeme Banovine Hrvatske neki su dužnosnici koristili Packarde, a zatim i neka ministarstva Hrvatske državne vlade.
- [51] HDA, 1561-SDS RSUP SRH, ZM 86/23 i 1561-SDS (na dnu pribilježeno: HDA, MUP) 013.1.1. Iz Optužnice je izdvojen dio koji se odnosi na dr. Nikolu Mandića. Optužnicom su obuhvaćeni: dr. Mile Budak, pukovnik Juraj Rukavina, sudac Ivan Vidnjević, dr. Julije Makanec, ministar domobranstva i viceadmiral Nikola Steinfl, dr. Pavao Canki, Ademaga Mešić, general Lavoslav Milić i sudac dr. Bruno Nardelli.
- [52] Isto, paginacija 61 na mikrofilmu.
- [53] Isto, paginacija 64-65 na mikrofilmu.
- [54] U drugom je zapisu pribilježena težina u iznosu od 123 kg koja bi morala odgovarati stvarnom stanju.♦

KAKO JE SPALJIVANA UDBAŠKA PISMOHRANA U GOSPIĆU (SVJEDOČENJE NIKOLE NIDŽANA MILKOVIĆA)

Do raspada Titove Jugoslavije nije došlo slučajno. Čelnici Saveza komunista Jugoslavije spoznali su da su izgubili moć vladanja narodima Jugoslavije i da su promjene u ustroju države nužne. Za opstanak na vlasti nije više pomagala represija ni slatkorječivost i laži o raju radničke države. Partijske stručne službe izvršile su analizu stanja u Jugoslaviji i predložile da je uputno izvršiti barem neznatne promjene u demokratizaciji društva, te tako privremeno sprječiti izlazak naroda na ulice i obračun ponižene i obespravljene većine s Partijom. Planirane su i ustavne promjene koje bi jasnije odredile odnose između republika odnosno između republika i savezne države. No, Srbiji to nije bilo po volji. Šef partije u Srbiji, **Slobodan Milošević**, i snage koje su stajale iza njega procjenjivale su da je kucnuo trenutak za stvaranje Velike Srbije. Svojim primitivnim političkim djelovanjem izazvao je protiv sebe i Srbije dojučerašnje partijske istomišljenike i druge nesrpske narode Jugoslavije.

Budući da je slom komunističkog poretku bio na vidiku vlasti su među prvim koracima poduzele i uništenje arhivskoga gradiva, kako bi se prikrio način funkcioniranja režima i zametnuli tragovi komunističke zloće te brojnost žrtava represije. O zbivanjima u Lici između Drugoga svjetskog i Domovinskog rata svjedoči **Nikola Nidžan Milković**. U njegovu vrijednom svjedočenju posebno se ističe podatak o spaljivanju arhivskoga gradiva Službe državne sigurnosti u kotlovnici suda i zatvora u Gosiću te odvoz pepela spaljenoga arhiva na zatvorsko poljoprivredno dobro u tzv. Maksimovićeve štale. U Gosiću ima još živih bivših zaposlenika Službe državne sigurnosti, kojima je puno toga poznato, koje je gradivo spaljivano. Pozivaju se neka rasterete svoju savjest i otklone mrlje sa svoga imena, ra-

Piše:

Ivan VUKIĆ

di sebe i svojega potomstva, te neka svjedoče o svemu što im je poznato o tom činu.

*

Gosić je prije Drugoga svjetskog rata bio grad obrtnika i službenika. Po pripovijedanju mojih roditelja, Hrvati su, iako većina, bili obespravljeni i izvragnuti nasilju vlaške, tzv. srpske manjine. Državni teror bio je nepodnošljiv. U takvim uvjeti-

Nikola Nidžan Milković

ma stvorena je Nezavisna Država Hrvatska, dugo očekivana i konačno ostvarena težnja hrvatskog naroda.

Rođen sam 18. rujna 1940. u Gosiću u Smiljanskoj ulici, u obrtničkoj obitelji. Moj pokojni otac **Luka** bio je ajmar, izradivao je konjsku zaprežnu opremu, a majka **Luca rod. Pezelj**, kućanica. Kad je palila Hrvatska, imali su petero djece: Anu od 10, Tomu od 6, mene Nikolu od 5, Mariju od 4 godine i Milu od 9 mjeseci.

Tata je u doba NDH bio hrvatski vojnik, domobran. Zarobljen je u Pazarištu nakon preokreta, pada Gosića 4. travnja 1945. Pješice, vezanih ruku u gosički zatvor

sprovela su ga dvojica nepoznatih partizana. Kad su došli do naše kuće u Smiljanskoj ulici, svratili su u nju. Ne znam je li ih tata zamolio za to, ili su to svojevoljno uradili. Mama i mi djeca bili smo u šoku i izvan sebe od straha. Prizor je bio zastrašujući. Tata je mirno stajao vezanih ruku žicom iza leđa, neobrijan, razbarušene kose i razdrljene košulje, a mama i mi djeca gledali smo ga skamenjeni, nijemi od straha. Ona dva partizana oboružani puškama uživali su u svojoj nadmoćnosti.

Nisam imao ni pet godina, a taj mi se jezivi prizor duboko urezao u pamćenje i prati me cijeli život. Jugoslavenski partizani ubili su mi oca i ukrali djetinjstvo. Zašto, otkud im to pravo? Zar za onu nakaznu Jugoslaviju, kojoj su sami tepali da je „narodna, bratska i antifašistička država“. Od bratstva, jedinstva, antifašizma i narodne države nije bio ni traga. Bila je to Velika Srbija nastala na prijevari i krvi podjarmljenih naroda. Da je bila takva kakvom je prikazivana, zar bi nastala i nestala u krvi?

Mama je sva smetena ispeklala nekoliko jaja, pa kako je tata ostao vezan, hranila ga je kao malo dijete. Kad je pojeo, odveli su ga u gosički zatvor, a mi smo ostali ucviljeni i uspaničeni. Znali smo, jer to se svakodnevno događalo, da rodbina nosi hranu svojima, koji su bili zatočeni u gosičkom zatvoru, te u zgradu današnjeg biskupskog dvora i u okolnim kućama. Nakon trećeg ili četvrtog dana stražari bi mnogima rekli da hranu ne donose, jer im više nije potrebna: ubili bi uhićenike bez suda i prava na obranu.

I mi smo tati nosili hranu, nadajući se da će je stražari preuzeti, da ne će reći ono zlokobno, da ju on više ne treba. Nažalost, četvrti dan su nam rekli da hranu više ne donosimo, jer tati nije potrebna. Ubili su ga i pokopali na nekom od brojnih gosičkih grobišta. Da barem znam gdje mu je grob, da mu na njemu mogu upaliti sveću i pomoliti se za spas njegove duše.

Uz ajmarski posao, tata je uz mamino pomoć obrađivao našu zemlju. Imali smo krave, konja, kola, plug, drljaču i ostali alat potreban za obradu zemlje. Partizan-

ski „osloboditelji“ zaplijenili su sav tatin ajmarski alat, te konja, kola i alat za obradu zemlje. Ogljeli su nas do kože, ostala je samo jedna krava stara 20 godina. Mama je teško radila da bi nas prehranila, a i mi djeca smo joj pomagali, svako od nas onoliko koliko je moglo prema svome uzrastu. Kad bi nam netko uzorao njivu ili dovezao sijeno, platili bismo uslugu radeći na njegovu imanju.

Ja sam za plaću čuvao i gonio na ispašu 20 krava iz Smiljanske ulice. Za čuvanje krave naplaćivao sam 100 din, za ovcu 10 din mjesечно. Imao sam veliko ispasište, u komadu 36 jutara stričeve zemlje i obližnju državnu plantazu. Gotovo svaka kuća imala je kravu, uglavnom pasmine buša, koje su u ono vrlo teško doba bile hraniteljice obitelji.

U tim teškim danima mukotrpne borbe za golo preživljavanje, uvijek se dobrotom ističu neki ljudi. Tako je susjeda teta **Pavelićka**, majka prof. **Ivke Kosović**, bila prema nama dobra i plemenita. Pomačala nas je u svako doba dana i noći. Vraćao sam joj dobrim dobro, njoj nisam naplaćivao čuvanje dviju krava i na drugi način joj pomagao. No, ona je uvijek zauzvrat dala više nego što bi primila. Pokojni **Stipe Brkljačić Opančar** iz Pazariške ulice bio je također prema nama vrlo plemenit. Kada sam ojačao, a on ili netko od njegovih nije imao vremena napraviti nam uslugu svojim konjem, dao bi mi svojeg konja i kola, kao da su moji, da obavim posao. Naravno, i ja sam njemu rado pomagao obavljajući različite poslove. Kad je umro, osjećao sam se kao da mi je umro netko od najbliže rodbine.

Jedan nemio događaj iz djetinjstva posebno mi se usjekao u sjećanje. Bio je petak, nas trojica dečkića sjedili smo ispod lipe uz cestu, a skupina starijih dječara igrala se blizu nas. **Ive Uzelac Pandur**, bahati partizan iz Smiljana, vrlo loš čovjek, provezao se uz nas u zaprežnim kolima. Jedan od onih starijih dječara u igri istrčao je na cestu pred kola. Uzelac Pandur iskočio je iz kola i vitlajući kandžjom (bićem) potrcao za njima. Njegovo i moje društvo pred njim se razbjezalo. Mene najsporijeg je sustigao i počeo krvički mlatiti kandžjom po golim nogama. Kandžjom mi je sasjekao kožu na nogama, a kandžilukom (drškom bića) prebio ruku u laktu.

Ja sam stasao i ojačao i, naravno, dobro upamtio što mi je uradio. Izučio sam trgo-

vački zanat i zaposlio se u *Trgovačkom poduzeću Visočica* u Gospicu. Jedne zgodbe 1961. došao je Ive Uzelac Pandur u trgovinu, u kojoj sam radio sa stricem Nikicom, po vreću brašna. Rekao sam: Striče Ive, uzmite vreću s jedne, a ja ću s druge strane, pa ćemo je lakše utovariti u kola. Odgovorio je da ne će i neka vreću sam utovarim. Prekipjelo mi je, sjetio sam kako me je krvnički izbičevao kad sam imao tek pet do šest godina. Zgrabio sam lopatu koja je tu stajala na dohvati ruke i isprebijao ga njome. Vratio sam mu milo za dragu. Stric Nikica naljutio se i psovao me. Rekao sam mu: „Striče Nikica, ja smo posao završio, više ne radim“. Kako sam dobio 1961. poziv za odsluženje vojnog roka, napustio sam posao i pošao na gođišnji odmor, a potom u vojsku.

Jedne zgodbe zamolio me **Jole Pavelić**, autoelektričar, da ga povezem u Smiljan u pilanu **Mate Laktića**, kojemu je trebao predati elektropokretač. Kada smo obavili posao, pozvao me na piće u gostonicu. U gostonici je bilo puno meni poznatih Smiljančana i među njima Ive Uzelac Pandur. Naručio sam od konobara piće za sve, a za Ivu Uzelca Pandura tri. Rekao je da ne će popiti moje piće. Odgovorio sam, hoćeš-nećeš, po tvojoj volji. Nazočni Jandriša rekao mu je kako mu je sada prilika i neka pred svima kaže zašto ne će popiti piće kojim ga častim. Odgovorio je da sam ga „smazao“ (izmatio) lopatom. Uzvratio sam kako me je kao dječarca od pet do šest godina premlatio, kandžijom sasjekao kožu na nogama, a kandžilukom prebio ruku.

Nakon toga, a to je bilo 1978., radio sam u Budačkoj ulici, prišao mi je **Niko Alić** i priopćio da se Ive Uzelac Pandur ubio u smiljanskoj plantazi. Proradila mu je savjest, puno je toga nečasnog iz rata nosio na duši.

Susjed **Milković** zvani Čovo, komunist, povratnik iz Amerike, dijelio je pomoć Crvenog križa. Dijelila se hrana, obuća i odjeća. Moja obitelj gladna, gola i bosa bila je potrebita svega. On, čovjek partije, meni sinu „narodnog neprijatelja“, dao je plavi šešir široka oboda, koji sam mogao nositi jedino u maškarama. Ponio sam šešir kući i spremio ga na tavam. Mama ga je htjela raskrojiti i njime podšiti pletene poplate. Rekao sam joj da to ne dopuštam i neka ga na tavam gdje sam ga ostavio. Čovo je zaboravio svoju neljudskost i bahatost, pa me zamolio da

mu dođem zaklati prase. Pristao sam, rekao sam to mami, uzeo pribor za klanje, a na glavu stavio plavi šešir kojeg mi je on dodijelio kao pomoć Crvenog križa. Kada me video s onim šeširom, počeo se rugati i smijati rekavši kako izgledam i što sam to stavio na glavu. Odgovorio sam mu: „Ovaj šešir dobio sam od tebe, a sada sam ti ga došao vratiti“. Drug se naljutio i nije godinu dana sa mnom razgovarao.

Iza Drugog svjetskog rata bili smo svi velika sirotinja. Mnogima su Titovi „antifašisti“ ubili oca, hranitelja obitelji, a nekima oca i majku. Nema kuće u Gospicu iz koje jugopartizanski „osloboditelji“ nisu ubili barem jednog člana.

Sirote majke prehranjivale su svoju mnogobrojnu djecu kopajući na tuđim njivama za malo hrane. Tako je mama **Miće Čoke** kopala na tuđoj njivi. Dode sin Ive i pita je: Mama, hoćeš li brzo kući? Ona mu odgovori: 'Ajde, ajde zera pojedi. On joj reče da ne može jer je tu i Jerko. Ona i Jerka pozove neka dođe i on malo pojesti. Jerko kaže: Čekaj, stani, tu je i Mićo, pa iza Miće Joso... i tako su pojeli mamin obrok kojeg je dobila za jauznu (užinu). Sirota majka nastavila je dalje gladna kopati, sretna što su joj djeca barem malo utolila glad.

Većina naših roditelja nije svojoj djeci ispričala kakav su zločin izvršili četnici, koji su se preodjenuli u partizansku odoru i jugoslavenski partizani nad Hrvatima u Lici, posebice u Gospicu nakon 4. travnja 1945. Zločini su bili toliko strašni da su ih nastojali prikriti od svoje djece i namjerno su ih potiskivali u podsvijest, bojeći se da djeca o tome pričaju izvan kuće i izazovu odmazdu budnih čuvara Titova režima. Zbog procjene čuvara režima da je netko govorio protiv države, ostao bi bez posla, ili se nije mogao zaposliti, a najčešće bi završio u zatvoru. Procjene su uglavnom bile netočne i izmišljene. Svejedno, važno je da čuvari poretku opravdaju svoje postojanje.

Svome unuku starom 16 godina kažem što se tada dogodilo. Neka zna za sve patnje muku i borbu, neka zna tko je što i tko je kakav. Mi Hrvati brzo zaboravljamo, a još brže opravštamo. Zbog te kolektivne osobine imamo tako tešku i kravu povijest. Učim ga neka nikoga ne mrzi, ali neka u svojoj kući bude gospodar.

Do 1985. radio sam u *Trgovačkom poduzeću Visočica*, a onda sam se spletom sretnih okolnosti iste godine zaposlio u

gospičkom zatvoru, na radnom mjestu referenta nabave i pro-daje. Poznato je da su Hrvati u Gospiću, kao uostalom u cijeloj Hrvatskoj, u odnosu na Vlaha, tzv. Srbe bili obespravljeni, ali da je to toliko bilo naglašeno u zatvoru, nisam znao.

Na poslu u zatvoru video sam i doživio svega i svačega. Sjećam se trojice mladića iz Vagance, došli su odslužiti tromjesečnu kaznu. Kada su došli zadužiti odjeću i obuću, upitao sam ih što su zgriješili. Odgovorili su da nisu ništa, vratili su se s odsluženja vojnog roka. Prije odlaska u vojsku pjevali su: „*Zap-lakala vrba pokraj vode što Hrvati nemaju slobode*“. Eto, zbog ove nevine pjesme osuđeni su na tri mjeseca zatvora.

No, to nije bilo sve, zbog ovakvih ili sličnih pjesama i izgovorenih riječi, „politički kriminalci“ bi bili upisani u milicijsku kartoteku kao narodni neprijatelji. To obilježe pratile ih je gdje god bi pošli. Teško bi se mogli zaposliti, pa i kada bi dobili posao, morali su biti barem tri puta bolji radnici od ostalih, posebice od „ugrožene braće“ Vlaha, tzv. Srba i partijaca. Mnogi nisu mogli izdržati taj pritisak. Izlaz je bio u bijegu preko granice, prihvatići život obilježenih, biti obespravljen i ponižen, treće-razredni član društva, ili postati suradnik komunističkog režima. Nastojao sam zaštiti te mladiće i olakšati im izdržavanje kazne, dajući im na zatvorskem gospodarstvu lakše poslove. Sva trojica svoje živote ugradili su u slobodu Hrvatske, kao branitelji poginuli su na ličkoj bojišnici u Domovinskom ratu.

U zatvoru radila je **Kata zvana Ćakina**, kći Nikole lugara iz Trnovca. Proganjao ju je i ponižavao Vlah, tzv Srbin Stojan. Bio je zadužen za razvrstavanje i slanje pošte, a ona mu je pri tome pomagala. Rekao bi joj neka isplazi jezik, na njemu bi navlažio marku i zalijepio je na pismo. Doista krajnje ponižavajuće. Požalila mi se i pitala, mora li to trpjeti. Rekao sam da ne mora i neka više ne dopusti da je ponižava. Ne znam je li me poslušala, jer se tome bahatom i primitivnom soju teško moglo oduprijeti, posebice kada se radi o ženi.

Svi zaposlenici zatvora išli su na vježbu gađanja iz pištolja. Kata Ćakina bila je najbolja, od 100 mogućih imala je 86 pogodaka. Vlah, tzv. Srbin Stojan bio je najgori. U čudu ju je upitao: „Kate, neđelje ti, kako si ti to sve pogodila“. Hladno mu je odgovorila da u sredini mete zamišlja njega. Više je nije progonio, klonio se nje.

U jesen i zimu 1989. i proljeće 1990. u kotlovnici suda spaljivan je arhivsko gradivo Službe državne sigurnosti. U tom razdoblju arhivsko je gradivo bilo emergent za centralno grijanje suda i zatvora. Kamionima se svakodnevno dovozilo i spaljivalo, a traktorskim prikolicama u više navrata dnevno odvozio se pepeo na zatvorsko poljoprivredno dobro, tzv. Maksimovićeve štale. U kotlovcu je pristup bio zabranjen i pod budnim nadzrom milicije.

Održavanje kotlovnice i centralnog grijanja suda i zatvora obavljao je **Stipe Rupčić** iz Bužima. Nekoliko puta sam ga pitao što se to događa u kotlovnici. Samo mi je rekao da spaljuju arhiv. Nije htio ništa više o tome reći. Ložač je bio Šiptar, zatvorenik, vjerojatno nepismen. Dužnost mu je bila ubacivati arhivsko gradivo, spise i knjige u kotlove i očistiti ložišta kotlova od pepela. Ne znam je li spaljeno arhivsko gradivo samo s prostora Like, ili iz drugih dijelova Hrvatske. Iza spaljivanja arhivskoga gradiva kotlovnica Stipe Rupčić bio je potišten, zabrinut i povučen, te s nikim nije razgovarao. Druge godine od početka Domovinskog rata umro je od nekih teških muka ...•

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA

(Zagreb, Masarykova 22/IV, srijedom od 9 do 13 sati)

POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svr brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	50 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svr brojevi časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svr brojevi časopisa (brojevi 130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (staro izdanje) - 1 CD	30 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002. - svr brojevi časopisa (brojevi 1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60 kn
Ivo BELOKOSIĆ: Svećenik matični broj St. Grad. 2019, HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80 kn
Kaja PEREKOVIĆ: Naše robjanje, RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150 kn
Skupina autora: Hrvatske žene u okovima i pjesmi, Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80 kn
Bruno ZORIĆ: Svetlo i sjene (pjesme), HDPZ Podružnica Zadar, 2000.	40 kn
Slavko MILETIĆ: Za dostojanstvo i slobodu, HDPZ Mostar, 2006.	80 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji, lzd. HDPZ - Podružnica Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću, lzd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50 kn
Mijo JURIĆ: Osamnaesto proljeće (Uspomene na godine tamovanja), HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini, prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata na području župa Dobreći, Jajce, Koričani, Ključ, Liskovica, Podmilače i Varcar Vakuf - Mrkonjić Grad, prir. Ivo Tubanović, Stipo Pilić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crnoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: Križni put dugačak pet godina 1945.-1950. (Svjedočenje o vremenu), HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40 kn
Slavko RADICEVIĆ: Tri zla dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske, Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podružnica Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Lepoglavlja, mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika, drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100 kn
Mato LUKAČEVIĆ: "Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti", Matica Hrvatska - Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 408 str.	100 kn
Damir BOROVČAK: "GOVDANSKO, Hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora", Zagreb 2012.	120 kn
DVD Huda Jama - Rudnik Barbara - komunistički zločin 1945.	20 kn
Mara ČOVIĆ: Sjećanje – Svjedočenje. Rijeka, Riječki nakladni zavod, 1996, 111 str.	40 kn
Branimir DONAT: Društvo žrtvovanih hrvatskih pjesnika, Zagreb, Dora Krupićevo, 358 str.	100 kn
Andrija Radoslav GLAVAŠ: Hrvatska književnost i duhovnost, Zagreb, Dora Krupićevo, 1999., 442 str., tvrdi uvez	100 kn
Jeronom KORNER: Pjesme duhovnika, Zagreb, Dora Krupićevo, 1998., 328 str., tvrdi uvez	80 kn
Tomislav DRŽIĆ: Hladne je v peklu, vlastita naklada, Zagreb, 2009.	20 kn

U SPOMEN NA MARIJU ŠMIT

Hrvatska politička uznica **Marija Šmit** preminula je blago u Gospodinu 16. siječnja 2013. godine u Osijeku, a sahranjena u obiteljskoj grobnici u Đakovu.

Marija Šmit, kći Tome i Kate (djevojačko prezime Domazet), rođena je 7. veljače 1924. u Modrići (Bosna i Hercegovina), je je završila i pučku školu. Odrasla je u katoličkoj obitelji u kojoj se moralo marljivo raditi da bi se živjelo, ali i u obitelji koja je voljela i njegovala pjesmu. U toj obitelji razvila se njezina ljubav za pjesmu – i to za pjevanje uz gitaru a i za pisanje poezije. U mladenačkoj dobi napisala je mnogo pjesama, ali su one propale zajedno s obiteljskom kućom, koja je izgorjela u Drugome svjetskom ratu nakon odlaska Hrvata u zbjeg. Došla je u Đakovo.

Uhićena je 11. kolovoza 1945. zajedno sa svojom sestrom **Ginom udanom Đurasek**. Pod istragom do suđenja Marija je bila zatvorena u samici na Ribnjaku, kraj Slavonskoga Broda. Pred suđenje su je dovele u Benčevićevu palaču. Istog dana napisala je i skladala pjesmu, koja je mnogima poznata „Moja majka sad tuguje“. Presudom prvostupanjskoga suda – „Na-

Marija Šmit

rodnog“ suda u Slavonskom Brodu od 16. listopada 1945. godine osuđene su Marija i njena sestra na po godinu dana zatvora. Napisale su žalbu na Vrhovni sud, ali je presuda prvostupanjskoga suda potvrđena.

Poslane su najprije u Staru Gradišku, a zatim u Požegu u KPD, gdje su ostale do kraja odrezane kazne. Po kiši i snijegu

obavljale su teške vanjske rade. Izašle su iz logora 12. kolovoza 1946. godine. Krenule su kući. Dočekala ih je majka, koja nije mogla prepoznati Mariju, tako joj je kći izgledala. Nakon nekog vremena zaposlila se, a uskoro i srela u crkvi svoga budućeg muža **Franju Šmitu** iz Đakova te se udala za nj (1950. godine). Rodila je dvoje djece (Spomenku i Antoniju) te se posvetila njihovu odgoju i domaćinstvu. Njena ljubav prema pjesmi i za pisanje pjesama i dalje je bila prisutna u životu.

Nekoliko pjesama Marije Šmit je obavljeno u Političkom zatvoreniku, a dvije objavljujemo i u ovome broju našega časopisa.

Kada je osnovana podružnica HDPZ Osijek, bila je član njezina upravnog odbora. Moglo bi se napisati puno više o njoj, jer ovo je samo mali sažetak iz bogatog života naše drage Marije. Laka joj hrvatska zemlja za koju se žrtvovala.

Podružnica HDPZ Osijek

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od zaključenja prethodnog broja do sredine srpnja 2013., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesebično pomogli:

Tomislav Cvetnić	Zagreb	300,00 kn
Ivan Račić	Zagreb	50,00 kn
UKUPNO:		350,00 KN

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

KOMEMORACIJA U BORIČEVCU (27. srpnja 2013.)

Zajednica povratnika Hrvatske, Zajednica povratnika Ličko-senjske županije i Udruga Ličana župe Boričevac (Bjelovar) organiziraju komemoraciju zločina nad selom Boričevac i njegovim mještanima (kao i nad žiteljima kataličkih župa u Lici i zapadnoj Bosni, poput Palanke, Rudopolja, Gračaca, Udbine, Korenice, Pribroja, Zrina, Španovice, Krnjeviće, Drvara, Bosanskog Petrovca i dr.), što su ga 27. srpnja 1941. na dan tzv. ustanka i u razdoblju nakon toga počinile jugoslavenske četničko-komunističke skupine.

Komemorativni skup održat će se 27. srpnja 2013. u Boričevcu, s početkom u 10 sati, a svetu misu predvodit će biskup ličko-senjski mons. dr. **Mile Bogović**. (Ur.)

IN THIS ISSUE

In his introductory note, President of the Croatian Association of Political Prisoners **Alfred Obranić**, as well as associates **Josip Ljubomir Brdar** and **Hrvoje Ćutuk**, deals with the issues of the Yugoslav and communist heritage in Croatia.

*

Right before the 9th Assembly of the Croatian Association of Political Prisoners, **Obranić** recalls the resolution of the 8th Assembly, which was sent to the most relevant state bodies. The resolution listed the examples of domination of communist symbols and concepts in Croatia's public life, and requested their removal in the name of democratic society's values. However, the situation has not improved in that respect, but rather worsened. And thus, a real paradox happened in Croatia: the country has accessed the European Union under the leadership, which did not want Croatia as an independent state; and the loudest advocates of democracy are the heirs of the Yugoslav communist totalitarian traditions.

*

In that respect, it is quite logical that Croatia's accession to the European Union (1st July 2013) was marked with the manifestation of devotion to what used to be Yugoslavia. Of all guests present at the celebration of accession to the EU, the President of the Republic of Croatia invited to a special party the heads of states and governments of the states established in the area of the former Yugoslavia. As **Brdar** notes, that demonstrates that Croatia does not want to leave behind, spiritually or politically, the so-called "west Balkans", which is a new name behind which stands the traditional tendency to create a Yugoslav state. The official Zagreb consciously overlooks the fact that Yugoslavia never meant the affirmation of the European orientation and the European ideas – but quite contrary – it meant its negation. One of the expressions of that anti-European sentiment was the Government's decision to

Velebit mountain: a view towards the Adriatic

limit the application of the European arrest warrant at the last moment. For weeks now, it has been underlined in the Croatian public that the key purpose of that action is to protect the Yugoslav regime's agents, who took part in the murders of Croatian political emigrants. The best known such case is the one of **Josip Perković**, who used to be the head of a communist intelligence service, and whose son has been the advisor for national security of the former President of the Republic **Stjepan Mesić** and today's President **Ivo Josipović**. The authorities of the Federal Republic of Germany have issued an all-points bulletin, as he is a suspected participant in the murder of **Stjepan Đureković** in 1983; but Croatia seems to sabotage the warrant. Although German Chancellor Angela Merkel cancelled, at a very short notice, her arrival to Zagreb for the celebration of Croatia's accession to the European Union, Croatia's political leaders value the protection of Yugoslav symbols more than the European values. In that respect, says **Ćutuk**, Croatia's and Slovenia's political leaderships are the same. Namely, Slovene political leaders have recently actively participated in a manifestation celebrating communism and Yugoslavia. There was

not a single Slovenian flag or an EU symbol in the hall.

*

Historian **Nikica Barić, Ph. D.**, from the Croatian Institute of History writes about **Dr. Ivo Korsky** and his sister **Vjera**. They came from a Jewish family, and several years before the outbreak of the Second World War they joined Croatian nationalists, and were being imprisoned for that reason. During the Independent State of Croatia (1941-1945) Ivo Korsky was a military judge and a member of the intelligence service. The data preserved show his anti-Nazi orientation and fight against German pretensions against Croatian interests. Those fragments, as well as many others, says Barić, make us reconsider the usual preconceptions about the pro-German oriented Croatian regime at the time. Ivo and his sister survived the fall of the Croatian state and the slaughter of many Croat soldiers and civilians. They took refuge in Argentina, where I. Korsky developed a strong attorney's office. Until his death (2004) he was politically very active as a prominent member and the President of the Croatian Republican Party (established in 1951 in u Buenos Aires), and as one of the most respected Croatian political authors not only of the 20th century.♦

IN DIESER AUSGABE

Mit den Problemen des jugoslawischen und kommunistischen Erbe in Kroatien befassen sich der Präsident der Kroatischen Vereinigung politischer Häftlinge **Alfred Obranić** in seiner Einführungssrede, sowie die Mitarbeiter **Josip Ljubomir Brdar** und **Hrvoje Ćutuk**.

*

Am Vorabend des 9. Sabor (Kongress) der Kroatischen Vereinigung politischer Häftlinge erinnert **Alfred Obranić** an die Resolution des 8. Sabor die den führenden Regierungsbehörden zugestellt wurde. In der wurden die Beispiele von der Herrschaft der kommunistischen Symbole und Konzepte in der kroatischen öffentlichen Leben aufgeführt, und im Namen der demokratischen Gesellschaft dessen Entfernen verlangt. Aber die Situation hat sich in der Zwischenzeit nicht verbessert, eher verschlechtert. So fand in Kroatien tatsächlich ein Paradox statt: Das Land führte in die Europäische Union eine Garnitur die einen unabhängigen kroatischen Staat nicht wollte, und auf Demokratie schwören am lautesten Erben der Tradition des jugoslawischen kommunistischen Totalitarismus.

*

In diesem Sinne ist es durchaus logisch, dass der Beitritt Kroatiens zur Europäischen Union (1. Juli 2013) durch Anhänglichkeit dem was ehemals Jugoslawien darstellte manifestiert wurde. Von allen Gästen bei der Feier des Beitritts zur EU, lud der kroatische Präsident gezielt die Regierungs- und Staatschefs aus dem Gebiet des ehemaligen Jugoslawien an. Auf diese Weise wird, wie **Brdar** erwähnt, demonstriert, dass Kroatien weder geistig noch politisch den so genannten "Westbalkan" verlassen will, was ein moderner Begriff für traditionelle Neigung der Schaffung jugoslawischen Staates ist. Auch der offizielle Zagreb übersieht absichtlich, dass Jugoslawien nicht Anerkennung, sondern im Gegenteil - die Negation der europäischen Orientierung und europäischen Denkens bedeutete. Einer der Ausdrücke dieser anti-europäischen Gefühls ist die Entscheidung der Regierung in letzter Minute die Anwendung des Europäischen Haftbefehls zu begrenzen. Die kroatische Öffentlichkeit betont seit Wochen, dass

ein wesentliches Ziel des Gesetzes der Schutz der Agenten des jugoslawischen Regimes ist, die an der Ermordung der kroatischen politischen Emigranten teilgenommen haben. Es ist dabei der berühmteste Fall von **Josip Perković**, seinerzeit Chef eines kommunistischen Geheimdienstes, dessen Sohn ist Berater für die Nationale Sicherheit bei dem ehemaligen Präsidenten **Stjepan Mesić** und jetzigen **Ivo Josipović**. Die Behörden der Bundesrepublik Deutschland haben für den älteren Perković einen Haftbefehl ausgestellt wegen des Verdachts, dass er im Jahr 1983 an der Ermordung von **Stjepan Đureković** beteiligt war, aber Kroatien tut alles, um die Auslieferung zu sabotieren. Obwohl deutsche Bundeskanzlerin Angela Merkel ihren Besuch in Zagreb auf der Feier des Beitritts Kroatiens in die Europäische Union in letzte Minute abgesagt hat, der politischen Spalte ist der Schutz der jugoslawischen Symbole wichtiger als die europäische Werte. In diesem Hinsicht, betont **Ćutuk**, gibt es keinen Unterschied zwischen der kroatischen und slowenischen politischen Führung. Die Mitglieder der Slowenischen nationalen Führung nahmen vor kurzem an der Veranstaltung, an der sie das Kommunismus und Jugoslawien gelobt haben aktiv teil. In der Halle gab es keine slowenischen oder EU Flagge.

*

Historiker **Dr. sc. Nikica Barić** vom Kroatischen Institut für Geschichte, sch-

reibt über **Ivo Korsky** und seine Schwester **Vjera**. Die zwei stammen aus einer jüdischen Familie und ein paar Jahre vor dem Zweiten Weltkrieg traten sie in die kroatischen nationalistischen Reihen ein und waren deshalb im Gefängnissen. Während des Bestehens des Unabhängigen Staates Kroatien (1941-1945) war Ivo Korsky ein militärischer Richter und ein Mitglied der Geheimdienste. Bewahrte Dokumente zeigen deutlich seine antinazistische Orientierung und Kampf gegen deutsche Anmaßungen in die kroatischen nationalen Interessen. Diese Fragmente, wie auch eine Reihe von anderen, betont Dr. Barić, zwingen zur Überprüfung eingefestigte Vorstellungen von prodeutschen Ausrichtung des damaligen kroatischen Regimes. Ivo und seine Schwester haben es geschafft den Zusammenbruch des kroatischen Staates und die Tötung vieler kroatischen Soldaten und Zivilisten zu überleben. Zuflucht habe sie in Argentinien gefunden, wo Ivo Korsky eine starke Anwaltskanzlei entwickelt hat. Bis zu seinem Tod (2004) war er, als prominentes Mitglied und einer Zeit auch Präsident der Kroatischen Republikanischen Partei (gegründet 1951 in Buenos Aires), sowie als einer der prominentesten kroatischen politischen Schriftsteller, nicht nur in dem 20. Jahrhundert, intensiv politisch aktiv. •

Schloss Veliki Tabor

NARODNA REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA

SARAJEVO

XXX 8741 50
POV. BROJ:

24.VIII. 50
194 g.

Sarajevo

Na osnovu čl. 63 i 64 Zakona o izvršenju kazni

RJEŠAVAM

ROZIĆ/IVANA/LUDMILA

da se _____, osuđen pravosnažnom presudom Vojnog suda u Sarajevu broj: 448/46 od 4.V.1946 god.

na kaznu lišenjem slobode s prinudnim radom na fakultetu P.N.O.P. 1948 godine, kazna snižena u trajanju od 12/dvanaest/god godine uslovno otpusti sa dalnjeg izdržavanja kazne.

4.III. 54

Uslovni otpust traje do 19 g.

Imenovani je za svo vrijeme trajanja uslovnog otpusta dužan boraviti Banja Luka u srez BiH N. R.

Imenovani je dužan da se prijavi nadležnom otsjeku (odjeljenju) unutrašnjih poslova u roku od tri dana po puštanju na slobodu.

Uslovni otpust će se opozvati ukoliko nastupi koji od slučajeva predviđenih u čl. 66 Zakona o izvršenju kazni.

Smrt fašizmu! Sloboda narodu!

Dostavljeno:
1. Osuđenici: Razić Ludmila
2. Upravi P.P. Doma strelac

20.IX.1950 god.

PO OVLAŠTENJU MINISTRA

Pomoćnik,

(Selimović Teufik)

HRVATSKO NARODNO KAZALIŠTE U ZAGREBU

VELIKO KAZALIŠTE

Srijeda 30. travnja 1941.

Prikazivanje 278. II. 24.

U spomen mučeničke smrti hrvatskih narodnih boraca za slobodu

PETRA ZRINSKOG i FRANA KRSTE FRANKOPANA

99. i put

DUBRAVKA

Pastirska igra. Spjevalo GJIVO FRANJIN GUNDULIĆ
Scenska obradba u pet slika: TITO STROZZI. Glazba: JAKOV GOTOVAC

Dirigent: JAKOV GOTOVAC

Redatelj: TITO STROZZI

Ljubdrag	Viktor Bek
Ribar	Josip Marićić
Radmio	Hinko Nučić
Miljenko	Vjeko Afrić
Ljubmir	Cvjetko Jakelić
Dubravka	Božena Kraljeva
Divjak satiri	Jozo Laurenčić
Gorštak satiri	Josip Rutić
Zagorko	Đurdica Dević
Vuk	Martin Matošević

Stojna	Mila Popović
Jeljenka, satirica	Vika Podgorska
Bršfanko	Borivoj Šembera
Pelinika	Nina Vavra
Prvi	Ivka Kropš
Drugi pastirić	Tatjana Budak
Treći pastirić	Vera Štimac
Četvrti	Ivana Kuthy
Grdan	Petar Erceg
Redovnik	Dubravko Dujšin

Skup pastira, pastirica, vila, satira i satirica.

Scenograf: MARIJAN TREPŠE

Plesovi: VATROSLAV KRČELIĆ

Duža stanka poslje treće slike.

*Prije predstave govori o značenju borbe i žrtve Zrinskog i Frankopana za slobodu Hrvatske
intendant prof. D. ŽANKO*

VELIKO KAZALIŠTE	Četvrtak Petak Petak Subota	1. V. CARMEN III. 25.	MALO KAZALIŠTE	Četvrtak Petak Subota	1. V. RAZBIJENI VRČ
		2. V. pop. ZEMLJA SMJEŠKA			2. V. VJEĆNI ŽENIK
		2. V. nav. VEĆERA U DVOJE A. 24.			3. V. SPIS BROJ 516
		3. V. BARUN TRENIĆ IV. 28.			

ULAZNE CIJENE	Loža I. kat (za 4 osobe) D 140.—	Parket V.—VIII. red D 36.—	Balkon II.—IV. red D 22.—
	Parket-cercle I. i II. red D 48.—	Parket IX.—X. red D 30.—	Balkon V.—VII. red D 17.—
Redovne	Parket I. red D 42.—	Parket XI.—XIV. red D 26.—	Balkon dački VIII.—IX. red D 10.—
	Parket II.—IV. red D 40.—	Balkon I. red D 26.—	Stajaći balkon i galerija D 5.—
Loža mezanin (za 4 osobe) D 180.—			
U cijenama uključena je pristojba za garderobu, kazališni tjednik "Hrvatsku pozornicu" s rasporedom i taksa za glum. mirovin. fond.			

Blagajna se otvara u 6, početak u 7, svršetak u 9^{1/4} sati.

O. Albrecht (P. Aeinger), Radićeva 26

